

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI İÇİNDE İFADE
EDİLEN DEĞERLERE ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN ULAŞMA DÜZEYLERİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(Erzincan Örneği)

Yüksek Lisans Tezi

Özge METİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. İhsan ÜNLÜ

Erzincan/2015

TEZ BİLDİRİMİ

“Sosyal Bilgiler Programı İçinde İfade Edilen Değerlere Ortaokul Öğrencilerinin Ulaşma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzincan Örneği)” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Öğrencinin
İmzası

Adı ve Soyadı
ÖZGE METİN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu alışma, İlköğretim Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

Danışman/ Üye

: Yrd. Doç. Dr. İhsan ÜNLÜ

Üye

:Yrd. Doç. Dr. Selçuk ILGAZ

Üye

:Yrd. Doç. Dr. Alper KAŐKAYA

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI İÇİNDE İFADE EDİLEN DEĞERLERE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ULAŞMA DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Özge Metin

Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İhsan ÜNLÜ

ÖZET

Toplumun geleceğinin iyi yetişmiş bireylere bağlı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bireylerin iyi yetişmiş olması ise yaşadığı toplumun benimsemiş olduğu değerlere uygun hayata hazırlanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu durum ise karşımıza değerler eğitimini çıkarmaktadır.

Değerler eğitiminin amacı, bireyi içinde yaşadığı toplumun benimsemiş olduğu değerlere uygun yetiştirmek, bu değerleri benimseyip içselleştirmesini sağlamaktır. Bu amaçla değerler, okul programlarında örtük ya da açık bir şekilde yer almıştır. Ancak öğrencilerin değer eğitiminde verilmesi amaçlanan değerleri ne kadar kazanabildikleri ve ne düzeyde değerlere sahip oldukları oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırmada, ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Öğrenci değerlerini ölçmek amacıyla, geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği kullanılmıştır. Aynı zamanda öğrencilerin okul türünü, altıncı sınıf başarı ortalamasını ve sosyo-ekonomik durumlarını tespit etmek amacıyla anket uygulanmıştır.

Araştırmanın evrenini, Erzincan ili merkezinde öğrenim gören ortaokul 7.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise 2014-2015 öğretim yılında 7.sınıfta bulunan 306 öğrenci yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Programı, Ölçek

**INVESTIGATION OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS' REACHING
LEVELS
TO THE VALUES EXPRESSED IN SOCIAL SCIENCES PROGRAM
IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES**

ÖzgeMetin

Erzincan University, Institute of Social Sciences

Department of Primary Education

Master Thesis, July 2015

Supervisor: Asst. Prof.Dr.IhsanÜNLÜ

ABSTRACT

It is an undeniable fact that the future of society depend on well-trained individuals. The fact that the individuals are well-trained is possible with their preparation for life relevant to the values adopted by society. This situation makes values education necessary for us.

The aim of values education is to educate individual in relevant to the values adopted by society, to adopt these values and to ensure them to internalize. For this purpose, values took place implicitly or explicitly in the school program. However, it is quite important how much the students acquire values that should be given to them in values education and in what level they have values. Therefore, we analySed the levels to which they reach the values specified in teaching program of Social Science course of 7th grade students in terms of different variables. In order to measure student values, we uSed traditional values scale, democratic values scale, working-business value scale, scientific value scale, and fundamental values scale. At the same time we applied survey in order to determine the type of school, sixth-grade achievement average point, and socio-economic status of thestudents.

The universe of the study consists of 7th grade middle school students studying in the center of Erzincan. In the study sample we included 306 students of the 7th grade in 2014-2015 academic year.

Key words: Value, Values Education, Social Studies Curriculum, Scale

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR.....	IX
TABLolar LİSTESİ	X
ÖNSÖZ.....	XII

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Eğitim ve Genel Amacı	1
1.2. Eğitimin Duyuşsal Boyutu	4
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Alt Amaçları	6
1.5. Araştırmanın Önemi	7
1.6. Sınırlılıklar	8
1.7. Tanımlar	8
1.8. Benzer araştırmalar.....	9

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Nedir?	15
2.2. Değerlerin Oluşumu	20
2.3. Din ve Değer İlişkisi.....	21
2.4. Değerlerin İşlevleri.....	24
2.5. Değerlerin Sınıflandırılması.....	26
2.5.1. Nelson'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	27
2.5.2. Rokeach'a göre Değerlerin Sınıflandırılması	27
2.5.3. Spranger' e Göre Değerlerin Sınıflandırılması	29
2.5.4. Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	29
2.6. Değer Eğitimi Tarihi.....	32
2.7. Değer Eğitimi.....	33
2.8. Değer Öğretiminde Yaklaşımlar	36
2.8.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi	37
2.8.1.1. Telkin Etme Yöntemi.....	37
2.8.1.2. Davranış Değiştirme Yöntemi.....	38
2.8.2. Değerleri Belirginleştirmek.....	39

2.8.3. Değer analizi	40
2.8.4. Ahlak Gelişiminde Piaget, Kohlberg ve Ahlaki Muhakeme.....	41
2.8.4.1. Dışa bağlı Dönem	43
2.8.4.2. Özerk Dönem	43
2.8.4.3. Birinci Düzey: Gelenek Öncesi Dönem.....	45
2.8.4.3.1. Birinci evre: Uyma ve Ceza Eğilimi.....	45
2.8.4.3.2. İkinci Evre: Bireysellik ve Araçsal Amaç Eğilim	45
2.8.4.4. İkinci Düzey: Geleneksel Dönem: Geleneksel Kurallara Uyma	46
2.8.4.4.1. Üçüncü Evre: İyi Çocuk Eğilimi	46
2.8.4.4.2. Dördüncü Evre: Otorite ve Toplumsal Düzeni Sürdürme Eğilimi ...	46
2.8.4.5. Üçüncü Düzey: Gelenek Ötesi Dönem: Kişisel olarak kabul edilen ahlak ilkeleri	47
2.8.4.5.1. Beşinci Evre: Sözleşme ahlakı, bireysel haklar, demokratik olarak kabul edilen yasalar	47
2.8.4.5.2. Altıncı Evre: Bireysel İlkeler ve Vicdan Evresi	47
2.9. Okul Programlarında Değer yaklaşımı	49
2.10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değer Eğitimi.....	51
2.10.1.1. Değer açıklamak;	56
2.10.1.2. Ahlaki muhakeme;	56
2.10.1.3. Değer analizi;	57
2.10.1.4. Gözlem yoluyla değer öğretimi;	57
2.10.1.5. Medya analizi	58

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Yöntemi	63
3.2. Evren ve Örneklem.....	64
3.3. Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi	65
3.3.1. Sosyo-Ekonomik Düzey Belirleme Ölçeği	65
3.3.2. Öğrenci Değer Ölçeği	66
3.3.2.1. Geleneksel Değerler Ölçeği	67
3.3.2.2. Demokratik Değer Ölçeği	68
3.3.2.3. Çalışma-İş Değerleri Ölçeği	68
3.3.2.4. Bilimsel Değerler Ölçeği	69
3.3.2.5. Temel Değerler Ölçeği.....	69
3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	70

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1.Öğrenci Kişisel Bilgileri	72
4.1.1.Öğrenci Cinsiyet Bilgileri	72
4.1.2.Öğrencileri Sosyo-Ekonomik Düzey (SED) Bilgileri	72
4.1.3.Öğrencilerin Kayıtlı Oldukları Okul Türü Bilgileri	73
4.1.4.Öğrencilerin Altıncı Sınıf Başarı Ortalamalarına Ait Bilgileri	74
4.2.Öğrenci Değerlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	75
4.2.1.Geleneksel Değerler	75
4.2.2.Demokratik Değerler	77
4.2.3.Çalışma-İş Değeri.....	79
4.2.4.Bilimsel Değerler.....	81
4.2.5.Temel Değerler.....	83
4.3.Öğrenci Değerlerinin Sosyo-Ekonomik Düzeye (SED) Göre Dağılımı.....	85
4.3.1. Geleneksel Değerler.....	86
4.3.2. Demokratik Değerler	88
4.3.3.Çalışma-İş Değerleri.....	90
4.3.4.Bilimsel Değerler.....	92
4.3.5.Temel Değerler.....	94
4.4. Öğrenci Değerlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı	96
4.4.1.Geleneksel Değerler	97
4.4.1.1.Diğer-İmam Hatip Ortaokulu	97
4.4.1.2.Devlet-Özel Ortaokul.....	99
4.4.2.Demokratik Değerler	101
4.4.2.1.Diğer- İmam Hatip Ortaokulu	101
4.4.2.2.Devlet-Özel Ortaokul.....	103
4.4.3.Çalışma-İş Değerleri.....	105
4.4.3.1.Diğer- İmam Hatip Ortaokulu	105
4.4.3.2.Devlet -Özel Ortaokulu.....	107
4.4.4.Bilimsel Değerler.....	109
4.4.4.1.Diğer - İmam Hatip Ortaokulu	109
4.4.4.2.Devlet - Özel Ortaokulu.....	111
4.4.5.Temel Değerler.....	113
4.4.5.1.Diğer - İmam Hatip Ortaokulu	113
4.4.5.2.Devlet -Özel Ortaokulu.....	115
4.5. Öğrenci Değerlerinin Başarı Ortalaması (6.Sınıf) Göre Dağılımı	117
4.5.1.Geleneksel Değerler	118
4.5.2. Demokratik Değerler	120
4.5.3. Çalışma-İş Değerleri.....	122

4.5.4. Bilimsel Değerler.....	124
4.5.5. Temel Değerler.....	126

V. BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

5.1.Öğrenci Değerlerinin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı Sonuçları.....	128
5.2.Öğrenci Değerlerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı Sonuçları.....	131
5.3.Öğrenci Değerlerinin Okul Türüne Göre Dağılım Sonuçları	133
5.4.Öğrenci Değerlerinin Başarı Ortalamasına Göre Dağılım Sonuçları	135
VI. ÖNERİLER.....	137
KAYNAKÇA.....	139
EK-1	149

KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SED: Sosyo-ekonomik düzey

f: Frekans

% : Yüzde

\bar{X} : Aritmetik ortalama

N: Veri sayısı

p: Anlamlılık düzeyi

Ss: Standart sapma

Sd: Serbestlik derecesi

t: t değeri (t testi için)

F: F değeri (Anova için)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Nelson 'a Göre Değerlerlerin Sınıflandırılması.....	27
Tablo 2: Rokeach 'a Göre Değerlerlerin Sınıflandırılması	27
Tablo 3: Spranger ' e Göre Değerlerlerin Sınıflandırılması	29
Tablo 4: Schwartz 'a Göre Bireysel Değerlerlerin Sınıflandırılması.....	30
Tablo 5: Akbaş 'ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması.....	31
Tablo 6: Kohlberg 'in Ahlaki Akıl Yürütme Düzey ve Evreleri.....	48
Tablo 7: 4.Sınıfta Verilecek Olan Değerler	59
Tablo 8: 5.Sınıfta Verilecek Olan Değerler	59
Tablo 9: 6. Sınıfta Verilen Değerler ile Üniteler.....	60
Tablo 10: 7. Sınıfta Verilen Değerler ile Üniteler.....	60
Tablo 11: Programda açık olarak yer alan değerler.....	61
Tablo 12: Programda örtük olarak yer alan değerler.....	61
Tablo 13: 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Değer Eğitimi	62
Tablo 14: Değer Ölçeklerinin Güvenirlik Analizi Sonuçları	67
Tablo 15: 7.sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetine Yönelik Frekans ve Yüzdeler Tablosu	72
Tablo 16: 7.Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) İlişkin Frekans ve Yüzdeler Tablosu	72
Tablo 17: 7.sınıf Öğrencilerinin Okul Türüne İlişkin Frekans ve Yüzdeler Tablosu	73
Tablo 18: Öğrencilerin 6.Sınıf Başarı Ortalamalarına İlişkin Frekans ve Yüzdeler Tablosu	74
Tablo 19: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	75
Tablo 20: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	78
Tablo 21: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	79
Tablo 22: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Bilimsel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi	81
Tablo 23: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Temel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi	83
Tablo 24: 7.Sınıf Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi.....	86
Tablo 25: 7.Sınıf Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi.....	88

Tablo 26: 7.Sınıf Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi	90
Tablo 27: 7.Sınıf Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) Göre Bilimsel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi.....	92
Tablo 28: 7.Sınıf Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) Göre Temel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi	94
Tablo 29: Öğrencilerin Okul Türüne Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	97
Tablo 30: Öğrencilerin Devlet ve Özel Ortaokul Türüne Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	99
Tablo 31: Öğrencilerin Okul Türüne Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	101
Tablo 32: Öğrencilerin Devlet ve Özel Okul Türüne Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	103
Tablo 33: Öğrencilerin Okul Türüne Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	105
Tablo 34: Öğrencilerin Devlet ve Özel Okul Türüne Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	107
Tablo 35: Öğrencilerin Okul Türüne Göre Bilimsel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	109
Tablo 36: Öğrencilerin Devlet – Özel Okul Türüne Göre Bilimsel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	111
Tablo 37: Öğrencilerin Okul Türüne Göre Temel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	113
Tablo 38: Öğrencilerin Devlet ve Özel Okul Türüne Göre Temel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi.....	115
Tablo 39: Öğrencilerin 6. Sınıf Başarı Ortalamalarına Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi.....	118
Tablo 40: Öğrencilerinin 6. Sınıf Başarı Ortalamalarına Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi.....	120
Tablo 41: Öğrencilerin 6. Sınıf Başarı Ortalamalarına Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi.....	122
Tablo 42: Öğrencilerin 6.Sınıf Başarı Ortalamalarına Göre Bilimsel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi	124
Tablo 43: Öğrencilerin 6. Sınıf Başarı Ortalamasına Göre Temel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi	126

ÖNSÖZ

Öğrencilerin değer kazanımında sosyo-ekonomik düzeyin, başarı durumunun, cinsiyetin ve okulun etkisinin belirlenebilmesi, programın uygulanabilmesi açısından önemlidir.

Araştırma sürecinde bana yol gösteren, her türlü konuda yardımcı olan ve düşüncelerimi destekleyen değerli danışmanım Sayın *Yrd. Doç. Dr. İhsan ÜNLÜ*' ye

Tezin hazırlanması sırasında destekleyici yorum ve önerileriyle katkıda bulunan, değerli görüşlerini benden esirgemeyen Sayın *Yrd. Doç. Dr. Fethi KAYALAR* ' a,

Araştırmam da kaliteli kaynak bulmamda bana yol gösteren Sayın *Prof. Dr. Erdal AKPINAR* ' a

Çalışmamın dil bilgisi ve yazım kuralları konusunda inceleme yaparak bana yardımcı olan Sayın *Hüseyin Doğan* 'a

Araştırma verilerinin analiz edilmesi sürecinde değerli vaktini bana ayırarak çalışmama destek olan Sayın *Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü BAHAR* 'a içten teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Çalışmam boyunca her türlü konuda bana yardımcı olan ve manevi destekleri ile yanımda olan sevgili arkadaşlarım *Elif Çetiner* ' e, *Esin Erel* ' e ve *Evren Buğa* ' ya çok teşekkür ederim.

Her türlü zorluğa karşı beni koruyan, yanımda olan, desteğini hiçbir zaman esirgememiş olan annem *Güleser Metin* 'e, kız kardeşim *İzel Metin* 'e ve dedem *Hüseyin Metin* 'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZGE METİN

Temmuz/2015

I.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Eğitim ve Genel Amacı

En geniş anlamı ile eğitim toplumdaki kültürlenme sürecinin bir parçasıdır. İnsanın kişilik yapısı, içinde doğduğu ve yetiştiği kültür tarafından belirlenir. Her toplum kendi kültürünün özelliklerini yeni kuşaklara aktarır. İnsanın çocuk, genç ve yetişkin olarak kendi toplumuyla bütünleşmesi, toplum içinde, etkinlik kazanması ve yetişmesi sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç dışı öğrenmeler kültürel özelliklerin yeni kuşaklara aktarılmasıyla gerçekleşir.¹

Eğitimin genel amacı öncelikle insanların yaşamlarını daha kolay hale getirmek için onlara yeni şeyler öğretmek ve dolaylı olarak yaşadıkları toplumların sosyal ve kültürel özelliklerine uygun olarak onları yetiştirmektir.²

Eğitim boyunca bireyler bilgi, beceri, tutum ve değerler kazanır. Bilgi, beceri ve değerler kazanan bireyler toplumsal yapıda değişiklikler meydana getirirler. Sosyolojik açıdan eğitim, bireyin içinde yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu yöndeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği bir süreçler toplamıdır³. Sosyal bir varlık olarak insan, içinde yaşadığı toplumun değerlerini, tutumlarını, inançlarını alarak, toplumsal değerleri kazanarak içinde yaşadığı topluma uyum sağlamaktadır. Toplumsal kültürü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin her biri, birer değer olarak nitelendirilmektedir.⁴

Eğitim, belli bir toplumun idealine yönelik değerler sistemini bireylere iletmede önemli rol oynamaktadır. Eğitim toplum yapısını yansıtır; toplum da eğitimde ifadesini bulur. Bu süreçte bireyin yaşadığı çevreyi oluşturan toplum ve

¹ Demirel,Ö. ve Kaya, Z. “Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar”. Demirel,Ö. ve Kaya, Z. (Eds) Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007,3-5

²Baydar, P.”İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi”, Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi,2009,15-35.

³Ergün, M. “Eğitim Sosyolojisine Giriş (Eğitim ve Toplum)”. Ankara: Ocak Yayınları,1994.

⁴Tural, S. “Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler”. Ankara: Ecdad Yayınevi,1992.

bireyin topluma uyumunda temel rolü üstlenen eğitimden beklenen, mevcut değerleri aktarmakla birlikte, yeni değerler ortaya çıkarmak ve mevcut değerleri zamana ve ihtiyaçlara göre yeniden tanımlamak olmalıdır.⁵ Bu açıdan eğitimin ayrılmaz bir parçası olan okullara önemli görevler düşmektedir.

Okul, sosyalleşmede, diğer bir anlatımla değer kazandırmada etkili bir aracı kurumdur.⁶ Okulların, önemli görevi, kültür aktarımında okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, ahlaki gelişimine katkıda bulunmak, karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkilemektir.⁷ Eğitim aracılığı ile değerlerin kuşaklar arası aktarımıyla devamlılıklarının sağlanması önemlidir. Eğitimin sistemli, amaçlı, planlı ve programlı yapıldığı yer olan okul ise değerlerin aktarımında önem arz etmektedir.⁸ Nitekim eğitimde değerlerin rolü yüzlerce yıl önceden tartışılmaya başlanmış ve değerler doğrudan veya dolaylı olarak eğitimin içinde, özellikle hazırlanan programlarla açık veya kapalı bir şekilde verilmiştir.⁹ Okullarda öğrenciler, bilişsel alanın yanında, insanlara karşı saygı göstermek, hoşgörülü olmak, başarılı olmak ve yardımsever olmak gibi değerleri, toplumsal kuralları, derslere veya öğretmenlere karşı olumlu tutum geliştirmeyi ve karşılaştıkları durumlara tavır almayı öğrenirler.¹⁰

Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve

⁵Özkan, R. “İlköğretim Öğretmenlerinin Himayeci Değerlerle İlgili Görüşleri”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41 (1), 2008, 241-254

⁶Ercan, (Evin) İ. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi,2001.

⁷Akbaş, O. “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi,2004.

⁸ Özkan, R. 241-254

⁹ Akbaba, A. S. “Eğitim Yönetimi ve Değerler”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1),2003, 7-18.

¹⁰ Bacanlı, H. “Duygusal Davranış Eğitimi”. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,1999.

benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder.¹¹

Eğitim kurumları, bireylere yaşadıkları toplumun değerlerini aktararak toplumsallaşmalarını sağlarlar. Bununla birlikte, bireyleri çağa uygun bilgi ve becerilerle donatma görevini de üstlenirler. Toplumsal değerlerin çağa uygun olarak yenilenmesini ya da çağın şartlarına göre geçerliliğini yitirmiş değerlerin yerine yeni değerlerin yerleştirilmesini sağlamaya çalışmak modern toplumda eğitime yüklenen birincil görevler arasındadır. Bu durum ise eğitimin sosyalleşmeyi sağlama görevleri arasındadır. Sosyalleşme denildiği zaman insanın biyolojik bir varlık iken aynı zamanda sosyal bir varlık olması, insan toplumunun bir üyesi haline gelmesi anlaşılmalıdır.¹²

Bilindiği gibi eğitimin amaçlarından birisi de toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktarmaktır. Bu aktarım, hazırlanan programlar yoluyla açık veya kapalı şekilde gerçekleştirilmektedir. Burada, yine eğitimciler; programların hazırlanmasında ve bu değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu sebeple hangi değerlerin veya değerler sisteminin aktarılacağı, ne şekilde aktarılacağı, eğitimcilerin bunu gerçekleştirirken nasıl davranacağı belli etik ilkelere bağlanmalı ve eğitimciler bu etik ilkeleri içselleştirmelidirler. Çünkü eğitim işi *değerlendirmeyi, yargıyı ve seçimi* gerektirdiği için belli değerlerin olduğu, olması gerektiği açıktır.¹³

¹¹ Akbaş, O. “*Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış*”. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (16), 2008, 9-27

¹² Güngör, E. “*Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*”. İstanbul: ÖtükenYayınları,2000.

¹³ Akbaba, A. S. ,7-18.

1.2. Eğitimin Duyuşsal Boyutu

Eğitim ve öğrenme bireylerin, toplumların ve dünyanın gelişimi açısından çok önemli kavramlardır. Bugün dünyada meydana gelen hızlı değişim, bireyleri ve toplumları derinden etkilemektedir. Bireylerin kendilerini sadece bilişsel açıdan donanımlı hale getirmeleri elbette ki yeterli olmayacaktır. Bireylerin hem bilişsel hem de duyuşsal açıdan tatmin edilmesi ve donanımlı hale getirilmesi gerekmektedir.¹⁴

Son yüzyılda bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimler, insanoğlunun refahını artırmış ancak kültürel boyutta değerleri önemli çıkmazlarla karşı karşıya gelmiştir. Bu olumsuz gelişmeler toplumun yapısını tahrip eder hale gelmiştir. Toplumsal bir kurum olan okullarda bu durumdan etkilenmektedir.¹⁵

Bu sebeple okullarda yapılacak olan değerler eğitimi son yıllarda daha da önemli hale gelmiş ve yapılan çalışmaların sayısı da giderek artmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı son dönemde değerler eğitimi üzerine çalışmalarını arttırmış, her ay her okulda bir değer çalışması yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Eğitimin içinde yer alan değerler eğitimi de bilişsel ve duyuşsal alanı birleştirmektedir. Bu amaçla okullarda verilmek istenen değerlerin öğrencilere ulaşmış veya öğrencilerin bunları kazanıp kazanmadığının tespit edilmesi önemlidir. Bu alanda yapılacak çalışmalar ile değer eğitiminin ulaşma düzeyleri hakkında fikir sahibi olunabilir.

¹⁴ Gömleksiz, M.N. ve Kan, A.Ü. "Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Duyuşsal Öğrenme". International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7 (1), 2012, 1160

¹⁵ Akbaş, O. , 2004,30

1.3. Araştırmanın Amacı

Topluluk halinde bir arada yaşayan insanların bu birlikteliklerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için değerlere ihtiyaçları vardır. Toplumda, birey de değerleriyle ayakta durur, değerleriyle ilerler ve değerleriyle var olur. Bu nedenle bir toplumun geleceğinin temeli olan çocuklarımızın değerlere ulaşma düzeyleri bu açıdan önemlidir.

Ailenin yanı sıra toplumun ve kişinin değerleri benimsemesinde, önemli bir yeri olan okul yaşantısını da dikkate almak gerekir. Eğitimle toplumun kültür ve değerleri bireylere kazandırılır. Bireyler değer yargılarının önemli bölümünü okul yıllarında edinirler. Eğer okul yıllarında nitelikli değer eğitimi verilirse değerlerini bilen onurlu bireyler yetişir. Aksi takdirde toplum baskısı altında hareket eden, kimsenin görmediği yerde değerleri hiçe sayan bireyler yetişir.¹⁶

Bu açıdan değerlendirildiğinde yapılacak olan bu çalışma ile Milli eğitim müfredatında 4-5 ve 6. sınıfta alınan tüm değerlerin 7. sınıfa gelen öğrenciler tarafından değerlere ulaşma düzeylerinin akademik başarı, cinsiyet, okul türü ve sosyo-ekonomik durum gibi değişkenlere göre anlamlı olup olmadığı tespit edilmek istenmiştir. Özellikle sosyal bilgiler dersi içerisinde 4. sınıftan itibaren başlayan değerlerin 7. sınıf üzerinde yapılacak olan bu çalışmayla öğrencinin 7. sınıfa geldiğinde değerlere ulaşma düzeyi hakkında bilgi sahibi olunabilecektir.

¹⁶ Akbaş, O. 2008,30-40

1.4.Araştırmanın Alt Amaçları

1.4.1.Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeyi *cinsiyete* göre Sosyal Bilgiler müfredatında ifade edilen,

1.4.1.1.Geleneksel değerlere

1.4.1.2.Demokratik değerlere

1.4.1.3.Çalışma-iş değerlerine

1.4.1.4.Bilimsel değerlere

1.4.1.5.Temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmakta mıdır?

1.4.2.Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeyi öğrencilerin *sosyo-ekonomik* durumlarına göre Sosyal Bilgiler müfredatında ifade edilen,

1.4.2.1.Geleneksel değerlere

1.4.2.2.Demokratik değerlere

1.4.2.3.Çalışma-iş değerlerine

1.4.2.4.Bilimsel değerlere

1.4.2.5.Temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmakta mıdır?

1.4.3.Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeyi öğrencilerin eğitim aldıkları *okul türlerine(devlet-özel / diğer-imam hatip)* göre Sosyal Bilgiler müfredatında ifade edilen,

1.4.3.1.Geleneksel değerlere

1.4.3.2.Demokratik değerlere

1.4.3.3.Çalışma-iş değerlerine

1.4.3.4.Bilimsel değerlere

1.4.3.5.Temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmakta mıdır?

1.4.4.Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeyi öğrencilerin *başarı ortalamasına (6.sınıf akademik başarı)* göre Sosyal Bilgiler müfredatında ifade edilen,

1.4.4.1.Geleneksel değerlere

1.4.4.2.Demokratik değerlere

1.4.4.3.Çalışma-iş değerlerine

1.4.4.4.Bilimsel değerlere

1.4.4.5. Temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmakta mıdır?

1.5. Araştırmanın nemi

Bireyin kendisini, toplumun ise bireyi kontrol etmesini sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki statüsünün belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir altyapı oluşturabilir. Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir st kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir. Ailede başlayan değerler eğitimi, okullarda formel bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile devam eder. Bu durum, değerler eğitiminin okullarımızda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır.¹⁷

Bazı ülkelerde bir müfredat dhilinde gerçekleştirilen değer eğitimi, açık ve örtük programlar Şeklinde 20. yüzyılın başlarında okul programlarının bir parçası olmaya başlamıştır. Böylelikle her geçen gün değer eğitiminin önemine artan bir vurgu ile değinilmiş, bununla birlikte sürekli değer eğitimine ilişkin teoriler ve yöntemler geliştirilmiştir. Ülkemizde ise ‘‘Değer Eğitimi’’ nceleri ‘‘Ahlak Eğitimi’’ ve ‘‘Karakter Eğitimi’’ başlıkları altında ele alınırken, son yıllarda doğrudan ‘‘Değer Eğitimi’’ zerine eserler kaleme alınmış, konferans ve sempozyumlar düzenlenmeye başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ise yeni ğretim programlarında değer eğitimine vurgu yapmıştır.¹⁸

Günümüzde insanlığın yaşadığı; madde bağımlılığının artması, ailelerin dağılması, adi suç niteliğindeki suların çoğalması, boşanma ve intihar oranının artması, sevgi ve saygının azalması, ahlaki yozlaşma, menfaatlerin her Şeyin önünde yer alması vb olumsuz durumlar değerler ve değer eğitimine verilen nemi

¹⁷ Yazıcı, K. ‘‘Değerler Eğitimine Genel Bakış’’, TÜBAR, C.19, 2007, s. 499-522

¹⁸ Gül, R. ‘‘Bir Değer Eğitimi Olarak İlk ğretim döneminde Doğruluk Eğitimi’’ Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013

arttırmıştır. Ekşi'ye göre de temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; ailenin, toplumun ve okulun başlıca görevleri arasındadır.¹⁹

Bu nedenle değer eğitiminde merkezde olan öğrencinin değerlere ulaşma düzeyinin durumuna bakmak, bu düzeyin hangi değişkenlere göre farklılaştığını tespit etmek, daha doğru ve kalıcı bir değer eğitimini sağlayacaktır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma 2014-2015 eğitim-öğretim yılı, Erzincan ili merkezinde bulunan özel okullarda ve devlet okullarında öğrenim gören 7.sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Ölçme araçlarıyla toplanacak verilerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Değer: Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Güncel Türkçe Sözlükte “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan, soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık... Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanır.”²⁰

Değerler, bir toplumun üyeleri tarafından izlenen ve benimsenen genel amaçlar olarak da tanımlanmaktadır.²¹

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek

¹⁹ Ekşi, H. (2003) “*Temel İnsanı Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları*”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1), 2003, s.79-96.

²⁰ TDK, 2009 ” <http://www.tdk.gov.tr>”

²¹ Ünal, C. (1981). “*Genel Tutumların veya Değerlerin psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, No 301, 1981.

bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ortaokul dersidir.²²

Değer Eğitimi: Değerler sistemini yeni nesile aktarma görevini ise eğitim üstlenir ve eğitim yoluyla değerlerin benimsetilip öğretilmesine değer eğitimi denir.²³

Değer eğitiminde çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmaları amaçlanır. Değerler eğitimi sorumluluk, sevgi ve karakter eğitimi desteklerken girişimciliği, temel insani değerleri kazandırmayı, kendisiyle ve çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi, etkili bir okul kültürü yaratmayı, toplumsal düzeni korumayı kapsar.²⁴

1.8. Benzer araştırmalar

Değer eğitimiyle ilgili doğrudan pek çok çalışma olmasına rağmen (Akbaş, 2004; Akbaş, 2008; Aydın, 2010; Baydar, 2009; Dilmaç, 2007; Doğanay, 2006; Ekşi, 2003; Fidan, 2009 v.s) değer eğitiminde öğrencinin değerlere ulaşma düzeyini doğrudan ön plana alan az çalışma olmuştur.

Şirin²⁵, *Gençlerin Değerler Sıralaması Üzerine Bir Araştırma* adlı araştırmasında, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi'nin çeşitli bölümlerinden araştırmaya katılan 594 öğrenciye Rokeach Değerler anketi E formu uygulanmıştır. Uygulama sonuçları, öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre, bazı değerlerin sınıf, cinsiyet, bölüm gibi gruplara göre anlamlı farklılıklar gösterdiği gözlenmiştir.

Aydın²⁶, *İlköğretim 4., 5. ve 6. sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetler Açısından Sahip Oldukları Değerlerin İncelenmesi* adlı araştırmasında, değer kavramı ve ilişkili

²² MEB,2004

²³ Baydar, P. 2009

²⁴ Aydın, M.Z. ve Gürler, Ş.A (2012) "Okulda Değerler Eğitimi" Ankara: Nobel Yayıncılık, 16

²⁵ Şirin, A. "Gençlerin Değerler Sıralaması Üzerine Bir Araştırma". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1983.

²⁶ Aydın, Y. "İlköğretim 4,5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetler Açısından Sahip Oldukları Değerlerin İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,1997.

olduğu kavramlar incelenmiştir. Ahlaki gelişim teorileri üzerinde durulmuştur. Değerlerin kazanılmasında toplumsal kurumların yeri üzerinde durulmuştur. İlköğretim 4.-5. ve 6. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile temel ve aracı değerleri arasındaki ilişki uygulamalı bir çalışma ile irdelenmiştir. 197'si kız, 198'i erkek olmak üzere toplam 395 öğrenciye 115 soruluk bir anket verilmiş ve toplanan veriler değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Dilmaç²⁷, *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması* adlı araştırmasında, ortaokul dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi vermek ve Ahlâki Olgunluk Ölçeği ile bu programın etkililiğini sınamaktır. Bu çalışmada kullanılmak üzere bir Ahlâki Olgunluk Ölçeğinin geliştirilmesi de bir alt amaç olarak kabul edilmiştir. Deney grubunda yer alan 18 öğrenciye 36 oturum süren İnsani Değerler Eğitimi verilmiştir. Bu oturumlar haftada 3 oturum, her oturum bir saat olmak üzere 36 oturumda yapılmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim verilmemiştir.

Koç²⁸, *İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sürecinin Etkisi* adlı araştırmasında, evrensel değerlere ilişkin tutumların öğrenciye kazandırılmasında öğretim süreci boyunca etkinlikler yapılmıştır. Öğretim sürecinin, evrensel değerlere ilişkin tutumların oluşmasındaki etkisini belirlemek için 41 maddelik beşli Likert tipi “öğrencilerin evrensel değerlerine ilişkin tutum ölçeği” geliştirilmesi amaçlanmıştır. Öğretim süreci boyunca öğrenciler olumlu ve olumsuz tutum sergilemişlerdir. Öğrencilerin tutumları üzerinde etkisi olabilecek değişkenler de araştırmanın değerlendirilmesi aşamasında dikkate alınmış ve ortaya çıkan sonuçlar ayrıntılı bir biçimde tablolar halinde ele

²⁷ Dilmaç, B. “İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitiminin Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,1999

²⁸ Koç, K. “İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2007.

alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretim sürecinin evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Akbaş²⁹ tarafından yapılan çalışmada ortaokul okulları 8. sınıf öğrencilerinin ortaokul okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş ve öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşleri alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında işbirliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiğini belirtmişlerdir.

Yaşar ve Çengelci³⁰ ortaokul beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştiğini belirlemek için beşinci sınıf düzeyinde bulunan 22 öğrenciye ve öğretmene yönelik çalışma yapmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular “değer algısı”, “ailede değerler eğitimi”, “Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin yeri ve önemi” ile “değerlerin günlük yaşamda kullanılması” olmak üzere dört tema altında sunulmuştur. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersinin değer öğretiminde önemli bir yere sahip olduğu ve değer eğitiminin daha etkili olması için okul, öğretmen, aile ve çevrenin işbirliği içerisinde olması gerektiği belirtilmiştir.

Baydar³¹ araştırmasında “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi” çalışmasını yapmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin değer kazanımında farklılık yaratmadığını, öğrencilerin adil olma, sorumluluk, dayanışma ve tarihsel mirasa duyarlılık değerlerini kazanım düzeylerinin Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramına göre geleneksel düzeyde yer aldığını belirtmiştir. Yine yapılan çalışma sonucunda öğretmenlerin öğrencilerdeki değer kazanımının yetersiz olduğunu bunun da ailelerin öğrenim düzeylerinden kaynaklı olabileceğini ifade etmişlerdir.

²⁹ Akbaş, O. ,2004

³⁰ Yaşar, Ş. ve Çengelci, T. “Sosyal Bilimler Dersinde Değerler Eğitimi İlişkin Bir Durum Çalışması”. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (9),2012, s.1- 23.

³¹ Baydar, P.

Yazıcı³² tarafından yapılan, “Değerler Eğitime Genel Bir Bakış” adlı çalışmada Değer eğitimi sadece okullarda verilir ise öğrenciler evde ve okulda karşılaştıkları değerler arasında seçim yapmak zorunda kalacaklardır. Bu tür bir sorunla karşılaşmamak için, okul aile birliklerine büyük görev düşmektedir. Amaçları sadece okulun maddi ihtiyaçlarını gidermek olarak düşünülen ya da uygulamaları itibariyle öyle görünen okula aile birliklerinde, okullarda öğrencilere kazandırılmak istenen değerler velilere anlatılmalıdır. Hatta değer eğitim sürecine seminerler, konferanslar gibi eğitsel faaliyetlere ailelerin de katılmaları sağlanmalıdır görüşlerine yer verilmiştir.

Balcı³³ tarafından yapılan araştırma, Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin gerçekleşme düzeylerinin ne olduğunu; Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan değerler eğitiminin öğrencilerin değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa sebep olup olmadığını; Sosyal Bilgiler çalışma kitabında yer alan değer etkinliklerinin uygulanabilirlik düzeyinin ne olduğunu; sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitiminin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma 12 yaş grubundaki 6. sınıfa giden 16 öğrenci ile yürütülmüştür.

Turan ve Aktan’ın³⁴ ” Okul Hayatında Var Olması Düşünülen Sosyal Değerler” adlı çalışmasında öğrenci görüşlerine göre, ideal olarak okul yaşamında var olması gerektiği düşünülen değerlerden ilerleme değerleri ve ilişkisel değerler yüksek düzeyde görülürken araçsal değerlerin görülme oranı biraz daha düşüktür. Öğrencilerin ölçekte belirlenen bütün değerlere olumlu cevap verdikleri görülmüştür. Öğrenci görüşlerine göre, okul yaşamında gözlenen değerlerden çalışma hayatına ilişkin değerler ve kurumsal değerlerin görülme oranları da yüksek düzeyde olmakla birlikte, öğrenciler çalışma hayatı ve kurumsal değerlere kesinlik içeren cevaplar vermekten kaçınmışlardır. Araştırma bulguları, okul yaşamında var olan ve olması

³² Yazıcı, K.,2007

³³ Balcı, N. “İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği” Yüksek Lisans Tezi, Marmara üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,2008.

³⁴ Turan, S. ve Aktan, D. “Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler”.Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2),2008,s.230

gerektiği düşünölen sosyal değerlerin öğrenci göröşlerine göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Tay, Durmaz ve Şanal'ın³⁵ “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri” adlı bu çalışmada sosyal bilgiler dersi kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin değer ve değerler eğitimine ilişkin göröşlerini betimleme amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplam 297 öğrencinin göröşü alınmış ve elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgulara göre; öğrenciler, 18 farklı değer ile değeri tanımlamışlardır. Sevgi, saygı, aile, dostluk, para ve çalışkanlık en çok kullanılan değerler olurken, estetik, güvenilirlik, kültürel miras ve inanç en az kullanılan değerler olmuştur.

Fidan'ın³⁶ üniversite öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada öğretmen adaylarının çoğunluğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu, derslerin yapısının bilgi temelli olduğunu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğunu ve sorunlar yaşandığını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığını belirtmişlerdir.

Deveci ve Ay³⁷ ortaokul öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumunu öğrencilerin günlüklerine göre belirlemeye çalışmıştır. Analiz sonucunda, sorumluluk, çalışkanlık, insan ilişkileri, özdenetim, ulusal değerler, onurlu olma, temizlik, tutarlılık, hoşgörü, paylaşma, merhamet, dürüstlük, nezaket olarak on üç temaya ulaşılmıştır. Bu sonuçlarına göre, öğrencilerin günlük yaşamlarında değerlerin sıklıkla yer alan bir tema olduğu kanısına varılmıştır.

³⁵ Tay, B. , Durmaz, F.Z. ve Şanal, M. “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ”, GEFAD / GUJGEF 33(1),2013,s.67-93

³⁶ Fidan, K. N. ”Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri”. Kuramsal Eğitimbilim, 2 (2),2009, s.1-18.

³⁷ Deveci, H. Ve Ay, S.T. “İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,2(6),2009, s.167-181.

Kılcan'ın³⁸ 2013 yılında yapmış olduğu araştırmada, Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğrencilerin her bir değere ilişkin geliştirdikleri metaforlar, çizdikleri resim, karikatürler ve o değere ilişkin öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler incelenmiştir.

Yiğittir ve Öcal'ın³⁹ 2010 yılında yayınladıkları makalede ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin 97 farklı değeri tercih ettikleri; ancak bunlar içinden sırasıyla çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerlerini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu değerler, Akbaş ve Rokeach tarafından geliştirilen değer sınıflandırmaları ile karşılaştırılmıştır.

³⁸ Kılcan, B."Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi", Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2013,s.11

³⁹ Yiğittir, S. ve Öcal, A. "İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24,2010,s. 409

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Nedir?

Değerler, genelde inanılan, arzu edilen ve istenilen davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir. Sosyolojik açıdan değer kısaca “kişiye ve gruba yararlı, istenilen ve beğenilen şey” olarak tanımlanabilir.⁴⁰ Bireylerin ve toplumun yaşam biçimine etki ederek onların hayatlarına yön veren, var olma nedenlerini ortaya koyan değerler önemli davranış kalıplarıdır.⁴¹

Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir.⁴² Değerler, bir bakıma bireylerin öteki insanların, toplumsal olguların ve şeylerin değerlerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir. Birey grup ya da toplum tarafından paylaşılır, ciddiye alınır, coşkularla birlikte bulunur ve öteki nesnelere soyutlanabilirler. Neyin iyi neyin kötü, neyin güzel neyin çirkin, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair kararlarımızı değerlerin kılavuzluğunda veririz.⁴³

Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için iyi olduğuna inanılan ölçütler, bilinç, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılar ve bireyin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendiren güdülerdir. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar; etkinlik kazandıklarında duygularla

⁴⁰ Aydın, M. “Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3),2003, s. 121-144.

⁴¹ Özkan, R. 241-254.

⁴² Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. “Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü”. Ankara: Atilla Kitabevi,1994.

⁴³ Ulusoy, K. ve Arslan, A. “Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi”,Turan, R. ve Ulusoy, K.(eds.)” Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi”,s.2-16,Ankara: Pegem akademi, 2014.

içi içe geçerler. Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik gibi) ilişkililerdir.⁴⁴

Değerler doğru ve yanlış ayırmamıza yardım eden temel inançlardır. Hayata denge ve anlam katarak, toplumu oluşturan bireylerle birlikte yaşamamıza imkân tanırırlar. Değerlerin bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltirler. Değerler doğuştan getirilmeyip, gözlem ve etkileşim sonucunda yaşayarak öğrenilirler.⁴⁵

Toplumdaki bireylerin o değerleri korumasına veya göz ardı etmesine paralel olarak değerler ya zamanla kaybolurlar ya da bir sonraki nesle aktarılarak yıllarca devam ettirilirlir. Değerlerin yıllarca devam etmesi ve kalıcı olması, onların insanlarca içselleştirilmesine ve genel kabul görmesine bağlıdır. Bu amaçla toplumdaki bireylerin birlikteliklerini ve toplumların gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan kültürün merkezinde değerler yer almaktadır. Bir toplumdaki kültürün güçlü olması, toplumda geçerli olan değerlerin bireyler tarafından paylaşılmasına bağlı olduğu söylenebilir. Değerler, bize neyi yapmamız gerektiğini kesin olarak söylemezler, ancak yapılacak olan doğru şeyler için rehberlik ederler.⁴⁶

Tüm davranışlarımız değerlerle ilişkilendirilebileceğinden eğitimden ekonomiye, felsefeden ilahiyata tüm bilim dalları bir şekilde değerlerle ilgilenmektedirler. Temel olarak değerler, inançlar ve tutumlarla ilişkilendirilse de hem inançlardan hem de tutumlardan daha kapsamlıdır.⁴⁷ Toplumsal yapıyı oluşturan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din gibi temel kurumların hepsi kendisine ait değerleri de içerir. Ancak nasıl bu kurumların işleyişini birbirinden

⁴⁴Fidan, K. N. "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri". Kuramsal Eğitimbilim, 2(2),2009, s. 1-18.

⁴⁵ Akbaş, O. 2004

⁴⁶Tay, B. Ve Yıldırım, K. "Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri", Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(3),2009, s.1502

⁴⁷Demircioğlu, H.İ. ve Tokdemir, A. M. " Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik". Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (15), 2008, 69-88.

bağımsız düşünemiyorsak, değerleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir.⁴⁸

Değerler insanlarda var olan tutumları ve insanların davranışlarını tüm algılama ve davranış şekillerini etkiler.⁴⁹ Bununla birlikte değerlerin insanların sahip oldukları tutum ve davranışların belirlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda da önemli bir fonksiyona sahip oldukları yadsınamaz.⁵⁰ Birey davranışlarının temel yönlendiricisi ve belirleyicisi olan değerler insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan farklı kılan nitelikler olup bireyin hareket alanının sınırlarının belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir.⁵¹ Bireyin her davranışı dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedir.⁵²

Değerlerle ilgili olarak yapılan açıklamalar ve tanımlara bakıldığında, değerlerle ilgili bazı özellikler olduğu görülmektedir. Bu özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir. Değer⁵³:

- ❖ İçten bir güç olarak bireysel davranışları etkiler.
- ❖ Yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırır.
- ❖ Toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- ❖ Bireysel algı ve gerçeğin yorumlanmasını etkiler.
- ❖ Davranışları kontrol etmeyi sağlar.
- ❖ Zaman içinde çeşitli etmenlere ve bireylere göre değişebilir.
- ❖ Kişi ya da toplumların istek ve amaçlarını temsil eder.
- ❖ Duygu yüklüdür, düşünce ve anlayışa güç verir, davranışları yönlendirir.
- ❖ İnsan kişiliğinin ahlâki, sosyo-ekonomik, entelektüel, politik, fiziksel, estetik, dinsel gibi çeşitli boyutlarını içerir.

⁴⁸ Özensel, E.” Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3),2003, s. 217-239

⁴⁹ Ayrıl, A. E. “*Akademisyenlerin Çalışmayla İlgili Değerleri*”. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi,1992.

⁵⁰ Dilmaç, B. “*Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler ölççeği İle Sınanması*”, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi,2007.

⁵¹ Özkan, R. 241-254

⁵² Dilmaç, B. , Ertekin, E. ve Yazıcı, E. “Değer Tercihleri ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”,*Değerler Eğitimi Dergisi*,7 (17),2009,s.27-47

⁵³ Deveci, H. Ve Ay, S.T. “*İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler*”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,2(6),2009,167-181

- ❖ İnanışlar içeren ve dolayısıyla da alışkanlıklar taşıyan olgulardır.
- ❖ Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân verirler.
- ❖ Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir.
- ❖ Her alanla ilgilidirler ama alanların kendine özgü değerleri vardır.

Değerler, eğitim felsefesi içinde de yer alarak her felsefî akım çerçevesinde değerlerin nasıl olacağı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklamalardan bir kısmını özetlemek, eğitim bağlamında konunun açıklık kazanmasına yardım edebilir. Filozoflar, değerleri insan yaşamının amacını açıklığa kavuşturmak için gerekli olan unsurlar olarak ifade etmektedir. Onlara göre değerler insanın hedeflerini başarması için ona yol gösteren kuralların oluşumunu etkiler. İnsanın mutlu bir yaşama sahip olmasına yardım eder. Değerler evrensel değildir fakat onlar güzel çirkin; iyi, kötü gibi zıtlıklar arasındaki ilişkiyi yansıtırlar.⁵⁴

Günlük yaşantımız içinde farkında olarak ya da olmayarak belirli ifadelerle *değerlendirmeler* yaparız. Bu değerlendirmeler bizim koyduğumuz belli başlı ölçütlere göre gerçekleşmektedir. Bireyler hakkında insanların yargısını sağlayan değerler, felsefî kavramların içinde yer almış; üzerine tartışmalar yapılarak yaşama, ahlakî ilkeler ve inançlarla ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmelerin bir kısmını özetlemek, eğitim bağlamında konunun açıklık kazanmasına yardım edebilir.⁵⁵

İdealistler; evreni, *evrensel* ve *sonsuz* kavramları ile tanımladıkları için, değerleri de değişmeyen ve bütün insanlara uygulanabilir ilkeler olarak görmektedirler. Etik ilkeler, kültürdeki değerleri ve oluşturulan bilgiyi yansıtır. Felsefe, tarih, edebiyat ve sanatla ilgili dersler, bu değerlerin aktarılmasını sağlar. Realistler de; benzer şekilde insanların teorilerini doğal, fizikî ve sosyal yasalara göre geliştirebileceklerini, doğa yasalarının evrensel ve sonsuz olması sebebiyle de değerlerin bunlar üzerine oturtulması gerektiğini savunurlar. Pragmatistler ise; tersine olarak, değerlerin zamana, yere ve durumlara bağlı dolayısıyla göreceli olduğunu iddia ederler. Onlara göre evren sürekli olarak değişmektedir. Buna bağlı olarak

⁵⁴ Meaney, M. H.” A Guide for Implementing Values Education in The Middle Grades”, PhD Thesis. Seattle University, 1979.

⁵⁵ Akbaba-Altun, S. “Eğitim Yönetimi ve Değerler”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 2003, s. 7-18.

değerler de değişmek zorundadır. O halde, insanların kişisel ve sosyal gelişimine katkı yapan şeyler değerli, onların gelişimini engelleyen ve deneyimlerini sınırlayan şeyler ise değersizdir. Varoluşçulara gelince; genel düşüncelerine paralel olarak bireye ve onun seçimine vurgu yaparak insanların kendi özgür seçimleriyle değerler oluşturmaları gerektiğini ileri sürmektedirler. Frankfurt Okulu çevresiyse; değerlerin toplumda var olan güce göre oluşturulduğunu ve oluşturulan bu değerlerin bazılarını güçlü kılarken, diğerlerini de güçsüz kıldığını öne sürmektedirler. Buna bağlı olarak çağdaş toplumlarda eğitim kurumunu da kapsayan kurumların, gücü elinde bulunduran grupların iktidarı altındadır ve bu gruplar güçlerini kullanarak kendi bilgi, inanç ve değerlerini gücü daha az olanlara aşılacakları diye düşünürler.⁵⁶

Bilim alanlarının bakış açılarındaki farklılıklar, değer kavramının farklı açılardan tanımlanmasına yol açmıştır. Örneğin antropolojide; değerlerin yaşam tarzları ve kültürel modellerle olan ilişkisine; sosyolojide, değerlerin ideoloji ve geleneklerle ilişkisine; psikolojide, değerlerin kişisel davranışlar ve güdülerle ilişkisine odaklanılmıştır.⁵⁷

Felsefede değer; birey ya da toplum için nelerin istenen amaç ve nelerin bu amaçlara ulaştıran araç olduğunu tanımlayan soyut bir kavram olarak görülmektedir.^{58- 59}

⁵⁶ Orstein, A. C., & Levin, D. U. “*Foundations of education* (6th ed.)”. New York: Houghton Mifflin Company,1997.

⁵⁷Sağnak, M.“*Örgütlerde Değerler Yönünden Birey-Örgüt Uyumu ve Sonuçları*”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 37, 2004,s.72–95

⁵⁸ Sabuncuoğlu, Z. ve Tuz, M. “*Örgütsel Psikoloji*”. Bursa: Furkan Ofset,2003.

⁵⁹ Sağnak, M. “*İlköğretim Okullarında Görevli Yönetici ve Öğretmenlerin Örgütsel Değerlere İlişkin Alguları*”. Eğitim ve Bilim Dergisi, 30(136), 2005,s.31–38.

2.2. Değerlerin Oluşumu

Bireylerin yaşam biçimini oluşturan değerler, sosyal rolleri öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Değerlerin öğrenilmesinde uyarıcı eşleşmesi (klasik koşullanma) söz konusudur. Değerlerin öğrenilmesinde takdir edilenin tekrar etmesi (operant koşullanma) de önemli rol oynamaktadır. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar, zamanla davranış ölçütleri hâline gelerek değerleri oluşturmaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklit önemlidir. Örneğin, babanın dedeye gösterdiği saygı gösterme davranışı çocuk tarafından model alınır veya taklit edilir. Dolayısıyla sosyal öğrenme teorisinin temel varsayımları dikkate alınarak, değer yargılarının kişinin yetiştiği çevreden beslenerek şekillendiği söylenebilir.⁶⁰

Değer yargılarının oluşmasında ve bireyin bu değer yargılarını kabullenmesinde içinde yaşadığı kültürün de etkisi vardır.⁶¹ Değerlerin öğrenilmesinde bilgi ve düşünce boyutu da önemlidir. İnsanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillenmektedir. Sonuçta değerler genetik olarak aktarılmazlar. Değerler sosyal rollerle öğrenilerek bir sonraki kuşaklara aktarılırlar. Sosyal roller içinde mesleki, cinsel, sosyal, kişisel gibi kimlik yapıları da yer almaktadır. Sosyal rollerle biçimlenen kimlik yapılarının oluşmasında değerler önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Belirli bir sosyal rolde kişilerin neler yapması, neler yapmaması ve nelere kıymet vermesi öğrenilir ve bunlar bir yaptırım da olabilir. Değerler çeşitli sosyal rollerde bize neler yapmamız gerektiğini de söylemektedir. Örneğin, cinsel kimlikle ilgili değerler kız ve erkek çocuklarında farklı oluşur. Bir erkek için cesaret, azim, sebat ve soğukkanlılık önem verilen değerler olurken kızlar için koruyuculuk, duygusallık ve bağlılık daha önemli değerler olarak karşımıza çıkar. Değerlerin oluşmasında sosyal destekler ve pekiştireçler önemlidir. Bir değer diğer insanlar tarafından onaylanır ve takdir görürse bireydeki etkisi yüksek olur. Değerler arkalarındaki toplumsal destekleri

⁶⁰Ünal, C. “*Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*”.Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1981.

⁶¹ Yiğittir, S. ve Öcal, A. ”İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 2010,s.409

kaybettikçe değişmeye veya etkisiz olmaya başlamaktadır.⁶²Kısaca değerler ortak bir inanç çevresinde oluşur ve bu inanç ortadan kalktığında ise değerler de ortadan kalkabilmektedir.

Geçmişin derinliklerinde oluşup günümüze kadar gelen değerler hep aynı mı kalmışlardır? Geçmişte de mutlaka bazı sebeplerden ötürü değişiklikler yaşamış olan değerler, günümüzde de değişikliklere uğrayarak yeni oluşumlar içerisine girebilmektedir. Burada önemli olan bu yeni oluşumların toplumun yapısına uygunluğudur. Çünkü medyanın ve uluslararası iletişim sistemlerinin toplumlar üzerinde bir güç olduğu yadsınmaz.⁶³Burada bu anlamda değerlerin statik değil aksine değişken bir yapıya sahip olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Çünkü zamanla birlikte çağın getirdiği değişiklikler toplumların kültürünü ve değer yapısını değiştirmektedir. Bu değişim olumlu ya da olumsuz anlamda gerçekleşebilir. Bu değişimin toplumun var olan değerlerinde yozlaşma yaratabileceği veya tamamen ortadan kalkmasına neden olabileceği gibi zenginlikler de katabilmesi mümkündür.

2.3.Din ve Değer İlişkisi

Toplum denilen birliktelik yalnızca maddi çıkar ve amaçlardan oluşturulmuş bir beraberlik değil; bunun yanında ortak manevi değerler, inançlar ve kültürün zemininde oluşmuş bir teşekküldür. Türk toplumunun temelini oluşturan manevi değerlerin başında ise din ve dine bağlı değerler gelmektedir.⁶⁴

İnsan toplumlarını birbirinden ayıran en önemli özelliklerden biri kendilerine has kültür ile toplumu oluşturan fertler arasındaki dil ve inanç birliğidir. Kısaca din, dil, tarih, hukuk, edebiyat, sanat ve ahlak gibi, bir arada yaşayan insanların oluşturdukları ortak değerler ve bunların birleşmesiyle oluşan, ortak duygu ve düşüncelere dayanan bir kültür vardır. Bu kültürün oluşmasında ve ahlak anlayışının gelişmesinde, büyük ölçüde toplumun benimSediği dinin de belirleyici ve o kültürü

⁶² Sarı, E. “*Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği*”. Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (10), 2005,s.73-88.

⁶³ Kılcan, B.”Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi”, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2013,s.11

⁶⁴ Bulut, R. “Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri”. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 2011,s. 20-37.

şekillendirici rolü bulunmaktadır.⁶⁵ Din, bireysel ve toplumsal hayata yön veren önemli öğüt ve taleplere sahip olması yönüyle etkin bir değer sağlayıcıdır. Bireyler dini özümserken o dinden gelen değerleri de özümserler; dinin değer verdiklerine değer verir; azımsadıklarını ise azımsamış olurlar. Din önemli bir değer sağlayıcı olmakla beraber tek başına bütün değerlerin kaynağı değildir.⁶⁶

İslami açıdan bakıldığında Allah, ahlaki tercihlerimizde tek kutsal otoritedir. ⁶⁷İslam'a göre insan doğuştan sahip olduğu fitrat ve akıl sayesinde iyi ve kötüyü ayırt edebilme yetisine sahiptir; fakat bunlar tek başına yeterli değildir. Kuran bu noktada bize rehberlik etmektedir.⁶⁸

Dini, şuurlu bir varlık olarak kişinin kutsala yönelmesi, kâinatın veya varlıkların yaratıcısı olan güce veya güçlere inanıp boyun eğmesi; sevgi, saygı ve bağlılıklarını sunması; hayatını bu inanç ve anlayış çerçevesinde disipline etmesidir, şeklinde tarif edebilmek mümkündür.⁶⁹ Dinin önemli fonksiyonlarından birisi de, toplumu 'düzenlemek' ve 'yapılandırmak' amacıyla belirli normlar ihdas etmesidir. Bu bağlamda her din, inananlarına olaylar karşısında ne şekilde hareket edeceklerine ilişkin belirli davranış modelleri empoze etmektedir.⁷⁰

Her toplumun kendine özgü bir dini inancı vardır. Bu durum toplumların kültürlerini, değerlerini, inançlarını ve yaşama biçimlerini etkilemiş ve değiştirmiştir. Toplumların değişen kültürlerinde dinin yansımalarını görmek elbette ki mümkündür. Çünkü bir din herhangi bir toplumda yayılıp yerleştikten sonra orada inançlar, kurumlar, normlar, değerler, tavır ve davranış şekilleri ile hayat bulur ve

⁶⁵Aşıkoğlu, N." İslam'a Göre İnançın Toplumdaki Yeri ve Önemi" <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/274.pdf>

⁶⁶ Kaymakcan, R. "Gençlerin Dini Değerlere Bakışı: Türkiye ve Avrupa Karşılaştırılması" Taşdemir, M. ve diğerleri (edts) "Değerler Eğitimi Konferans Bildirileri" s.13-30,İstanbul: Damla Yayınevi, 2012.

⁶⁷Enver Uysal, "Dindarlığın Ahlaki Temelleri Üzerine Bazı Düşünceler," UÜİFD, C.XIV, No:1, 2005,s.45.

⁶⁸ Selim Eren, "Toplumsal Norm, Ahlak ve Din," CÜİFD, C.XI, No:2, 2007, s.304.

⁶⁹ Karaca, K.F." Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik" Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2010, s.6

⁷⁰ Günaydın, F. "Toplumsal Ve Dini Değerlerin Görsel Medyada Sunumu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme-Ekmek Teknesi Dizisi Örneği-"Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2013, s.36

toplumla kaynaşır. Aynı şekilde o toplumun fertlerini dini ve sosyo-kültürel açıdan bütünleştirir.⁷¹

Özellikle içinde yaşadığımız coğrafyayı ele aldığımızda İslam dininin, toplumun değerlerini etkilediğini söyleyebiliriz. Buna göre İslamiyet'in Müslümanlığı kabul etmiş toplumlardan birtakım beklentileri ve yüklediği sorumluluklar bulunmaktadır.

Bu beklenti ve sorumluluklar özellikle değerler ile özdeşleşmiş durumdadır. Dinî ya da İslâmî dediğimiz erdemler ya da değerler ise, bizim dindar olmamızın, Müslüman olmamızın sahip olmayı zorunlu kıldığı erdemlerdir. Doğruluk, dürüstlük, sözünde durma, barış, hoşgörü, sevgi ve saygı gibi ahlaki değerleri İslami erdemler arasında sayabilmek mümkündür.⁷² İnsanın doğuştan getirmiş olduğu farklı dil, ırk, cins ve renk gibi sonradan kazanılmasının ve değiştirilmesinin mümkün olmadığı özellikler; farklı din, inanç ve mezhepler gibi sonradan bağlanılan duygular, bunlara bağlı olarak meydana gelen çeşitli sosyal ve kültürel değerler Kuran'ın hoşgörü çerçevesi içinde değerlendirilebilir.⁷³ Hoşgörü, Hz. Peygamber'in tutum ve davranışlarının özü olmuştur. Onun hayatının tüm dönemlerinde tutum ve davranışlarını şekillendiren en önemli özellik Kuran'dan aldığı hoşgörü anlayışıdır. Özellikle Hz. Peygamber, Medine'ye hicret etmesinden hemen sonra, şehir devleti denilebilecek bir idarenin olmadığı bu bölgedeki ileri gelenleri toplayıp Medine Vesikası'nı hayata geçirmesi onun hoşgörüsüne verilebilecek en iyi örneklerden biridir.⁷⁴

Tarih içinde de Müslüman toplumlar sosyal yardım ve dayanışma için çeşitli kurumlar oluşturmuşlardır. Bu konuda vakıf müesseseleri en güzel örnektir. Sağlık konusunda, eğitim konusunda ve muhtaçlara yardım konusunda birçok vakıf kurulmuş ve bunlar tarih boyunca çok yararlı çalışmalar yapmışlardır. Vakıf kurma konusunda Müslümanları teşvik edici pek çok Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şerif vardır. Hz. Ömer'in kendine ait hurmalığı muhtaçlara vakfetmesi yardımlaşma ve karşılıklı

⁷¹ Günay, Ü. "Din ve Sosyal bütünleşme", Erciyes İ.F. Dergisi, C.6, Kayseri, 1989, s.7.

⁷² Uysal, E. "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler-İslâmî Erdemler", Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, 12(1), 2003, s.67-69

⁷³ Ömer Aslan, "Kur'an ve Hoşgörü", İlahiyat yayınları, Ankara, 2005 s. 67-68.

⁷⁴ Hemşinli, H. "Din ve Hoşgörü: İmkân ve Sınırlılıklar-İslam Dini Örneği" Van: Yüzüncü yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.106

dayanışmanın en güzel örneğidir.⁷⁵ Bu durum bizim karşımıza yardımlaşma ve dayanışma değerini çıkarmaktadır.

Kuran-ı Kerim’de buyrulur ki: “*Ey İnananlar, Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin.*”⁷⁶ Bu ifadeden doğrudan dürüstlük değeri ortaya çıkmaktadır. Bütün dinler ve toplum yasaları adam öldürmeyi, çalmayı, namusa el uzatmayı, yalan söylemeyi günah ve suç saymışlardır. Ama doğruluk, misafirperverlik, yardımseverlik, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerlerin önemi de dini değerler arasında yer almıştır.⁷⁷ Bu söz konusu dini değerler şu anda milli eğitim müfredatında öğrencilere verilmesi istenen ve beklenen değerlerden bazılarıdır.

2.4. Değerlerin İşlevleri

İnsan, son derece gelişmiş bir canlı olmakla birlikte onu asıl önemli yapan özellik ortaya koyduğu değerler bütünüdür. İnsanlar yaşantıları sonucu geliştirdiği duygu, düşünce ve çıkarımları onu hayata karşı bir tavır almaya itmiştir. Bu kalıplaşmış tavırlar sonucu ortaya çıkan davranış kriterleri değerleri meydana getirmiştir. İnsan yerleşik hayata geçtiğinden beri başka insanlar ve insan toplulukları ile etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimden doğan değer parçaları gelişip insanlar arasında yayılarak değerler sistemini meydana getirmiştir.⁷⁸

Değerler üzerine yapılan araştırmalarla değerlerin işlevleri şöyle belirtilmiştir:

- ❖ Bireye amaç ve yön tarif eder.
- ❖ Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin esaslarını ve genel yönünü verir.
- ❖ Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.
- ❖ Bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiği ve kendisinden ne beklendiğini bilmesini sağlar.
- ❖ Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksız, hoşça giden ve gitmeyi, ahlaki ve ahlaki olmayı ayırt etmesini sağlar.⁷⁹

⁷⁵ Aşıkoğlu, N.

⁷⁶ Aşıkoğlu, N.

⁷⁷ Küng, H.” Evrensel Bir Ahlaka Doğru” (çev. N. Yaşar Aşıkoğlu, C.Tosun, R. Doğan), Gün Yayınları, 1995,s.20-28

⁷⁸ Bolat, Y. “ Bir Değer Ölçme Aracı: Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği”, Turkish Journal Of Education, 2(4),2013,s.13-27

⁷⁹ Yazıcı, K. , 2007.

- ❖ Değerler, sosyal konularda belli pozisyonlar almamız için bize rehberlik eder.
- ❖ Bizi bir siyasi veya dini ideoloji üzerine taraf yapar.
- ❖ Değerler, kendimizi başkalarına sergilememize yardımcı olur.
- ❖ Kendimizi ve başkalarını değerlendirmede, yargılamada, övgü kazanmada ve de suçlamayı düzeltmede bize rehberlik eder.⁸⁰

Rokeach ise değerlerin fonksiyonlarını şöyle belirlemiştir:

- ❖ Standart olarak değerler: Değerler bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler. Bir olayla karşılaşan birey pozisyon alır ve karşılaştığı toplumsal olayları değerlendirirken ve yargılarken değerini kullanır.
- ❖ Çatışma ve karar vermede değer sistemi: Birey çatışma ve karar verme durumuyla karşılaştığında değerler danışmanlık görevi yerine getirir. Böyle bir durumda değerlerin biri değil birkaçı birden harekete geçer ve birey önceden öğrenilmiş yapıları kullanarak karar verir ve çatışmaları çözer.
- ❖ Değer kazanımı: Değerler kalıtsal olmayıp öğrenme sonucu oluşur. Değer oluşumu, çocuklukta başlar ve yaşa bağlı olarak artar. Ortak değerlerin oluşumunda sosyo-ekonomik düzey önemli rol oynamaktadır. Birey içinde bulunduğu ortamın (okul, iş yeri, aile) özelliklerine uygun değerler geliştirir.⁸¹
- ❖ Değerlerin bilgi veya kendini gerçekleştirme işlevi: Araç ve amaç değerler de, açık veya gizli olarak, kendini gerçekleştirme işlevini içine alır. Böylece insanlar erdem, başarı algısı gibi son durumlar ile bağımsız, tutarlı ve yeterli olarak davranış tarzlarına önem verirler.⁸²

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] tarafından uygulamaya konan ortaokul Sosyal Bilgiler programında değerlerin özellikleri şöyle sıralanmıştır:

- ❖ Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- ❖ Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- ❖ Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- ❖ Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

⁸⁰ Kılcan, B. 2013, 14-15

⁸¹ Baydar, P. ,15-35

⁸² İşcan, D.C. ,2007,28

- ❖ Değerler, normlardan farkı olarak daha genel ve soyut bir nitelik taşır. Yani değerler normları içerir.⁸³

2.5. Değerlerin Sınıflandırılması

Literatürde değerlerin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülür. Değerleri bireysel değerler ve iş değerleri, amaç ve araç değerler, milli ve manevi değerler, ulusal ve evrensel değerler gibi farklı şekillerde sınıflandıranlar olmuştur.

Değerlerle ilgili ilk test, Spranger tarafından kullanılmıştır. Spranger, değerleri altı kısma ayırmış, her davranışın altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Spranger'den sonra Allport, Vernon, Lindzey çalışmaları geliştirmiş, bu çalışmalardan sonra da değerleri altı gruba ayırmak genel kabul görmüştür. Bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini değerler bu altı grubu oluşturur⁸⁴.

Güngör altı gruba ahlaki değerleri de ekleyerek yedi çeşit değer oluşturmuştur. Rokeach ise değerleri iki grupta toplamıştır. Bunlardan yaşamın temel amaçlarını gösterenlere 'amaç değerler;' bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranışlara ise 'araç değerler' demiştir. Schwart ise değerleri on başlık altında gruplamıştır.⁸⁵Sınıflandırmaları daha geniş bir çerçevede ele almak gerekirse;

⁸³ MEB,2005,89

⁸⁴ Güngör, E.

⁸⁵ Demircioğlu, H.İ. ve Tokdemir, A. M. ,69-88

2.5.1.Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Nelson’a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır:

Tablo 1
Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir.
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir.
Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar.Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır.

2.5.2. Rokeach’a göre Değerlerin Sınıflandırılması

Belli bir değere sahip olduğu bilinen bir kişinin, davranışın belli bir biçimi ya da ulaşmak istediği bir amaçla ilgili belli inançları da var demektir. Bu iki grup değerler “araç değerler” (instrumental values) ve “amaç değerler” (terminal values) olarak adlandırılır.⁸⁶

Tablo 2
Rokeach’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Temel(Amaç) Değerler	Arzu edilen nihai değerleri içerir.	Başarı, özgürce seçim, eşitlik, erdem, vb.
Araç Değerler	Temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını ifade eder.	Cesaret, sorumluluk, gerçeklik, tutku vb.

⁸⁶Devrani, K.T. “Kişisel Değerlerin Kuramsal Yapısı ve Pazarlamadaki Uygulamalar”, Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(1), 2010,s.49-70

Amaç ve araç değerler iki ayrı ancak işlevsel olarak içsel bağlılık gösteren sistemlerdir. Amaç değerler, tercih edilen hedeflerdir. Amaç değerlerin odak noktası, kişi merkezli ya da toplum merkezli, öze dönük ya da kişiler arası olabilir (Mutluluk, aile güvenliği, rahat yaşam, dünya barışı vb.).⁸⁷ Davranışın bir biçimini yansıtan tüm değerler, yaşam amaçlarıyla ilgilenen amaç değerlere ulaşmak için birer araçtır. Ancak amaç ve araç değerler arasında birebir karşılık yoktur. Tek bir davranışın biçimi, birçok farklı amaç değere ulaşmak için bir araç olabileceği gibi çeşitli davranış biçimleri tek bir amaç değere ulaşmak için birer araç olabilirler.⁸⁸ Bireyin herhangi bir sosyal değerinde gerçekleşecek yükselme veya düşmenin diğer sosyal değerlerinde de yükselmeye veya düşmeye yol açacağını savunur. Aynı şekilde eğer bireyin bireysel değerinde bir yükselme veya düşme varsa bu diğer bireysel değerlerinin de yükselmesine ya da düşmesine neden olur.⁸⁹

⁸⁷ İşcan, D.C. “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etilliliği”, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi,2007,s.23

⁸⁸ Devrani, K.T. 49-70

⁸⁹ Turan, S. ve Aktan, D. “Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler”.Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2),2008,s.230

2.5.3. Spranger' e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Spranger, değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır.⁹⁰

Tablo 3
Spranger' e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhet vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

2.5.4. Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Schwartz ise değerleri; bireysel ve kültürel olmak üzere, iki düzeyde incelemiştir. Bireysel düzeydeki incelemelerde değerler, kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınırlar. Değerlerin kültürel düzeyde incelenmesindeki amaç ise, toplumun genelinde paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Kültürel düzeydeki inceleme birimi kültürel grubun (ulus, etnik grup) kendisidir. Bu iki düzey arasındaki ayırımın nedeni ise, bireysel düzeyde kişiyi yönlendiren değerler arasındaki güdüsel ilişkilerin kültürel düzeyde aynı özellikleri sergilememesi olasılığının bulunmasıdır.^{91- 92}

⁹⁰ Akbaş, O. ,2004, 55-56

⁹¹ Yazıcı, K. 2007

⁹² İşcan, D.C. ,2007, s. 26-27

Tablo 4
Schwartz'a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması

Açıklama	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak (Zeki olmak)
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak .
Evrenselcilik (universalizm): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada barış istemek, Doğayla bütünlük içinde olmak
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak (Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat)
Geleneksellik (tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlimli olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)
Uyma (conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, İtaatkar olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek
Güvenlik (security): toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek (Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak)

2.5.5. Akbaş'ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması

Akbaş ise Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ortaokul ikinci kademe öğrencilerinde hangi düzeyde gerçekleştiğini tespit ettiği çalışmasında Milli Eğitimin Temel Amaçları içerisinde yer alan değerlerin olduğu bir liste oluşturmuştur.⁹³ Bu değerleri aşağıdaki şekilde kategorize etmiştir.

Tablo 5
Akbaş'ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması

Değer grupları	Değer Örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel Estetik,	Sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temizlik

Yukarıda verilen tablolardan da anlaşılacağı üzere değer sınıflamaları üzerine oldukça farklı görüşler mevcuttur. Ancak değerler her ne şekilde sınıflandırılırsa sınıflandırılınsın sosyal bir varlık olan insanın toplum ile uyumu ve bireylerin günlük yaşamlarındaki performanslarında doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olmaktadır.⁹⁴

⁹³ Akbaş, O. ,2004,s.91-102

⁹⁴ Gökdere, M. ve Çepni, S. "Üstün Yetenekli Çocuklara Verilen Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü". Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (2),2003, 93-107.

2.6. Değer Eğitimi Tarihçesi

Değer eğitiminin geçmişinin 1920'li yıllarda Amerika'da karakter eğitimine dair ilk çalışmalara dayandığı görülür. 1930'lu yıllarda karakter eğitime gösterilen ilgi düşüş göstermiş ve bu ilgisizlik 1960'ların ikinci yarısına kadar sürmüştür. Ancak 1960'lı yılların sonuna doğru hem eğitimciler hem de halk tarafından değerlere gösterilen ilgide canlanma görülmüş, değer eğitimi önem kazanmıştır. Değer eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar 1970'li yılların ortalarından sonra yayımlanmıştır. Değerlerle ilgili yapılan bu yayın ve çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda karakter eğitimi yerine değer açıklama (values clarification) ve ahlaki ikilem (moral dilemma) stratejileri değer öğretiminde ön plana çıkmıştır.⁹⁵

1980'li yıllarsa değer eğitiminde gerilemenin yaşandığı bir dönemdir. 1960 ve 1970'li yılların ardından değişime kapalı 1980'li yıllarda değer açıklama ve ahlaki ikilem stratejileri yerlerini tekrar karakter eğitime bırakmıştır. Bu yıllarda değer açıklama ve değerleri sınıflama yerine değer telkini daha fazla ön plana çıkmıştır. 1990'lı yıllarda ise toplumsal ve ahlaki değerlere verilen önem azalırken bireysel uyum değerleri ön plana çıkmıştır. Gençlerin cinsel düşkünlükleri, madde bağımlılıkları, erken hamilelik, intiharlar, boşanma oranlarının yükselmesi gibi sosyal anlamda çöküşü işaret eden gelişmeler, değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler ve toplum liderleri bu olumsuz gelişmeler karşısında okullarda ahlak ve değer eğitimi tekrar vurgulamaya başlamışlardır.⁹⁶

Türk eğitim sisteminde geçmişten günümüze değerler eğitimine ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde ise yüzyıllar önce yaşamış olan ve günümüzde hala eserleri ve fikirleri üzerine araştırmalar yapılan Mevlana, Farabi, İbn-i Sina, Gazali gibi Türk-İslam düşünürleri ile Atatürk, Baltacıoğlu, Hasan Ali Yücel, Hakkı Tonguç ve Rüştü Uzel gibi Cumhuriyet dönemi düşünürlerinin etkileri görülmektedir. Mevlana geçmişte olduğu gibi çağımızdaki insanların da ihtiyaç duyduğu barışçıl öğretileri olan düşünürlerden birisidir. Günümüzde Mevlana ile alakalı olarak Amerika basta

⁹⁵ Demircioğlu, H.İ. ve Tokdemir, A. M. 69-88

⁹⁶ Demircioğlu, H.İ. ve Tokdemir, A. M. , 69-88

olmak üzere birçok batı ülkesinde onun eserleri ile ilgili araştırmalar yapılması onun her döneme hitap ettiğinin göstergesidir.⁹⁷

2.7.Değer Eğitimi

Her toplumun kendine özgü bir kültürü ve bu kültürün geliştirdiği bir değerler sistemi bulunur.⁹⁸ Bu değerler sistemini yeni nesile aktarma görevini ise eğitim üstlenir ve eğitim yoluyla değerlerin benimsetilip öğretilmesine ise değerler eğitimi denilebilmektedir. Değer eğitimindeki amaç toplumsal ve evrensel değerleri kazanmış, kazandığı değerleri davranışlarına yansıtan bireyler yetiştirmektir.⁹⁹ Günümüzde değerler eğitimi, programda yer alan derslerin içerisine yerleştirilen değerlerin aktarılması ile gerçekleştirilmektedir. Programlarda verilen bu değerlerin kazanım olarak verilmemesi bütün okullarda tutarlı bir değerler eğitimi verilmesini engellemektedir.¹⁰⁰

Eğitim sistemi ise yapı ve işleyiş olarak bilgi toplumu, küreselleşme, insan hakları gibi **yeni değerler** doğrultusunda varlık gerekçesini sürdürebilecek yeni amaçlar belirlemek ve yeni yüzyılda işlevsel olmanın yollarını aramak zorundadır.¹⁰¹

Değerler, kişiler arası etkileşimden, aileden ve diğer toplumsal etkilerden denenerek ve gözlemlenerek öğrenilir. Bu yüzden açık bir şekilde değerlerin metodolojik ve kasıtlı bir şekilde öğretilmesi gerekir. Bu gereklilik okullarda sınıf ortamında değer eğitiminin yapılmasını zorunlu kılmıştır.¹⁰²

Değer kazanımında etkili faktör olan öğretmenler için Tezcan¹⁰³, ülkemizde öğretmenlik mesleğinin değer sisteminin belirlenmediğini ve öğretmen yetiştirmede olduğu kadar öğretmenlerin sahip oldukları değerlerde de eksiklik olduğunu

⁹⁷ Okudan, S. “III. Uluslar Arası Mevlana Kongresi Bildiriler: 5- 6 Mayıs 2003” Konya. Yay. Haz. Nuri Şimşekler. Konya: Selçuk Üniversitesi Matbaası,2004.

⁹⁸ Baydar, P. , 15-35

⁹⁹ Özmen, C. , Er, H. ve Gürgil, F.” İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma” Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9)17,2012,s. 298

¹⁰⁰ Elbir, B. ve Bağcı, C. “ Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1),2013,s.1323

¹⁰¹ Baydar, P. , 15-35

¹⁰² Baydar, P. , 15-35

¹⁰³ Tezcan, M. “Eğitim Sosyolojisi, Ankara: Bilim Yayıncılık,1997.

vurgulamıştır. Şimdiye kadar böyle bir gereksinim duyulmamıştır. Böylece meslekteki değer sistemi belirlenmediği için kişisel değerler egemen olmaktadır. Bu nedenle çelişkili davranışlar ortaya çıkmaktadır.

Son yıllarda ülkemizdeki değer değişimlerini göz önünde bulundurursak konunun ciddiyeti ve önemi daha belirgin bir duruma gelir. Bundan dolayıdır ki öğretmen kendi sahip olduğu ve doğru bulduğu değerleri değil, programların öngördüğü belli başlı değerleri aktarmalıdır. Öğretmenin, çalışmak için seçtiği konular, kullandığı metotlar, sınıfı organize etme tarzı, öğrencilere nasıl davrandığı, kendi değerlerini ve değer tercihlerini yansıtır. Değer kazanımı özelden genele gidildiği zaman öncelikle öğrencinin karakter oluşumunu etkileyecek, aile ve çevresine yansımaları görülecek ve doğru kazanımlar sağlanırsa eğer topluma ve yaşadığı ülkeye maddi ve manevi birçok açıdan kazanç sağlayacaktır.¹⁰⁴

Değerler nasıl davranmamız gerektiği konusunda bizlere rehberlik etmekte ve bizleri yönlendirmektedirler. Kimliğimizi ve kişiliğimizi de şekillendiren değerler toplumdaki uyum, huzur ve aynı zamanda şiddete de zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, şiddet ve çatışmadan uzak, demokratik ve barışçıl bir toplum oluşturmak için evrensel ve milli değerlerimizi yetişen yeni nesle kazandırmalıyız.¹⁰⁵ Bu anlamda değerlerin insan davranışlarını etkileme, toplumsal ilişkileri düzenleme ve toplum kalkınmasını sağlama gibi birçok işlevi vardır. Bu özellikleri nedeniyle eğitimciler tarafından önemsenmiş ve doğrudan eğitim programlarıyla ya da gizli programlarla öğretilmeye çalışılmıştır. Doğrudan değer öğretiminde, değerler öğretim programlarında yer bulur, programın değerleri belirlenir ve değerler derslerin içinde farklı öğretim yaklaşımlarıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Gizli program vasıtasıyla değer öğretiminde ise, değerler bir ders, bir bölüm veya öğretim etkinliği olarak görülüp planlı bir şekilde kazandırılmak yerine, okuldaki kurallar, yönetimin tavrı ve öğretmen davranışları ile verilmeye çalışılır.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Baydar, P. , s.15-35

¹⁰⁵ Demircioğlu, H.İ. ve Demircioğlu E.” Tarih Eğitimi ve Değerler”, Turan, R. ve Ulusoy, K.(edts.)” Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi”,s.269-286,Ankara: Pegem Akademi, 2014.

¹⁰⁶ Akbaş, O. “İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 Ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma . Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(2), 2009,s. 403-417

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise “her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, hem de “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir.¹⁰⁷ Bu bakış açısından hareketle okulların temel iki amacından bahsetmek yanlış olmaz. Bunlar: *Akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesidir.*¹⁰⁸

Değerler eğitimi sağlıklı düşünen, hissedilen ve davranan bireylerin yetiştirilmesi için gerekli ve vazgeçilmez bir eğitimidir. Sağlıklı bir toplumun oluşumu, bireylerin sağlıklı olmasına bağlıdır. Değerler eğitiminin amacı, bireyin değerlere bağlı bir kişilik geliştirmesini sağlamaktır. Bireyin değerlerle donanması ancak eğitimle mümkündür. Bireyin eğitilmesi, bireyin içinde yer aldığı diğer ortamlarda yani toplum, devlet, iş vb. alanlarda yüksek değerlerin hâkim olmasını sağlayacaktır.¹⁰⁹

Küreselleşme denilen ve sadece teknolojik değişimle tasvir edilemeyecek olgu, sınırları kaldırmakta, baskın kültürleri her an ve her yerde mevcut kılabilmektedir. Televizyonların ve diğer basın-yayın organlarının farklı değer yargıları arasında seçim yapmak zorunda bırakan programlar ve yazılar yayınlaması, öğrencilere okul kültürü içerisinde arzu edilen değerlerin kazandırılmasını güçleştirmektedir.¹¹⁰ Kendi ülkemiz çerçevesinde düşünecek olursak, insanlar arasında en basit anlatımıyla bazı *duyarlılıkların kayboluşu* bile karakter eğitimi için yeterli bir sebeptir. Yeni nesil arasında şiddet eğilimi, sahtekârlık, anne babaya veya öğretmene karşı gelme, madde bağımlılığı, intihar ve benzeri kendine zarar verici davranışlarda artış; iş ahlakında, kişisel ve toplumsal sorumluluk bilincinde azalma

¹⁰⁷ Aydın, Z.M. “Okulda Çalışan Herkesin görevi Olarak Değerler Eğitimi” TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, bildiri,2010

¹⁰⁸ Ekşi, H. 2003,s. 79-96.

¹⁰⁹ Aydın, Z.M. s.1-7

¹¹⁰ Yazıcı, K. ,2007

gibi *olguların* günden güne daha sık rastlanır olduğu aile ve eğitimcilerin gözlemleri ve istatistiklerle doğrulanmaktadır.¹¹¹

Çağımızda hızla değişen yaşam biçimlerinin dayattığı yeni değerlerin fazla tartışılmasına vakit kalmadan, medya aracılığıyla, özellikle de yeni kuşaklara aktarıldığı ve onların belirsizlik ortamında bırakıldığı söylenebilir. Değer eğitimiyle öğrencilere popüler kültürün dışında yer alan yüzlerce yıllık insani değerler bilgisinin sunulması ve bu birikimler ışığında kararlar almaları sağlanabilir.¹¹²

2.8. Değer Öğretiminde Yaklaşımlar

Her insanda doğru ya da yanlış, “iyi ya da kötü, “yapılması hoş karşılanabilen ya da hiçbir şekilde kabul edilemeyen” davranışların neler olduğuna ilişkin yargılar bulunmaktadır. Bu yargılar; bireyin kendi davranış ve eylemlerini de belirleyen, neleri yapıp neleri yapmaması gerektiği konusundaki bireye özgü inançlar ve değerler sisteminden kaynaklanmaktadır.¹¹³

Ahlaki gelişmede, çocuğun bilişsel gelişme dönemlerine paralel bir seyir olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu durum sadece kronolojik yaşa bağlı değildir. Çünkü bazı kişilerin yetişkin oldukları halde, tüm yaşamları boyunca ileri ahlak standartlarına ulaşamadıkları görülmektedir.¹¹⁴

Ahlak gelişimine yönelik olarak ilk açıklamalardan biri, süper egonun psikoanalitik kuram çerçevesindeki oluşumudur. Süper ego ilk başta, ana baba tarafından konulan kuralların ve yasakların içselleştirilmesi ile oluşmaya başlar. Zaman içinde ana babanın koyduğu kural ve yasakların yanı sıra, toplumun onayladığı davranışlar doğru, onaylanmayan davranışlar da yanlış olarak içselleştirilerek süper egonun oluşumu tamamlanır. Süper ego bireyde var olan değerler sisteminin kaynağı olur.¹¹⁵

¹¹¹ Ekşi, H.s. s.79-96.

¹¹² Baydar, P. ,s.15-35

¹¹³ Erden, M., & Akman, Y. “*Gelişim, Öğrenme, Öğretme*”. Ankara: Arkadaş Yayınevi,1998.

¹¹⁴ Aydın, A. ,s. 121-144

¹¹⁵ Baydar, P. , s.15-35

Doğanay¹¹⁶,a göre ise, kendine ve sosyal-fiziksel çevresine karşı gerekli olan değerlerle donatılmamış bireyler, bilgileri ile insanlığın ve çevrenin zararına olan eylemler ortaya koyma tehlikesi taşımaktadırlar. Bu bakımdan değerlerin eğitim ile verilmesi büyük önem taşımaktadır. Teknolojinin gelişmesi, insana verilen önemin artması, ülkelerin büyüme çabaları, sosyal ve ekonomik bütünlük sağlama arzusu, eğitimde yeni arayışlar, değerlerin eğitiminde eğitimcilere farklı yaklaşımları sunmaya başlamıştır. Bu yaklaşımlar ise şöyledir:

2.8.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi

Tarih boyunca değer öğretiminde en eski yaklaşım değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım basit ve doğal bir süreci kapsamaktadır. Yetişkinler doğru ve kabul edilebilir gördükleri şeyleri çocuklara dayatarak kendi sahip oldukları değerlerin çocuklarında sorgusuzca kabulüne çalışır.¹¹⁷ Bu yaklaşım farkında olarak veya olmayarak en çok ve en eskiden beri uygulanan değer öğretim yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Değerlerin doğrudan öğretimi yöntemi içerisinde telkin ve davranış değiştirme yöntemini almak yanlış olmayacaktır.

2.8.1.1. Telkin Etme Yöntemi

Telkin etme yaklaşımı 1970’de Blanchette ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın amaçları, öğrencilere belirli değerleri aşlamak veya bunların öğrenciler tarafından içselleştirilmelerini sağlamak, öğrencilerin sahip oldukları değerleri değiştirmektir.¹¹⁸ Bu yöntemde öğrencilere neyin iyi neyin kötü olduğu söylenmektedir.¹¹⁹ Bu yaklaşımda, öğretmen ya da anne baba “Çocuklar yalan söylemez (dürüstlük), büyüklerine karşı yüksek sesle konuşmama (saygı), iyi bir öğrenci ödevlerini zamanında yapar (sorumluluk)” gibi sözlerle değerleri telkin yolu ile aktarmaktadır.¹²⁰

¹¹⁶ Doğanay, A. “Değerler Eğitimi”. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık, s.255-286, 2007.

¹¹⁷ Baydar, P. ,s.15-35

¹¹⁸ İşcan, D.C. ,s.40-50

¹¹⁹ Doğanay A. ,s.255-286

¹²⁰ Kılcan, B.”İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri(Kırşehir Örneği)”,Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.40

Telkin yoluyla değerler eğitimi yaklaşımı öğrencilere; pekiştirme verme, buldurma, canlandırma ve modeller aracılığıyla arzu edilen değerlerin telkin edilerek kazandırılmasına çalışılır.¹²¹

Telkin yönteminde oldukça çok kullanılan tekniklerden biri ahlaki yönü bulunan tarihsel veya kurgusal hikâyeler kullanmaktır. Yaşam öyküleri istediğimiz değerleri telkin eder. Bu öykülerin anlatılması, diğer bireylerin davranışlarının ahlaki sorumluluğu konusunda düşüncelerini sağlar.¹²² Hikâyeler dışında farklı etik ve ahlaki boyutu olan şiirler, şarkılar ve türkülerde sıklıkla bu yöntem içinde kullanılır.¹²³ Telkin yoluyla değer öğretimi yaklaşımının, yapılan araştırmalarda okullarda başarısız olduğu gözlenmiştir. Çünkü öğretmenler, öğrencilerle kısıtlı sürede beraber olmakta ve zaman yetersizliği değer davranışa dönüşmesine engel olmaktadır. Bu sorun da, öğretmenlerin öğrencilere yaşamları ile ilgili hikâyeler anlattırması ve bunlardan ders çıkarılması ile çözülebilir.¹²⁴

Çoğu eğitimcinin telkin perspektifinden değerler eğitimi izlenimi gösteriyor ki; değerler sosyal veya kültürel olarak kabul edilmiş standartlar veya davranış kuralları olarak görülmektedirler. Bundan dolayı değerlendirme, öğrenciyi içinde bulunduğu toplumun önemli bireylerinin ve kurumlarının standartları veya normlarıyla tanımlama veya kabul etme süreci olarak düşünülmektedir. Öğrenci bu değerleri kendi değer sisteminin içine dâhil eder.¹²⁵

2.8.1.2. Davranış Değiştirme Yöntemi

Davranışçı yaklaşımın önemli kuramcılarında birisi olan, B.F Skinner tarafından operant koşullanmadan esinlenerek bireylerin davranışlarını değiştirmek/şekillendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Öğretilmesi istenilen değerlerle tutarlı bir davranış göstermesi için bireylere, amacın belirlenmesi, ölçütün

¹²¹Yazıcı, K.

¹²²Baydar, P. , s.15-35

¹²³ Aktepe, V. “ Ailede Değerler eğitimi ve Program İhtiyacı”,Turan, R. ve Ulusoy, K.(edts.)” Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi”,s.78-94,Ankara: Pegem akademi, 2014.

¹²⁴Akbaş, O. ,2004,s.20-80

¹²⁵Keskin. Y. “*Türkiye de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etikliliğinin Araştırılması*”,Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi,2008,s.1-41

belirlenmesi, uygulanacak yöntemi seçme, seçilen yöntemin uygulanması, seçilen yöntemin değerlendirilmesi ve gerektiğinde de tekrar etme şeklinde beş basamak işlem uygulanır.¹²⁶

2.8.2. Değerleri Belirginleştirmek

Değer belirginleştirme yaklaşımı, özellikle altmışlar ve yetmişlerde büyük yankı uyandırmış bir yaklaşımdır. Öğretmenlerin öğrencilerin biçimlenmiş ve yükselen değerlerinin farkına varmalarına yardım etmelerine yönelik bir yöntemdir.¹²⁷ Değerler ayrımı öğrencilerin kendi tutumlarını, inançlarını ve değerlerini incelemelerini ve değer verme, seçme ve yapma sürecinde kendi değerlerine uygun olarak meşgul olmayı içerir.¹²⁸ Bu yaklaşım aynı zamanda değerleri açıklama yaklaşımı olarak da bilinir. Bu yaklaşımda birey üzerinde herhangi şekilde zorlama ve dayatma yapılmaz. Bireye alternatifleri açıklanır ve çeşitli teşvikler yapılır. Bireyin kendi değer yargıları önemlidir.¹²⁹

Doğrudan yaklaşımların tersine *“bu yaklaşımda bireyin neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkiniyle değil, alternatifler ve olası doğurgularını inceledikten sonra, özgürce kendisinin karar vermesi esastır”*.¹³⁰

Değerleri belirginleştirme yaklaşımı değerlerin doğrudan verilmesi yaklaşımından diğer bir farkı olarak birey bu yaklaşımda kendine ait istek, inanç, düşünce, seçiminin farkında olur. Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Değerin belirginleştirilmesi yaklaşımı, öğrencilere yardım ederek kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur.¹³¹

Değer belirginleştirme çalışma kâğıtları kullanılabilir. Değer belirginleştirme çalışma kâğıtları bir yazı, resim ya da karikatür olabilir. Bu çalışma kâğıdındaki

¹²⁶Dilmaç, B. *“Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması”*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi,2007

¹²⁷ Baydar, P., s.15-35

¹²⁸ Keskin. Y. , s.1-41

¹²⁹ Aktepe, V. , s.78-94

¹³⁰ Doğanay A. ,255-286

¹³¹ Baydar, P., s.15-35

içerikle alakalı öğrencilere sorular yöneltilir böylece değer açıklama gerçekleşmiş olur.¹³²

2.8.3. Değer analizi

Bireyin kendi değerlerini oluşturmasına ve yaşam becerileri geliştirmesine yardım etme amacıyla kullanılan öğretim yaklaşımlarından biri ise değer analizidir. Değer analizi yaklaşımında değer içeren problemler üzerinde duygusal olmadan, akılcı, mantıklı ve sistematik bir şekilde durulur. Bu yaklaşımda öğrenciler çözüme yönelik görüşler ortaya atar, değerlendirme yapar ve sonuçlara ulaşır.¹³³

Değer analizi yaklaşımı, değer soruları üzerinde duygusal olmadan, akılcı bir şekilde değer sorularını test eder. Bu yaklaşımda ahlâkî gelişim teorisinin tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır.¹³⁴

Değer analizi yaklaşımı sosyal bilimler eğitimcileri tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Amaç öğrencilerin, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır. Değerleri problem çözme süzgecinden geçirerek karar vermeyi sağlamaktır.¹³⁵⁻¹³⁶ Değer analizinin amaçları ise şunlardır:

- ❖ İncelenmekte olan değer konuları hakkında en rasyonel kararları almalarında öğrencilere yardım etmek.
- ❖ Gerçekçi değer kararlarını vermeleri için gerekli olan yetenekleri geliştirmede öğrencilere yardım etmek.
- ❖ Bir grubun diğer üyeleri ve kendileri arasındaki değer ihtilaflarının nasıl çözüleceği hakkında öğrencilere yardım etmek.¹³⁷

Değer analizinde temel görevler şu şekildedir:¹³⁸

¹³² Doğanay A. ,255-286

¹³³ Akbaş, O. ,2008, s.9-27

¹³⁴ MEB(2005),s.92

¹³⁵ Doğanay A. ,s.255-286

¹³⁶ Bacanlı, H.

¹³⁷ Yazıcı, K.

¹³⁸ Baydar, P. , s.15-35

- ❖ Konunun (çıkmanın) tanımlanması
- ❖ Alternatiflerin açıklanması
- ❖ Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmini
- ❖ Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların tahmini
- ❖ Muhtemel durumların tanımlanması
- ❖ Her durum için mümkün olan sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması
- ❖ Alternatifler arasından seçme ve uygun hareket için karar alma

Bu yaklaşımda öğrenciler bir pozisyon alır, yargılar, alternatif ve muhtemel sonuçlar ortaya atar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaştığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım Dewey tarafından geliştirilmiş problem çözme ve düşünme şekline benzer. Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar.¹³⁹

2.8.4. Ahlak Gelişiminde Piaget, Kohlberg ve Ahlaki Muhakeme

Ahlak gelişimi, bireyin ve toplumun değer yargılarını benimseyerek içinde bulunduğu çevreye uyumunu, kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmasını amaçlayan bir süreç olarak tanımlanır. Ahlak gelişimi; bireyin küçük yaşlardan başlayarak toplum tarafından beğenilen, kabul edilen doğru davranışları yapmasıdır. Çevreden gelen tepkilerle belirlenen davranışlara ilişkin izlenim ve bilgiler ahlaki davranışlara ve ahlak kurallarına temel olur.¹⁴⁰

Ahlak gelişimini bilişsel esaslarla ele alan ilk düşünür Piaget olmasına karşın, Kohlberg, ahlaki evre kavramını geliştirmiş ve bu kavramı ahlaki yargıların değerlendirmesinde kullanmıştır. Kohlberg, ahlaki gelişim kavramlarını ayrıntısıyla ele almış ve geliştirdiği zihinsel ahlaki gelişim kavramıyla üç düzeyde altı evre

¹³⁹Akbaş, O. ,2009,s.403-417

¹⁴⁰Güven, A. “Çocukta Benlik Gelişiminde Aile İçi İletişimin Rolü: İslam Dini Açısından Bir İnceleme”,İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013,s. 59

ortaya koymuştur.¹⁴¹ Ahlaki gelişim konusunda önemli çıkarımlarda bulunan Kohlberg değer eğitiminde ahlaki muhakeme yaklaşımının yaratıcısıdır.¹⁴²

Ahlaki Muhakeme yaklaşımında öğretmenin rolü ahlaki ikilemlerin bulunduğu kısa öyküler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlaki ikilemle karşılaştırır ve kendine en uygun ve en yakın durumu anlatması istenir. Bu yaklaşımda istenilen amaç, öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değil, yaptıkları hareketlere rehberlik etmek için ahlaki prensiplerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

Bireyin ahlaki gelişimi üzerine farklı teoriler üretilmiştir. Ancak Piaget'in ve Kohlberg'in kuramları bunlar arasında en çok yer alanıdır. Ahlaki gelişim karakter gelişimi ile eş değer tutulmakta ve bireyin değer kazanımında yaptığı seçimlerin de ahlaki gelişimi ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.¹⁴³

Ahlak gelişimine yönelik ilk kuramsal yaklaşım olarak Piaget, ahlak gelişiminde “dışa bağımlı evre” ve “özerk evre” olmak üzere iki evreli bir gelişimsel eğilim önermiş ve özellikle çocuklarda “sonuç odaklı” bir ahlak anlayışından “niyet odaklı” bir ahlak anlayışına doğru gelişimsel geçişe dikkat çekmiştir. Son çocukluk yıllarının bu geçişte önemli olduğu vurgulanmaktadır.¹⁴⁴

Piaget, çocukların ahlâk gelişimlerini anlamada, kurallarını nasıl yorumladıklarını öğrenmenin önemli olduğunu düşünmüştür. Çocukların ahlâkî gelişim özelliklerini, onların oyunlarını gözleyerek açıklamaya çalışmıştır. Piaget, çocuğun bilişsel gelişimi ile ahlâkî yargıları arasında ilişki olduğuna inanmaktadır. Çocukların değerlendirmelerinin analiz sonucu, ahlak gelişimi ile ilgili olarak “dışa bağlı dönem” ve “özerk dönem” olarak iki dönem belirlenmiştir.¹⁴⁵

¹⁴¹Akyürek, G. P. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Öğrencilerin Ahlaki Gelişimine Etkisi: Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı Açısından Bir Değerlendirme”, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi,2008,s. 15

¹⁴²Baydar, P., s.15-35

¹⁴³İnanç, B. , Bilgin M. ve Atıcı, M. ” *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*”, Adana: Nobel Kitabevi,2004.

¹⁴⁴ Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S., ve Çok, F. “Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*,12(2), 2012,s.1211-1221.

¹⁴⁵Baydar, P. , s.15-35

2.8.4.1. Dışa bağlı Dönem

Piaget, iki tür ahlaki dönemden söz etmektedir. Dört yaşından sekiz veya on yaşına kadar olan çocukların bulunduğu ahlaki dönemi, "heteronomi" olarak nitelmiştir. "Heteronomi" terimi başkalarının yasalarına boyun eğmek anlamındadır. Küçük çocuklar, yetişkinlerin koyduğu yasalara boyun eğmektedir. Bu dönemdeki çocukların otoriteye saygısı, yetişkinlerin kurallara kutsal ve değişmez olarak saygı duymasına neden olmaktadır. Bu dönemde ahlaki davranışlar yetişkinlerin onayına göre değerlendirilmektedir. Çocuklara göre yanlış davranışlar, yetişkinler tarafından cezalandırılan davranışlardır.¹⁴⁶

Ahlak gelişiminde on yaşına kadar olan dönem, dışa bağlı dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde çocuklar ahlaki yargıları açısından başkalarına, özellikle yakın çevresine bağımlıdır. Yetişkinler tarafından konulan kuralları sorgulamadan kabul ederler. Dönemin sonuna kadar çocukların davranışları, suç ve zararı olayın maddi sonucu ile ölçtükleri görülür. Sonuçta daha fazla fiziksel zarara yol açan suçlar, daha az fiziksel zarara yol açan suçlara göre daha kötüdür.¹⁴⁷ Örneğin; bir takım tabakları kazara düşürmek, kasıtlı olarak bir taneyi kırmaktan daha kötüdür.¹⁴⁸

2.8.4.2. Özerk Dönem

On bir yaş ve üstüne doğru çıkıldıkça çocukların yaptıkları değerlendirmeler "görelilik" kazandırmaya başlamaktadır. Diğer bir ifadeyle "otonom" olarak adlandırılan bu aşama sekiz yaşından sonra başlar. Bu evrede iradenin yanı sıra akranlar arası anlaşmalarında önemi büyüktür. Bu aşamaya gelen çocuklar başkalarının bakış açısına ve isteklerine değer vererek ahlaki yargı kabiliyetlerini geliştirmiş olurlar.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Aydın, M.Z. , "Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ekim 2003, s.44

¹⁴⁷ Yılmaz, M. "İslam Ahlak Eğitiminde Kuran Kıssaları",Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2001,s.75-76

¹⁴⁸ Straughan, R., İmamoğlu, A., ve Aksöz, T." Ahlaki Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar" ,Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17,2008, s. 17-24

¹⁴⁹Parlak, A. E. "Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak Ve Değerler Eğitimi",İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2011, s.28

İçinde bulunulan koşulları dikkate alarak değerlendirme yapan çocukların ahlaki yargıları ve kuralları uygulayışları esneklik göstermektedir. Bu döneme geçen çocuklar, başkalarının değerlendirmelerinden çok, kendi yaptıkları değerlendirmeye uygun davranmaya başlarlar. Bir davranışın iyi ya da kötü olduğuna karar verirken davranışın altında yatan niyette dikkate alınır. Sonuç olarak Piaget, ahlaki gelişimle bilişsel gelişim arasında bir paralellik kurarak, soyut işlemler dönemine doğru ilerledikçe çocukların dışı bağlı dönemden, özerk döneme doğru geçtiklerini ifade etmiştir. Kohlberg genel olarak Piaget'nin gelişim kavramından esinlenmiş ve Piaget gibi ahlaki gelişim sürecinin değişmezliği ve evrenselliğini esas almıştır. Bu anlamda Piaget'nin görüşlerini genişletmiştir. Kohlberg, felsefeyle psikoloji arasında bir köprü kurarak felsefi açıdan temellendirdiği ahlaki yargının, psikolojik niteliklerini açıklamış ve bu yargının çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar ulaştığı süreci ortaya koymuştur.¹⁵⁰

Piaget'nin iki dönemde incelemesine karşılık Kohlberg ahlak gelişimini üç büyük düzey ve altı evre içinde ele almıştır.

Kohlberg kuramında ahlaki gelişimi gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası olmak üzere üç düzey ve altı evrede incelemiştir. Her bir ahlaki düzey ve evre, farklı sosyal bakış açılarını içermektedir. Farklı ahlaki düzey ve evredeki insanlar, ahlaki ikilemlerle karşılaştıklarında hangi davranış biçiminin doğru olduğu ve neden doğru olduğu konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler. Gelenek öncesi düzeyde kişi için fayda sağlayacak değerlendirmeler, ihtiyaç ve çıkarların tatmini, kurallara ve otorite kişilerine karşı itaat temel alınmaktadır. Sadece otoriteye bağlı değerlendirme yapılmaktadır. Geleneksel düzeyde ise grubun beklentileri temel alınmaktadır. İçinde bulunulan toplumsal düzenin devamının sağlanması temel amaçtır. Gelenek sonrası düzeyde eşitliğe, bağımsızlığa, adalete, paylaşım, bireyin mutluluğuna ve bireyin onuruna saygıya yönelik soyut ahlaki ilkeler geliştirilmektedir. Bu düzeyde geliştirdiği soyut ahlaki ilkelerden kendi ahlaki ilkelerini oluşturur ve ahlaki yargılarında bunları ölçüt olarak kullanır. Kohlberg'in

¹⁵⁰ Çinemre, S. “ Ahlak Eğitimi Bağlamında Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi ve Sorunları” Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2012, s.19

kuramındaki her düzey kendi içinde iki evreye ayrılmaktadır. Her düzeydeki ikinci evre, birinci evreye göre bir üst basamağı ve gelişmiş bir bakış açısını yansıtmaktadır.¹⁵¹

2.8.4.3. Birinci Düzey: Gelenek Öncesi Dönem

Bu düzeyde birey, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerlere, kültürel kurallara ve etiketlere göre davranır. Fakat bu etiketleri genellikle fiziksel sonuçlarıyla değerlendirir. Kuralları elinde tutan otorite tarafından verilecek olan mükâfat ya da ceza, bireyi etkisi altında bırakır.¹⁵² Çocuklar, toplumsal kurallara ve kültürel değerlere açıktırlar. Bu dönemde çocuk; doğru-yanlış, iyi-kötü davranışı onaylayan kişinin fiziksel gücüne veya davranışla ilgili ödül-ceza ilişkisinin sonucuna göre değerlendirmektedir.¹⁵³ İki alt basamağa ayrılır:

2.8.4.3.1. Birinci evre: Uyuma ve Ceza Eğilimi

Ahlaki yargı, davranışların ödül ya da ceza görmesine dayanır. Bu evredeki kişiler, otoriteye itaat eder ve cezalandırılmaktan kaçınırlar. Doğru, kurallara ve otoriteye bağlılıktır. Uygun davranılmadığı zaman, yanlış hareket edilmiştir ve karşılığı cezadır. Ceza almamak için, otoriteye itaat gerekir.¹⁵⁴

2.8.4.3.2. İkinci Evre: Bireysellik ve Araçsal Amaç Eğilim

Bu evrede çocuk, kurallara ödül kazanmak için uyar. Karşılıklılık ve paylaşma davranışlarının belirtileri varsa da bu davranışlar, gerçek bir adalet duygusuna, cömertliğe, duygudaşlığa bağlı olmaktan çok; belli bir amaca, çocuğun kendi çıkarlarını gözetmesine dayalı bir karşılıklılık taşırlar. Çocuğun kendi ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması önemlidir. Ödüle ulaşmak(kendisi) için kurallara uyar.

¹⁵¹Gültekin, F. “*Psikoloji, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Sosyal Hizmet Öğrencilerinde Üniversite Eğitiminin Ahlaki Yargı Yeteneğine Etkisi*”, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2008.

¹⁵²Çinemre, S. , s. 29

¹⁵³Gümüş, E. “Kohlberg’in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi İle Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi” Erzurum: Atatürk Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2015, s.23

¹⁵⁴ Aydın. M.Z. ,2003,s.47

Çıkarıcılık ve kendisi ön plandadır¹⁵⁵ Bu evreye uygun örnek şu olabilir:‘Senin kamyonunla oynamama izin verirsen sana bisikletimi ödünç vereceğim.’,

2.8.4.4. İkinci Düzey: Geleneksel Dönem: Geleneksel Kurallara Uyma

Geleneksel düzeydeki birey, ailesinin, grubunun ya da milletin beklentilerini kendi doğruları olarak kabul eder. Aynı zamanda bunlara sadakatle bağlanır ve destekler. Bu düzeye geçişte en önemli etken duygudaşlık becerisinin gelişmesi ve rol alma kapasitesinin artmasıdır.¹⁵⁶

2.8.4.4.1. Üçüncü Evre: İyi Çocuk Eğilimi

Bu evrede başkalarıyla iyi ilişkiler içinde olmak ve onaylanmak, çocuk için iyi davranışın ölçütlerini oluşturur. Akran gruplarıyla işbirliği gözlenir. İyi davranış demek, başkalarına yardım etmek ya da onları mutlu etmektir. Kurallara sadece ceza ya da kendisi için değil aynı zamanda başkalarını mutlu etmek için yapmaya çalışır.¹⁵⁷

2.8.4.4.2. Dördüncü Evre: Otorite ve Toplumsal Düzeni Sürdürme Eğilimi

Bu aşamada ahlâk, paylaşılan standartları, hakları ve sorumlulukları benimseme ve yerine getirme olarak tanımlanır. Doğru davranış, toplumsal düzeni koruma ve toplumun refahını sağlama niyetinde olan davranıştır. Bu aşamada başkalarının beklentilerine saygı duymak çok önemlidir. Kişi otoriteye ve toplumsal düzene uygun olarak davranmayı başarabilirse onaylanır. Kanunlara uymayan kişiler onaylanmazlar.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Çoban, G. İ., ve Türer, S. “Ahlaki Gelişim ve Hemşirelik”. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(3), 2014,s.951

¹⁵⁶ Güven, A. , s 60

¹⁵⁷Çoban, G. İ., ve Türer, S.,2014, s. 952

¹⁵⁸Minnameier, G.“Ahlaki Gelişim Teorisinde Yarımlardan Bütünlere,” Değerler Eğitimi Dergisi, Çev. İbrahim Kapaklıkaya, C.I, No:1, 2003, s.160.

2.8.4.5. Üçüncü Düzey: Gelenek Ötesi Dönem: Kişisel olarak kabul edilen ahlak ilkeleri

Önceki düzeylerde kurulu düzen sorgulanmadan kabul edilirken, artık gelenek sonrası düzeyde, ahlaki değerleri ve prensipleri, bunları ortaya koyan otoritelerden bağımsız olarak belirleme çabası vardır. Kohlberg, alternatif sosyal düzen arayışını ifade eden bu ahlaki sorgulama düzeyine insanların 20'li yaşların sonuna kadar ulaşmalarının beklenmeyeceğini ileri sürer.¹⁵⁹ İki alt basamağı vardır:

2.8.4.5.1. Beşinci Evre: Sözleşme ahlakı, bireysel haklar, demokratik olarak kabul edilen yasalar

Ahlaki yargı, toplumsal anlaşmalara ve kamu yararına dayanır. Bu evredeki kişiler, yasaların kullanımını ve bireysel hakları eleştirici bir şekilde inceler. Yasaların da değişebileceği ilkesine sahiptirler. Yasalar ve sosyal düzeni korumak, insan hayatını ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gerekli görülmektedir. Doğru, insanların farklı düşünce ve değerlere sahip olabileceklerini bilerek, bu göreceli değerleri korumaktır. Yasalara, üzerinde çoğunluk anlaştığı yani toplumsal bir anlaşma olduğu için uymak gerekir. Ancak bu yasalar değişebilir. Örneğin, hiçbir yasa, bir insanın ölümüne neden olabilecek uygulamayı meşru gösteremez. Ancak, kimse de çalma hakkına sahip değildir.¹⁶⁰

2.8.4.5.2. Altıncı Evre: Bireysel İlkeler ve Vicdan Evresi

Bu evrede bireyler toplumsal ahlak kurallarına ve içselleştirilmiş ideallerin gerektirdiği davranış biçimlerine başkalarının eleştirilerinden çekindikleri için değil, kendilerini cezalandırmaktan ya da suçluk duymaktan kaçındıkları için uyarlar. Kararlar adalet, eşitlik ve başkalarını anlama gibi soyut ilkelere göre verilir. Başkalarına saygı duymaya dayalı bir ahlak anlayışı vardır. Bu evredeki insanların sahip oldukları ahlaki inançlar, çoğu zaman toplumdaki çoğunluk tarafından kabul edilen sosyal düzenle çatışma halindedir.¹⁶¹

¹⁵⁹ Çinemre, S. , s.31

¹⁶⁰ Aydın. M.Z. ,2003,s.49

¹⁶¹ İnanç, B., Bilgin M., Atıcı, M.

Tablo 6
Kohlberg'in Ahlaki Akıl Yürütme Düzey ve Evreleri

Düzeyle ve Evreler	Davranış Tanımı
1- Gelenek Öncesi 1.1 Ceza ve İtaat Evresi 1.2 Ödül (Araçsal Görecelik Evresi)	Cezadan kaçındığı için kurallara uyar. Ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
2- Geleneksek Düzey 2.1 İyi Çocuk Evresi 2.2 Yasa ve Düzen Evresi	Başkalarının kabul ve onayını kazanmak için kurallara uyar. Yetkeye, sosyal kurallara ve yasalara, suçluluk ve dışlanma kaygılarından korktuğu için uyar.
3- Gelenek Üstü Ahlaksallık 3.1 Sosyal Anlaşma Evresi 3.2 Evrensel Ahlak İlkeleri Evresi	Davranışlarına insanların ortak mutluluğu için gerekli olan ahlaksal ilkeler yön verir. Davranışlarına, insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Her insan farklı basamak ve boyutlarda sırasıyla bulunmaktadır ancak gelişimin nihai durağı ve temposu kişiden kişiye ve kültürden kültüre büyük oranda değişebilir. Kohlberg, altı basamaklı ahlak gelişimi teorisinde, öncelikle ahlakî yargılamanın formu ve yapısı ile ilgilenmekte daha sonra ahlakî kararların bireysel ya da kültürel farklı içeriklerini ele almaktadır.¹⁶² İnsanlar bu evreler boyunca sıralı olarak ilerler. Daha önce birinci ve ikinci evrelerden geçmemiş kimse üçüncü evrenin karar veren kişisi olamaz. Ahlakî gelişim farklı insanlar için farklı evrelerde durur. Bazıları birinci evreden öteye gidemez.¹⁶³

¹⁶² Çiftçi, N. "Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 2003, s.43-77.

¹⁶³ Keskin. Y. , s.1-41

2.9. Okul Programlarında Değer yaklaşımı

Toplumun her kademesinde etkin rol oynayan değerlerin bireye aktarımı, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu aktarım sayesinde birey topluma uyum sağlamakta, topluma faydalı hale gelmektedir. Değer aktarımının tam olarak oluşmadığı ve toplumun değerlerini benimsememiş bireyler o toplum için sorun olmaktadır. Toplumsallaşma olgusu değerler yardımıyla hız kazanmakla birlikte toplumsallaşmanın önündeki en önemli engel, toplumda değerlerin aktarımının gerçekleşmediği birey ya da birey gruplarıdır.¹⁶⁴

Günümüzde değerlerin yeni yetişen nesile kazandırılmasına verilen önem gittikçe artmaktadır. Demokratik bir toplumun yaşayabilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için değerler eğitimi çok önemli ve gereklidir. Değerlerin ailenin dışında bilinçli bir şekilde okullarda öğretilmesi, sağlıklı ve bilinçli bir toplum oluşturulması açısından önemlidir. Çocuklara okullarda temel bilgi ve beceri kazandırmak ne kadar önemli ve gerekli ise özellikle günümüzde çocukların değer gelişimine katkıda bulunmak da son derece önemlidir.¹⁶⁵

Değerlerin ve eğitiminin nasıl yapılacağı üzerine yapılan çalışmalara, Platon ve Aristo'dan başlayarak müteakip asırlarda yaşayan pek çok düşünür ve eserlerine bakıldığında, değerlerin bir sonraki nesle etkin bir şekilde nasıl aktarılacağı sorununun her zaman en önemli konular arasında yer aldığını görmekteyiz. Modern dönemlere gelinceye kadar değerler ve karakter eğitimi programları genel eğitimin önemli bir bölümünü işgal etmiştir.¹⁶⁶

Doğanay, değer eğitiminin, eğitimin genel amaçları arasında her zaman yer almış ancak nasıl öğretileceği belirtilmediği için eksik kalmış, planlı olarak değil ancak az da olsa örtük bir şekilde formal eğitim içinde görülebilen bir alan olduğunu belirtmektedir. Eğitim programlarında değerlerin nasıl kazandırılacağına açık ve net olarak belirtilmemiş olması, okulda değer eğitiminin gerçekleşmediği anlamına

¹⁶⁴Bolat, Y. s.13-27

¹⁶⁵Fidan, K.N "Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma", International Journal of Social Science, 6(3), 2013, 361-388

¹⁶⁶Kenan, S." Modern eğitimde kaybolan nokta: Değerler eğitimi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9, 2009,s.275.

gelmemelidir. Aslında öğretmenlerin sınıfta ve okulda oluşturdukları kültür neye önem verip vermedikleri, neyi iyi ya da kötü olarak algıladıkları öğrenciler için örtük olarak değer eğitimi oluşturmaktadır. Ancak, bu eğitimin formal eğitimin bir parçası olarak, planlı öğrenme yaşantılarıyla kazandırılması da gerekmektedir.¹⁶⁷

Bireylerin eğitim hayatı düşünüldüğünde belki de en önemli dönemlerinden biri ortaokuldur. Sekiz yıllık zorunlu eğitimi tamamlayan birçok öğrencimizin eğitim hayatı ortaokul kademesinde son bulmaktadır. İlköğretimde edindikleri bilgi, beceri ve değerler bu öğrencilerimizin tüm hayatlarını etkilemektedir. Bunun dışında ortaokul kademesinde edinilen bilgi, beceri ve değerler diğer eğitim kademelerinin de temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden ortaokulda edinilen değerler çok daha önemli hale gelmektedir.¹⁶⁸ İlköğretimde edinilmeyen değerleri ileriki kademelerde öğrenmek ve içselleştirmek daha zor olabilir.

Bu nedenle değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilk önce yapılacak olan şey, etkili bir değerler eğitimi programının hazırlanmasıdır.¹⁶⁹ Değerlerin öğrencilere aktarılması, örgün eğitim kurumları için hazırlanan öğretim programları aracılığıyla bir plan çerçevesinde yapılmaktadır. Değerlerin kazandırılmasında etkili bir programın hazırlanmasının yanı sıra ders kitapları da önemli bir yer tutmaktadır.¹⁷⁰

Ülkemizin de içinde yer aldığı gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme ve onun aracı varsayılan medya ve internet geleneksel değerlerin etkililiğini zayıflatmakta ve çocukları çoğu zaman ikilemler içinde bırakmaktadır. Bu durum ister istemez eğitimde okullarda ve özellikle hazırlanan eğitim programlarında yeni değerlerin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.¹⁷¹

¹⁶⁷ Doğanay A. ,s.255-286

¹⁶⁸ Özmen, C. , Er, H. ve Gürgil, F. ,2012, s.299

¹⁶⁹ Yazıcı, K.

¹⁷⁰ Fidan, K. N. , s.1-18

¹⁷¹ Önür, N. “Modernleşme Sürecinde Okul, Aile ve Medya Kavşağında Toplumsal Değerler”. “Değerler ve Eğitimi” . R. Kaymakcan ve diğerleri,(Eds) “Değerler ve Eğitimi” *Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: DEM Yayınları;2007, s.157–176.

2.10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değer Eğitimi

Değer eğitiminde aile, okul ve dini kurumların etkisi büyüktür. Okullarda bireyin istendik özellikleri kazanma olasılığı daha yüksektir; çünkü okullar resmi eğitim kurumlarıdır ve takip edilmesi zorunlu olan ve değerlendirmenin olduğu programlarla öğretim işini gerçekleştirmektedir.¹⁷²

Bu anlamda Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin toplum ve toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarında ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal ve evrensel özellikleri ve değerleri kavramalarında en temel derslerden birisidir.¹⁷³

Sosyal bilgilerin ana amacı genç insanların, birbirine bağlı bir dünyada farklı kültürlere sahip demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararı için bilgili ve mantıklı kararlar almalarına yardımcı olmaktır. Tanımdan hareketle sosyal bilgiler eğitiminden geçen bireylerin farklı kültürlere sahip olması ve bunu kamu yararına kullanabilmesi öngörülmektedir. Farklı kültürlere sahip olmanın öncüllerinden biri değerlerle donanmış olmayı ifade etmektedir.¹⁷⁴

Öğrenciler kendi değer yönelimleri ile kültür ve kurumları çevreleyen değerleri anlamak ihtiyacındadırlar. Öğrencilerin değerler zıtlaşmaları ve çatışmalarıyla etkili bir biçimde baş etme kabiliyetini geliştirmelerine; değer kararlarının sonuçları olduğunun farkında olmalarına ve başkalarının sahip olduğu ve kendilerinininkinden farklı olan değerlere saygılı ve toleranslı olmaları gerektiğini bilmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, değerler eğitimi sosyal bilgilerin gerekli ve önemli bir parçasıdır.¹⁷⁵

İnsanoğlu, son birkaç yüzyılda teknolojik ve bilimsel alanda inanılmaz başarılar göstermiştir. Bilim, sağlık, iletişim, uzay gibi alanlardaki gelişmelere baktığımızda, çağdaş dünyanın günümüzde hangi aşamaya geldiğini kolaylıkla

¹⁷² Özmen, C. , Er, H. ve Gürgil, F. ,2012,s. 299

¹⁷³ Aykaç, N. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(22),2007,s.46-73

¹⁷⁴ Tay, B. , Durmaz, F.Z. ve Şanal, M. “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ”, *GEFAD / GUJGEF* 33(1),2013,s.67-93

¹⁷⁵ Deveci, H. Ve Ay, S.T. ,s. 167-181

görebilmekteyiz. Ancak bu bilimsel ve teknolojik alandaki göz kamaştırıcı gelişmeler, gerçek anlamda medeniyet alanında herhangi bir gelişmeye neden olmadığı gibi, insanları birtakım manevi ve insani değerlerden de önemli derecede uzaklaştırmaktadır.¹⁷⁶

Daha önce de değinildiği gibi, küreselleşme özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde teknoloji ve haberleşmedeki baş döndürücü gelişmeler sonucu dünyanın iyice küçülmesi, ekonomik ve siyasal sınırların giderek ortadan kalkması gibi sonuçları beraberinde getirmiştir. Küreselleşme, toplumsal yaşamda özellikle ekonomi, politika ve kültür sahasında daha çok etkili olmaktadır.¹⁷⁷ Küreselleşme hem kendi değerlerini üretmekte, hem de tüm dünyaya yaymaktadır.

Değerlerin çeşitli dersler aracılığı ile öğrencilere kazandırılması gerekmele birlikte nitekim 2004 yılı Sosyal Bilgiler Programı'nda önceki programlardan farklı olarak temel öğeler: beceriler, kavramlar ve değerler olarak ifade edilmiş, programda değer eğitimi ile ilgili açıklamalar ve etkinlik örnekleri sunulmuştur.

Yeni sosyal bilgiler öğretim programında doğrudan değer eğitime yer verilmesi, hayat bilgisi ve Türkçe derslerinde de değerlere ilişkin kazanımların bulunması, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmede önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ayrıca programlar aracılığıyla dürüstlük, sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, sorumluluk gibi değerleri kazanan bireylerin kararlarını ve seçimlerini daha iyi kontrol edebileceği ve daha az olumsuz davranışlar içine girebileceği söylenebilir.¹⁷⁸

2004 yılı Sosyal Bilgiler programı için dönüm noktası olmuştur. Eğitimde kullanılan yaklaşımın değişmesiyle beraber programda pek çok değişim meydana gelmiştir. Bu değişimi diğer programlarla 2004 yılı programını karşılaştırdığımızda görmek mümkündür. Esasici yaklaşımdan geçilen yapılandırmacı yaklaşım,

¹⁷⁶Köylü, M. "Küresel Bağlamda Değerler Eğitime Duyulan İhtiyaç". R. Kaymakcan ve diğerleri,(Eds) "Değerler ve Eğitimi" *Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: DEM Yayınları; 2007,s. 287-312.

¹⁷⁷ Karakaya, T. "Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Ahlaki Değerlere Kritik Bir Yaklaşım Sorunlar ve Çözümler". R. Kaymakcan ve diğerleri, (Eds). "Değerler ve Eğitimi" *Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: DEM Yayınları; 2007,s. 203-214.

¹⁷⁸ Devci, H. Ve Ay, S.T. ,s. 167-181

programa pek çok özellik getirmiştir. Bu özelliklerden biri de programda verilen değerler üzerine olmuştur. Değer yaklaşımı programda ayrıntılı bir şekilde yer verildiği gibi ayrı bir başlık altında incelenerek programdaki önemini ortaya koymuştur. Bu çalışma ile 2004 yılında ayrı bir başlık verilen değerlerin programın geneline nasıl yansıdığını görmek ve gözler önüne sermek amaçlanmıştır.

Programın başında yer alan vizyon kısmında pek çok değere rastlamak mümkündür. Burada geçen *“Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen”* bu ifadeye demokrasi, saygı, duyarlılık, bilimsellik, sorumluluk değerleri bulunmaktadır.

Sosyal bilgilerin hedefleri içinde yer alan *“Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar”* ve *“evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir”* ifadeleri ile değer kavramına genel olarak yer verilmektedir. Evrensel değer ifadesi oldukça genel bir tanımlamadır. Program, kişilerin sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesi, toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını istemekte ve beklemektedir. Burada karşımıza iki değer çıkmaktadır: Bunlar sorumluluk ve duyarlılık değerleridir. Sosyal bilgiler dersinin amaçları arasında demokratik değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi de yer almaktadır. Demokrasinin değer olarak yansıtıldığını görmek mümkündür.

Programın temel öğeleri arasında değerlere yer verilmesi bu konuya ne kadar önem verildiğini gösteren önemli bir emsaldir.

Programın öğeleri arasında yer alan beceriler kısa kısa açıklanmıştır. Bu becerilerden biri olan iletişim becerisinin özellikleri arasında farklılıklara saygı duyma ifadesi yer almaktadır. Bu doğrudan saygı değerine yapılan bir atıftır.

Araştırma becerisinin ne olduğunu anlatan programda araştırma yaklaşımı ile öğretmenin öğrenciye daha fazla sorumluluk vererek daha az yönlendirme yaparak bireysel projelerin verilmesinin mümkün olduğundan bahsetmektedir. Burada dikkat çeken unsur becerilerin anlatıldığı kısımlarda bile değer vurgusunu bulabilmenin mümkün oluşudur.

Sosyal katılım becerisinin temel amaçları içinde sorumluluk, bilimsellik değerlerine yer verilmiştir. Bu beceri ile insan haklarına, demokrasiye ve farklı görüşlere saygılı, farklı inançlarla kültürel değerlere hoşgörülü, sorumluluk alabilen, istekli çalışma, çevreye karşı duyarlılık gibi davranış ve becerilerin kazandırılması amaçlanmıştır. Ancak bu belirtilen davranış ve beceriler; saygı, hoşgörü, sorumluluk, çalışkanlık, duyarlılık değerlerini de içermektedir. Sosyal katılım becerilerinin gelişmesi için aileye, çevreye, topluma duyarlı ve çalışma becerilerinin gelişmesine vurgu yapan programda duyarlılık ve çalışkanlık değerlerini vurguladığı görülmektedir.

Yaratıcı olmanın 25 yolundan bahseden programda “Belirsizliğe karşı toleranslı olmak” ifadesiyle hoşgörü değerini yansıttığını anlamak yanlış olmayacaktır. Tolerans kelimesi hoşgörü kelimesiyle aynı anlama gelmektedir.

7. sınıfta doğrudan verilecek becerilerden biri olan iletişim becerisinin de farklılıkları kabul edip saygı duymanın oldukça önemli olduğuna vurgu yaparken saygı değeri karşımıza çıkmaktadır.

Karar verme becerisini bir yönüyle sorumluluk almayı içerdiğini söyleyen programda sorumluluk değerini aynı zamanda beceri olarak karar verme adı altında kapsamlı olarak vermiştir.

Programın geneline yayılmış olan değerleri bireylere ya da öğrencilere öğretmek için öncelikle değer olarak gösterilen kavramların öğretilmesi gerekmektedir. Örneğin bağımsızlık bir değer olması dışında aynı zamanda kavramdır ve öncelikle kavram olarak öğrenilmesi gerekmektedir. Çünkü değer dediğimiz olgu kavramdan daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu amaçla programda verilen kavramların hangilerin değer olduğuna bakmakta fayda vardır. Kavramlar arasında verilen; bağımsızlık, barış, dayanışma, demokrasi, estetik, gelenek, hoşgörü,

milli kültür, aile, özgürlük, vatan, millet, sorumluluk, kültür gibi kavramları aynı zamanda değer olarak ele almak mümkündür.

Programı kendinden önceki programdan ayıran temel özelliklerden biri değer konusuna verdiği önemdir. Bu önemi programda değerlere ayrılmış özel bir bölümün olmasından anlamak mümkündür. Bu bölümde değer tanımı yapılırken aynı zamanda özelliklerine de değinilmiştir. Programda hangi değerlere yer verildiği de açık bir şekilde belirtilmiştir. Bunlar; Aile birliğine önem verme, Adil olma, Bağımsızlık, Barış, Özgürlük, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Sağlıklı olmaya önem verme, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik değerleridir. Bu değerler dışında programda var olan değerlere de rastlamak mümkündür. Bunlar demokrasi, kültür, milli kültür, gelenek, millet sevgisi değerleridir. Değer kavramını toplumun geneli tarafından benimsenen ortak düşünce, inanç olarak kısaca tanımlarsak eğer bir toplumu toplum yapan ve üyelerini bir arada tutan en önemli faktör kültürdür. Kültürü değer olarak görmemek bu durumda imkânsızlaşmaktadır. Demokrasi kavramı oldukça geniş olmakla birlikte bir yaşam tarzı olarak ele alındığında değer olarak görmek mümkündür.

Program değerleri vermek ve tanımlamakla kalmamış aynı zamanda belirtilen değerlerin daha verimli öğretilmesi için kullanılacak yaklaşımları da belirtmiştir. Değerler geleneksel telkin yöntemi, değer analizi, değer açıklamak, ahlaki muhakeme ve gözlem yoluyla değer öğretimi yöntemleriyle öğretilmesi de amaçlanmıştır. Bu yöntemler hakkında bilgi verirken nasıl uygulanacağıyla ilgili ipuçlarını da vermekten kaçınmamıştır. Kendinden önceki programdan ayıran en önemli özellik de programda yer alan değerlerin daha açık bir şekilde ifade edilmesiyle beraber değer yaklaşımlarının da bulunuyor olmasıdır. Bu yaklaşımlardan kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

2.10.1.1. Değer açıklamak;

Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar. Bu yaklaşım, bireyin yaşam değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını uygulamasına ve başarmasına yardım eder.

Günümüzde artık telkine dayalı değer öğretimi etkisini kaybetmiştir. Çünkü artık görsel ve yazılı basından insanlar daha çok etkilenmeye başlamışlardır. Öğrencilerin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranacağı ve soruların cevaplarını doğru verebilmesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir. Bugünün genç ve çocukları geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıyadır. Bu yaklaşımda, öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altında yatan varsayım, bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır. Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere yardım ederek onların kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur.

Bu yaklaşım, değerlerin içeriğinden çok değerlerin oluşma süreciyle ilgilenmiştir. Öğretmenler değer açıklamasını tüm yaş seviyelerinde ve konularda kullanabilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmaya önem verirler. Uygulama sırasında her düşünceye saygı gösterir ve belli değerleri empoze etmeden öğrencilerin değerlerini açığa vurmalarını teşvik ederler. Değer açıklama yansız bir yaklaşımdır.

2.10.1.2. Ahlaki muhakeme;

Bu yaklaşımda öğretmenin rolü, ahlâkî ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlâkî ikilemle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duyma fırsatı verir.

Bu yaklaşımda amaç, öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değildir. Öğretmen uygulama sırasında sınıfı gruplara böler ve örnek olayda yapılacak en iyi davranışın ne olduğunu sorar. Her grup bu soru etrafında tartışır.

Çıkmazlar, öğrencilerin deneyim ve gelişim seviyelerine göre çözülür. Araştırmalar, öğrencilerin görüş belirtme sırasında diğer öğrencilerin tesiri altında kalmadıklarını göstermiştir. Bu yöntemde esas amaç, öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlâkî ilkeler geliştirmelerine yardım etmektir. Yaklaşım tüm okul seviyelerinde kullanılabilir. Kohlberg'in üç aşamadan oluşan ahlaki yaklaşımına uygun olarak da eğitim süreci yapılandırılabilir. Gelenek öncesi, geleneksel düzey ve gelenek ötesi düzey olarak ahlaki süreci ayırmıştır.

2.10.1.3. Değer analizi;

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Değer soruları üzerinde duygusal olmadan, akılcı bir şekilde test eder. Bu yaklaşımda ahlâkî gelişim teorisinin tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlâkî düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler.

2.10.1.4. Gözlem yoluyla değer öğretimi;

Okulların bilişsel hedeflerinin yanında vatansever olmak, saygılı olmak, dürüst olmak ve adaletli olmak gibi birçok duyuşsal hedefi vardır. Duyuşsal davranışların öğretiminde bilişsel davranışların öğretiminde olduğu gibi bireyin aktif katılımına ihtiyaç vardır. Bilgi temelli öğrenme nasıl etkisizse, sadece telkine ve söze dayalı duyuşsal öğrenme de etkisizdir. Duyuşsal davranış öğretiminde bireyin aktif katılımına ve ilgili değerın yaşandığı bir ortamsa ihtiyaç vardır. Birey süreçte, bütün duyu organlarıyla bulunmalı, değerın gerekliliği üzerine düşünmeli ve tartışmalıdır. Değer öğretiminde öğrenciyi aktif kılan ve kendi duyu organlarıyla ilk elden öğrenmesini sağlayan yöntemlerden biri gözlem yoluyla öğrenmedir. Gözlem yoluyla öğrenme, birçok sosyal davranışın ve değerın öğreniminde kaynaklık eder.¹⁷⁹

¹⁷⁹ MEB,2004

İnsanlar sosyal davranışlarının birçoğunu birilerini model alarak öğrenir. Bu model anne-baba olabileceği gibi televizyon, sinema, spor ve müzik dünyasından biri de olabilir.

Model analizi ise öğrencilere kendi yaşamlarında bulunan kişilerin olumlu değerlerinin farkına varmalarını ve bunu içselleştirmelerini sağlar. Bu süreçte birey, kendi değerleri ile model aldığı kişinin değerlerini karşılaştırır. Aynı zamanda bu etkinlik model alınan kişinin görüşlerinin anlaşılmasına da yardımcı olur.

2.10.1.5. Medya analizi

Gözlem yoluyla kullanılabilir bir diğer alt yöntemdir. Geçmişe nazaran günümüzde insanlar medyanın etkisi altında daha çok kalmaktadırlar. Yazılı ve görsel medya reyting uğruna çocuklara ve gençlere yanlış örnek olabilecek bireyleri model olarak sunabilmektedir. Birey programları eleştirel bir şekilde izlemeli, değerlendirmeli ve kendi yargısını kendisi oluşturmalıdır. Öğrenciler gözlem sonuçlarını sınıfla paylaşırlar ve eleştirel izlemeye olan ihtiyaç üzerinde tartışma yapılır.¹⁸⁰

Değerler genelde duyuşsal hedeflere girdiği için bunların öğretilmesinde farklı yöntemler kullanılması daha yararlı olacaktır. Bu amaçla hareket eden programda gözlem yoluyla değerlerin etkin ve aktif bir şekilde öğrenilebileceği üzerinde durulmuştur. Form şekilleri ve örnekler verilerek konuyla ilgili öğretmenlere yol gösterilmesi değer konusunda müfredatın göstermiş olduğu hassasiyeti bir kez daha ortaya koymaktadır. Ünitelere göre değerler ayrılmaktadır. Buna göre;

¹⁸⁰ MEB,2004

Tablo 7
4.Sınıfta Verilecek Olan Değerler

DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER	ÜNİTELER
Saygı ve Hoşgörü	BİREY VE TOPLUM
Aile Birliğine Önem verme, Vatanseverlik	KÜLTÜR VE MİRAS
Doğa sevgisi	İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER
Temizlik ve Sağlıklı olmaya önem verme	ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM
Bilimsellik	BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM
Yardımsızlık	GRUPLAR, KURUMLAR VE ÖRGÜTLER
Bağımsızlık	GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM
Misafirperverlik	KÜRESEL BAĞLANTILAR

Tablo 8
5.Sınıfta Verilecek Olan Değerler

DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER	ÜNİTELER
<i>Sorumluluk</i>	<i>BİREY VE TOPLUM</i>
<i>Estetik</i>	<i>KÜLTÜR VE MİRAS</i>
<i>Doğal Çevreye Duyarlılık</i>	<i>İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER</i>
<i>Çalışkanlık</i>	<i>ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM</i>
<i>Akademik dürüstlük</i>	<i>BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM</i>
<i>Dayanışma</i>	<i>GRUPLAR, KURUMLAR VE ÖRGÜTLER</i>
<i>Adil olma, Saygı</i>	<i>GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM</i>
<i>Tarihsel Mirasa Duyarlılık</i>	<i>KÜRESEL BAĞLANTILAR</i>

Tablo 9
6. Sınıfta Verilen Değerler ile Üniteler

DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER	ÜNİTELER
<i>Bilimsellik</i>	<i>SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM</i>
<i>Doğal çevreye duyarlılık</i>	<i>YERYÜZÜNDE YAŞAM</i>
<i>Kültürel mirasa duyarlılık</i>	<i>İPEK YOLU'NDA TÜRKLER</i>
<i>Yardımsellik</i>	<i>ÜLKEMİZ VE DÜNYA</i>
<i>Sorumluluk</i>	<i>ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI</i>
<i>Hak ve özgürlüklere saygı</i>	<i>DEMOKRASİNİN SERÜVENİ</i>
<i>Çalışkanlık</i>	<i>ELEKTRONİK YÜZYIL</i>

Tablo 10
7. Sınıfta Verilen Değerler ile Üniteler

DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER	ÜNİTELER
<i>Farklılıklara saygı</i>	<i>İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ</i>
<i>Vatanseverlik</i>	<i>ÜLKEMİZDE NÜFUS</i>
<i>Estetik</i>	<i>TÜRK TARİHİ'NDE YOLCULUK</i>
<i>Dürüstlük</i>	<i>EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT</i>
<i>Bilimsellik</i>	<i>ZAMAN İÇİNDE BİLİM</i>
<i>Adil olma</i>	<i>YAŞAYAN DEMOKRASİ</i>
<i>Barış</i>	<i>ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER</i>

Yukarıda yer alan tablolarda değerlerin doğrudan verilmesi amaçlanmıştır. Programda yer alan ve örtük olarak bulunan değerlerin tamamı ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11
Programda açık olarak yer alan değerler

PROGRAMDA VAR OLAN DEĞERLER	
<i>Dürüstlük</i>	<i>Aile birliğine önem verme</i>
<i>Estetik</i>	<i>Sağlıklı olmaya önem verme</i>
<i>Yardıms severlik</i>	<i>Bağımsızlık</i>
<i>Vatanseverlik</i>	<i>Özgürlük</i>
<i>Barış</i>	<i>Hak ve özgürlüklere saygı</i>
<i>Çalışkanlık</i>	<i>Farklılıklara saygı</i>
<i>Sevgi</i>	<i>Kültürel mirasa saygı</i>
<i>Adil olma</i>	<i>Temizlik</i>
<i>Duyarlılık</i>	<i>Hoşgörü</i>
<i>Misafirperverlik</i>	<i>Sorumluluk</i>
<i>Dayanışma</i>	<i>Bilimsellik</i>

Tablo 12
Programda örtük olarak yer alan değerler

PROGRAMDA ÖRTÜK OLARAK YER ALAN DEĞERLER	
<i>Millet sevgisi</i>	<i>Demokrasi</i>
<i>Gelenek</i>	<i>Kültür</i>
<i>Milli kültür</i>	<i>Paylaşım</i>
<i>Topluma duyarlılık</i>	<i>Doğal çevreye duyarlılık</i>
<i>Farklı inançlara saygı</i>	<i>Topluma duyarlılık</i>

Tablo 13
2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Değer Eğitimi

2005 YILI SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI
Programın genelinde içeriğin uzun ve ayrıntılı verildiği, örnekler ve etkinlikler yoluyla zenginleştirildiği görülmektedir.
Değer eğitimi programda açık ve net bir şekilde yer almakla birlikte hangi değerlerin hangi ünitelerde verileceği de açıkça belirtilmiştir.
Değer eğitimiyle ilgili ayrı bir başlık, içerik ve etkinlik örnekleri olmakla birlikte, değerlerin hangi yöntemlerle öğretileceğine de yer verilmiştir.
Yapılandırmacı olan programda açık olarak yer alan değerlerin uygulanması konusunda öğretmenlere bir takım görevler düşmektedir.
Öğretmen daha bilinçlidir. Çünkü her üniteye hangi değerlerin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.
2005 yılı programında yer alan değerlerin büyük bir kısmı 1998 yılı programında yer almakla birlikte programda açık belirtilen değerlerin yanı sıra birtakım değerlere de ulaşmak mümkün olmuştur.

Genel olarak 2004 yılı sosyal bilgiler programını değer açısından değerlendirdiğimizde değer konusuna önem verildiği aşikârdır. Ayrı bir başlık altında değerlerin tanımı ve özellikleri verilmiş olup programda yer alan değerler ise maddeler halinde belirtilmiştir. Belirtilenlerin dışında farklı değerlerin olduğu da ayrıca belirlenmiş ve tabloda yer verilmiştir. Programın değer açısından daha verimli olması ve öğrencilere duyuşsal ve soyut özelliklere sahip olan değerlerin daha iyi kazandırılması amacıyla değer öğretim yaklaşımları ve örnekleri de sunulmuştur.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan ölçme araçlarının özellikleri, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistikî teknikler verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, deneysel olmayan nicel modeldir. Bu tür araştırmalarda, nesnel gerçeklikle uğraşılır. Nesnel gerçekliğin ise, değer yargılarından ve kişisel yorumlardan bağımsız yapılan gözlem veya ölçümlerden elde edilen verilerden oluştuğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla, niceliksel araştırma yürüten araştırmacılar, veri toplama ve analizi süreçlerine kendi değer yargılarını ve kişisel yorumlarını katmamak için yoğun çaba göstermektedirler.¹⁸¹

Araştırmada örneklemeden veri toplama tekniği olarak anket ve 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Sosyal konularda yapılan araştırmaların veri kaynağı insandır ve onlardan doğrudan bilgi alma yöntemlerinden biri de anket yöntemidir. Anket yöntemi, birinci elden yani birincil kaynaktan veri toplama biçimidir. Anket yönteminin temelini, bir evren ya da örnekleme oluşturan birimlerden sistematik biçimde bilgi elde edebilmek oluşturur. Bu amaçla, yazılı ya da sözlü sorular sorarak bunların yanıtlarına ulaşılmaya çalışılır.¹⁸²

Bireylerin bir dizi cümle ya da sıfat dizisine gerçek duyguları doğrultusunda tepkide bulunmaları istenir. Bu cümle ya da sıfat listelerine ölçek denilmektedir. En sık kullanılan Thurstone, Likert, Guttman ve Duygusal Anlam ölçekleridir.¹⁸³

¹⁸¹ Köse, E. “Bilimsel Araştırma Modelleri” (Ed) Kınca, R.Y. “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” Ankara: Nobel Yayınları, 2013, s.111.

¹⁸² Odabaşı, Y. “Anket Yöntemi”, Bir, A.A. (edt) “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, no 1081, s. 81-82

¹⁸³ Köklü, N. “Tutumların Ölçülmesi ve Likert Tipi Ölçeklerde Kullanılan Seçenekler”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1995, 28(2), s.81-93.

Bu çalışmada öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyini tespit etmek amacıyla Likert tipi ölçek kullanılmış, ölçeklere ilaveten öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını belirtmek amacıyla da anket uygulanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Erzincan ili merkezinde bulunan diğer- özel- imam hatip ortaokullarında 2014-2015 öğretim yılında eğitim gören ortaokul yedinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Erzincan genelinde yedinci sınıfa giden öğrenci sayısı 3050 olmakla birlikte merkezde öğrenim gören yedinci sınıf öğrenci sayısı ise 1560'dır. Merkezi esas aldığımızda evrenimiz 1560 ise %5lik bir hata seviyesiyle örneklem miktarımız 306 öğrenci olmaktadır. Bu sayıyla örneklemini evrene genelleyebiliriz.

Araştırmanın örnekleminde bulunan ve uygulama yapılan ortaokul okullarının listesi aşağıda verilmiştir.

Ortaokul	İlçe
Cumhuriyet Ortaokulu	Merkez
Vali Recep Yazıcıoğlu Ortaokulu	
Özel Otlukbeli Ortaokulu	
Özel Fidem Ortaokulu	
Terzibaba İmam-Hatip Ortaokulu	
Erzincan İmam-Hatip Ortaokulu	

3.3. Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi

Araştırmada altı farklı ölçme aracı kullanılmıştır. Bu araçlardan biri öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerini ölçmek için kullanılmıştır. Bu araç Bacanlı¹⁸⁴ tarafından geliştirilmiş, Oktay Akbaş tarafından yeniden düzenlenmiştir. Diğer ölçekler ise öğrencilerin İlköğretim okulları genel hedeflerinde belirlenen değerleri ölçmeye yönelik olarak hazırlanan geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeğidir. Oktay Akbaş tarafından “Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi” adlı 2004 yılı doktora tezi için geliştirilmiş ve uygulanmış olan 5’li Likert tipi ölçeklerdir.¹⁸⁵

3.3.1. Sosyo-Ekonomik Düzey Belirleme Ölçeği

Sosyo-ekonomik düzey; bir kişinin veya bir topluluğun hem toplumsal hem de ekonomik yönden bulunduğu yer olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁶ Tanımdan anlaşıldığı üzere, sosyo-ekonomik düzeyin kültürel öğeler de içerdiği görülmektedir. Genel olarak SED’in yalnızca sınıf kavramını değil, eğitim, meslek, gelir ve konut türü gibi değişkenleri de içerdiği kabul edilmektedir.¹⁸⁷

Sosyo-ekonomik ölçek üç düzeye ayrılmaktadır. Bu düzeyler üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeylerdir. Araştırma kapsamına alınan ortaokul okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemede Bacanlı tarafından geliştirilmiş olan SED ölçeği, Akbaş’ın 2004 yılında yeniden düzenlemesiyle kullanılmış, bu çalışmada ise yedinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan sosyo-ekonomik düzey ölçeğinin maddeleri şunlardır:

1. Babanın öğrenim durumu,
2. Annenin öğrenim durumu,
3. Ailedeki birey sayısı,
4. Evin ısıtma düzeni,

¹⁸⁴ Bacanlı, H. “Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlamının Psikolojisi”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1995, s.106

¹⁸⁵ Akbaş, O. 2004, s.108-130

¹⁸⁶ Oğuzkan, F. “Eğitim Terimleri Sözlüğü”, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1981.

¹⁸⁷ Bacanlı, H. , s.106

5.Ailenin ortalama aylık geliri,

6.Babanın mesleği,

7.Ailenin sahip olduğu eşyalar: buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon, telefon, bilgisayar, ev, özel araba, yazlık ev, cep telefonu.

Uygulama sonunda her maddenin seçeneklerinin puanları toplanmış ve toplam puan elde edilmiştir. Bu puanlamada, örneğin babanın öğrenim durumu “hiçbir okul mezunu değil” maddesi ilkokul mezunu ile birleştirilmiş ve 1 puan verilirken , “ileri eğitim görmüş” maddesi ise yükseköğretim mezunu maddesi ile birleştirilerek 3 puan verilmiştir. Bu puanlama sistemi diğer sorular için de kullanılmıştır. Ailenin sahip olduğu eşyalarla ilgili soruda ise her eşyaya birer puan verilmiştir. Elde edilen puanlardan üst yüzde 33,3'lük dilime giren öğrenciler üst SED, orta yüzde 33,3'lük dilime giren öğrenciler orta SED, alt yüzde 33,3'lük dilime giren öğrenciler ise alt SED olarak kabul edilmiştir.¹⁸⁸ Öğrencilerin bu aşamada aldıkları toplam puanlar kıstas alınmıştır.

3.3.2.Öğrenci Değer Ölçeği

Öğrenci değer ölçeği Akbaş'ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması olarak hazırlanmış ve daha önce doktora tezinde kullanılmıştır. Üç alt amaca bu ölçek vasıtası ile ulaşılmak istenmiştir. Ölçekte yer alan maddeler ile yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler müfredatında verilmesi amaçlanan değerlere ulaşma düzeylerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Maddelerin puanlanması “daima” (5) seçeneğinden “hiç” (1) seçeneğine doğru şekilde, olumsuz maddelerin puanlanmasında ise tam tersi bir yol izlenmiştir.

Uygulanan beş farklı öğrenci değer ölçeğinin güvenilirlik sonuçları aşağıdaki gibidir.

¹⁸⁸ Akbaş, O. , 2004, s.108-109

Tablo 14
Değer Ölçeklerinin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek adı	N	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Geleneksel Değerler Ölçeği	289	17	.80
Demokratik Değerler Ölçeği	296	14	.76
Çalışma-İş Değerler Ölçeği	287	15	.69
Bilimsel Değerler Ölçeği	286	18	.75
Temel Değerler Ölçeği	300	11	.76

Geleneksel Değerler ölçeğinin güvenirlilik katsayısı .80 olarak hesaplanırken, Demokratik değerler ölçeği .76 , Çalışma-İş değerleri .69 , Bilimsel değerler .75 ve Temel değerler ölçeği .76 olarak ortaya çıkmıştır. Ölçekler arasında belirlenen güvenirlilik katsayıları .69 ile .80 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçlar ile ölçeklerin tamamının güvenilir olduğundan bahsetmemiz mümkündür.

3.3.2.1. Geleneksel Değerler Ölçeği

Geleneksel değerler ölçeğinde öğrencilerin Ulusal güvenlik, Yardımsever olmak, Aile güvenliği, Tutumlu olmak, Güvenilir olmak, Hayatın verdiklerini kabul değerlerine ulaşma düzeylerini ölçen altı faktörü olan bir ölçektir. Ölçek toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Altı maddeden oluşan birinci faktör “ulusal güvenlik” olarak yeniden adlandırılmıştır. Geleneksel Değerler Ölçeğinin ikinci faktörü iki maddeden oluşmaktadır. İkinci Faktör “yardımsever olmak” olarak isimlendirilmiştir. Geleneksel değerler ölçeğinin üçüncü faktörü de iki maddeden oluşmaktadır. “aile güvenliği” alt boyutuna ilişkin olarak ölçekte bulunan iki maddede beklendiği gibi bir faktör oluşturmuştur. Bu nedenle faktör ismi “aile güvenliği” olarak kalmıştır. Ölçeğin dördüncü faktörü iki maddeden oluşmuştur. “Tutumlu olmak” değerine ilişkin olarak ölçekte bulunan her iki madde de bir faktör oluşturmuştur. Ölçeğin beşinci faktörü ise üç maddeden oluşmaktadır. Bu faktör araştırmacı tarafından “güvenilir olmak” değerine ilişkin olarak yazılan iki madde ve “dürüst olmak” değerine ilişkin olarak yazılan bir maddeden oluşmuştur. Geleneksel değerler ölçeğinin altıncı faktörü iki maddeden oluşmaktadır. Bu iki madde “hayatın verdiklerini kabullenmek” alt boyutuyla ilişkili olarak ölçeğe alınmıştır. Uygulamaya

alınan okullarda 306 öğrenciye uygulanarak sonuçlar paket veri programına aktarılmış ve anlamlandırılmıştır.

3.3.2.2. Demokratik Değer Ölçeği

Demokratik değerler ölçeğinde saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak ve işbirliği yapmak değerlerinin yer aldığı 4 faktörlü ve toplam 14 maddeden oluşan bir ölçektir. Demokratik değerler ölçeğinin birinci faktörü yedi maddeden oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından “demokratik olmak” ve “saygılı olmak” alt boyutları birleşerek yeni bir faktör oluşturmuştur. Elde edilen yeni faktöre “saygılı olmak” ismi verilmiştir. Ölçeğin ikinci faktörü üç maddeden oluşmaktadır. Oluşan faktör önceden belirlenmiş “kibar olmak” alt boyutuyla uyumludur. Ölçeğin üçüncü faktörü iki maddeden oluşmakta ve “hoşgörülü olmak” alt boyutunu oluşturmaktadır. Ölçeğin dördüncü faktörü de iki maddeden oluşmaktadır. Faktörde bulunan her iki maddede “işbirliği yapmak” boyutuyla ilişkili olarak ölçeğe alınmıştır. Uygulamaya alınan okullarda 306 öğrenciye uygulanarak sonuçlar paket veri programına aktarılmış ve anlamlandırılmıştır.

3.3.2.3. Çalışma-İş Değerleri Ölçeği

Çalışma-İş Değerleri Ölçeği Çalışkanlık, Girişimcilik, Azimli olmak ve Sorumluluk değerini ölçen 4 faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçek toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Çalışma-iş değerleri ölçeğinin birinci faktörü üç maddeden oluşmaktadır. “çalışkan olmak” alt boyutunu ölçmeye yönelik olarak hazırlanan maddelerin bu faktörü oluşturduğu görülmektedir. Ölçeğin ikinci faktörü dört maddeden oluşmaktadır. Elde edilen faktöre “azimli olmak” ismi verilmiştir. Ölçeğin üçüncü faktörü dört maddeden oluşmaktadır. Elde edilen faktöre “girişimci olmak” ismi verilmiştir. Ölçeğin dördüncü faktörü üç maddeden oluşmaktadır. Elde edilen faktöre “sorumluluk sahibi olmak” ismi verilmiştir. Uygulamaya alınan okullarda 306 öğrenciye uygulanarak sonuçlar paket veri programına aktarılmış ve anlamlandırılmıştır.

3.3.2.4. Bilimsel Değerler Ölçeği

Bilimsel değerler ölçeği 5 faktörden oluşan Araştırmacı olmak, Yaratıcı olmak, Meraklı olmak, Bilimsel olmak ve Eleştirel olmak değerlerini kapsayan 18 maddeden oluşmaktadır. Bilimsel değerler ölçeğinin birinci boyutu yedi maddeden oluşmaktadır. Elde edilen faktöre “araştırmacı olmak” ismi verilmiştir. Ölçeğin ikinci faktörü ise üç maddeden oluşmaktadır. Faktör “yaratıcı olmak” alt boyutunu içermektedir. Ölçekte bulunan üçüncü faktör üç maddeden oluşmaktadır. Bu faktöre “meraklı olmak” ismi verilmiştir. Ölçeğin dördüncü faktörü üç maddeden oluşmaktadır. Faktöre “bilimsel olmak” ismi verilmiştir. Ölçeğin beşinci faktörü ise iki maddeden oluşmaktadır. Elde edilen faktöre “eleştirel olmak” ismi verilmiştir. Uygulamaya alınan okullarda 306 öğrenciye uygulanarak sonuçlar paket veri programına aktarılmış ve anlamlandırılmıştır.

3.3.2.5. Temel Değerler Ölçeği

Temel Değerler Ölçeği 4 faktörden oluşan Estetik, Sağlıklı Olmak, Çevreyi Koruma ve Temiz olma değerlerini kapsayan 11 maddeden oluşan bir ölçektir. Temel değerler ölçeğinin birinci faktörü üç maddeden oluşmaktadır. Oluşan faktör “estetik” adıyla isimlendirilmiştir. Ölçekte bulunan ikinci faktör ise iki maddeden oluşmaktadır. Her iki madde de “sağlıklı olmak” alt boyutuna ilişkin olarak ölçekte bulunmaktadır. Temel değerler ölçeğinde bulunan üçüncü faktör üç maddeden oluşmaktadır. Elde edilen faktöre “çevreyi koruma” ismi verilmiştir. Ölçeğin dördüncü faktörü de üç maddeden oluşmaktadır. Faktörde bulunan üç maddede “temiz olmak” alt boyutuyla ilişkili olduğu için ölçeğe alınmıştır. Uygulamaya alınan okullarda 306 öğrenciye uygulanarak sonuçlar paket veri programına aktarılmış ve anlamlandırılmıştır.

3.4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın genel amaçlarına uygun olarak daha önceden hazırlanmış ve uygulanmış olan veri toplama araçlarıyla toplanan veriler istatistiksel çözümlenmelerin yapılabilmesi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Öğrencilerin kişisel bilgilerinin değerlendirilmesinde betimsel istatistiklerden frekans (f) ve yüzde (%) hesaplanmıştır. İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeylerinin cinsiyete göre değişip değişmediğini belirtmek amacıyla bağımsız örnek t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin değerlere ulaşma düzeylerinin okul türü, başarı ortalaması ve sosyo-ekonomik durumlarına göre değişip değişmediğini tespit etmek amacıyla Betimsel istatistik olarak aritmetik ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (Ss) ile tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Görüşler arasında anlamlı farklılık olup olmadığı .05 seviyesinde test edilmiş ve anlamlılık (p) değeri kullanılmıştır. Verilerin yorumlanmasını kolaylaştırmak ve bulgulara görsellik kazandırmak amacıyla tablolar kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin tümünde 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu tip ölçeklerde verilen cevaplar 1 ile 5 arasında değişmektedir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular verilmiştir. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır. Bulgular dört ana başlık altında verilmiştir.

Birinci ana başlık, araştırma kapsamına alınan ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre değerlere ulaşma düzeylerinin tespitini içermektedir.

İkinci ana başlık altında ise öğrencilerin değerlerinin sosyo-ekonomik düzeylerinden etkilenip etkilenmediğine bakılmıştır.

Üçüncü ana başlık olarak öğrencilerin değerlere ulaşma düzeylerinin okul türüne göre değişip değişmediği tespit edilmiştir.

Dördüncü ana başlık altında yedinci sınıf öğrencilerinin altıncı sınıf başarı ortalamalarına bakılarak değerlere ulaşma düzeyinde farklılık olup olmadığına bakılmıştır.

4.1.Öğrenci Kişisel Bilgileri

4.1.1.Öğrenci Cinsiyet Bilgileri

Tablo 15’te araştırma kapsamına ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyet bilgileri verilmiştir.

Tablo15
7.sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetine Yönelik Frekans ve Yüzelik Tablosu

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	134	44,2
Erkek	169	55,8
Toplam	306	100

Öğrencilerin 134’ü kız (%44,2), 169’u erkektir (% 55,8). Tabloya bakıldığında öğrenci sayısının yarısından fazlasını erkek, yarıya yakını ise kızlar oluşturmaktadır.

4.1.2.Öğrencileri Sosyo-Ekonomik Düzey (SED) Bilgileri

Tablo 16’da ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin buldukları sosyoekonomik düzey verilmiştir.

Tablo16
7.Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) İlişkin Frekans ve Yüzelik Tablosu

SED	Frekans	Yüzde
Alt	85	27,8
Orta	195	63,7
Üst	26	8,5
Toplam	306	100,0

Öğrencilerin yarıdan fazlasının (%63,7) orta SED mensup ailelerden geldikleri görülmektedir. Alt SED (%27,8) ile üst SED (%8,5)’den gelen öğrencilerin oranları birbirine oldukça uzaktır.

4.1.3.Öğrencilerin Kayıtlı Oldukları Okul Türü Bilgileri

Tablo 17’de ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin kayıtlı oldukları okul türü bilgileri verilmiştir.

Tablo17
7.sınıf Öğrencilerinin Okul Türüne İlişkin Frekans ve Yüzdeler Tablosu

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Diğer	135	55,55
İmam Hatip Ortaokulu	99	44,45
Toplam	234	100,0
Devlet Okulu	234	76,5
Özel Okul	72	23,5
Toplam	306	100,0

Çalışma gurubumuzda yer alan öğrencilerin 135’i imam hatip dışında kalan (diğer) devlet okuluna giden grubu temsil ederken (%55,55) , 72’si özel ortaokul (%23,5) , 99’u imam hatip ortaokullarında (% 44,45) ve imam hatip dahil devlet okullarında 234’ü (%76,5) eğitimini görmektedir. Tabloya göre devlet ortaokullarında eğitim alan öğrenciler diğerlerine oranla daha fazladır.

4.1.4.Öğrencilerin Altıncı Sınıf Başarı Ortalamalarına Ait Bilgileri

Tablo 18’de ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin altıncı sınıf başarı ortalamaları verilmiştir.

Tablo18
Öğrencilerin 6.Sınıf Başarı Ortalamalarına İlişkin Frekans ve Yüzdeler Tablosu

Başarı Ortalaması	Frekans	Yüzde
55-69	65	21,3
70-84	96	31,5
85-100	144	47,2
Toplam	305	100,0

Öğrencilerin yarıya yakınının (47,2) altıncı sınıf başarı ortalaması 85-100 puan aralığında olduğu görülmektedir. 55-69 puan aralığının oranı (21,3) ve 70-84 puan aralığı (%31,5) geriye kalan yüzde ellilik kısmı oluşturmaktadır. Tabloya bakıldığında 85-100 puan bandında öğrenci sayısının daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.Öğrenci Değerlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Bu bölümde birinci alt amaca dayalı olarak ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeyleri cinsiyetleri göz önüne alınarak verilmiştir. Öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyleri, geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği ile bu ölçeklerin alt boyutları kapsama alınarak ölçülmüştür. Yukarıda verilen ölçekler ile elde edilen verilerin öğrenci cinsiyetlerine göre değişip değişmediği t-testi yapılarak tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

4.2.1.Geleneksel Değerler

Geleneksel değerler ölçeği, altı alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, ulusal güvenlik, hayatın verdiklerini kabullenmek, aile, yardımsever olmak, güvenilir olmak ve tutumlu olmaktır.

Tablo 19’da ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “geleneksel değerlere” ilişkin puanları cinsiyetlerine göre verilmiştir.

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Ulusal Güvenlik	1	131	28,14	2,19	294	2,642	,009*
	2	165	27,33	2,95			
Yardımsever Olmak	1	134	9,16	1,28	300	2,485	,013*
	2	168	8,78	1,34			
Aile Güvenliği	1	133	9,50	1,13	299	2,909	,004*
	2	168	9,02	1,61			
Tutumlu Olmak	1	133	8,62	1,48	298	2,464	,014*
	2	167	8,17	1,64			
Güvenilir Olmak	1	133	13,87	1,33	297	3,736	,000*
	2	166	13,20	1,68			
Hayatın Verdiklerini Kabul	1	134	8,51	1,32	299	,772	,441
	2	167	8,39	1,46			
Genel Toplam	1	134	77,60	5,43	301	3,883	,000*
	2	169	74,50	7,87			

1-Kız, 2-Erkek

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin **“ulusal güvenlik”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=28,14$) iken erkek öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}=27,33$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(294)}=2,642, p<.05^*$). Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde toplumsal düzenin devamından yana oldukları görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin **“yardımsever olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=9,16$) iken erkek öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}=8,78$)’dür. Analiz sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(300)} = 2,485, p<.05^*$). Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde okul içi davranışlarında arkadaşlarına yardımcı oldukları ve yardımsever olmaya önem verdikleri görülmüştür.

Cinsiyete göre **“aile güvenliği”** değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=9,50$), erkekler için ise ($\bar{X}=9,02$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(299)}= 2,909, p<.05^*$). Kız öğrencilerin analiz sonucunda “aile” değerinin önemini yüksek düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“tutumlu olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=8,62$), erkekler için ise ($\bar{X}=8,17$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(298)}= 2,464, p<.05^*$). Elde edilen bulgular kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha tutumlu olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre harçlıklarını ihtiyaçlarına göre harcamaya ve kullandıkları eşyaları özenle kullanmaya daha çok önem vermektedirler.

Öğrencilerin **“güvenilir olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=13,87$), erkekler için ise ($\bar{X}=13,20$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(297)}= 3,736, p<.05^*$). Yani, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre “güvenilir olma” değerine daha çok önem vermektedirler. Bir başka deyişle, kız öğrenciler ödünç alınan eşyaya dikkat etme,

arkadaşının sırlarını diğeriyle paylaşmama gibi güven değerini oluşturan davranışlara erkeklere göre daha fazla dikkat etmektedirler.

Kız ve erkek öğrencilerin “*hayatın verdiklerini kabullenmek*” değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=8,51$), erkekler için ise ($\bar{X}=8,39$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile “hayatın verdiklerini kabullenmek” değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(299)}=, 772, p>.05$). Araştırma kapsamına alınan kız ve erkek öğrenciler hemen hemen aynı düzeyde hayatın verdiklerini, yani bireysel yetenek ve hakkına düşeni kabul ettiği görülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin “*geleneksel değerlere*” ilişkin puan ortalaması ($\bar{X}=77,60$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X}=74,50$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır. ($t_{(301)}=3,883, p<.001^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri onların geleneksel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek düzeyde geleneksel değerlere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

4.2.2. Demokratik Değerler

Bu kısımda, öğrencilerin demokratik değerlere ulaşma düzeyleri tespit edilmiştir. Demokratik değerler ölçeği, dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, saygı, işbirliği, kibarlık ve hoşgörüdür. Aşağıda demokratik değerler de öğrenci görüşlerinin cinsiyete göre değişip değişmediği tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Tablo 20’de ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “demokratik değerlere” ilişkin puanları cinsiyetlerine göre verilmiştir.

Tablo 20
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin
Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Saygılı Olmak	1	133	30,44	4,10	298	2,394	,017*
	2	167	29,20	4,75			
Kibar Olmak	1	131	14,34	4,63	296	2,769	,006*
	2	167	13,25	1,81			
Hoşgörülü Olmak	1	134	8,72	1,58	301	1,788	,075
	2	169	8,39	1,57			
İşbirliği Yapmak	1	132	8,94	1,13	299	2,970	,003*
	2	169	8,47	1,50			
Genel Toplam	1	134	62,21	8,32	301	3,235	,001*
	2	169	59,09	8,33			

1-Kız, 2-Erkek

Veriler incelendiğinde grupların ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X}=30,44$) ve ($\bar{X}=29,20$) olduğu görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin **“saygılı olmak”** değerine ilişkin ortalama arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($t_{(298)} = 2,394$, $p < .05^*$). Araştırma bulgularına dayalı olarak kız öğrencilerin davranışlarında çoğunlukla saygıya önem verdikleri söylenebilir.

Öğrencilerin **“kibar olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=14,34$), erkekler için ise ($\bar{X}=13,25$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(296)} = 2,769$, $p < .05^*$). Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere nazaran daha az nezaket kurallarına uyduğu söylenebilir.

Kız ve erkek öğrencilerin **“hoşgörülü olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=8,72$), erkekler için ise ($\bar{X}=8,39$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile hoşgörülü olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(301)} = 1,788$, $p > .05$). Bu sonuçlara göre kız ve erkek öğrencilerin hoşgörü değerine önem verdikleri ve dikkat ettikleri söylenebilir.

Tablo 20’de görüldüğü gibi, öğrencilerin **“işbirliği”** değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır ($t_{(299)} = 2,970$, $p < .05^*$). Kız öğrencilerin

“işbirliği” değerinin önemine oldukça yüksek seviyede inanmış ve davranışlarında işbirliğine açık olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin “*demokratik değerlere*” ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} = 62,21$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X} = 59,10$)’dur. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre demokratik değerlere daha üst düzeyde ulaştıkları görülmüştür. Ortalamalar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(301)} = 3,235, p \leq 0,001^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri onların demokratik değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır.

4.2.3. Çalışma-İş Değeri

Bu kısımda, öğrencilerin çalışma-iş değerlerine ulaşma düzeyleri tespit edilmiştir. Çalışma-iş değerleri ölçeği, dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, sorumluluk, girişim, çalışkan olmak ve azimli olmaktır. Aşağıda çalışma-iş değerlerine ulaşma düzeylerinde öğrenci görüşlerinin cinsiyete göre değişip değişmediği tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Tablo 21’de ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “demokratik değerlere” ilişkin puanları cinsiyetlerine göre verilmiştir.

Tablo 21							
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi							
Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Çalışkan Olmak	1	132	18,13	2,04	293	,486	,627
	2	163	18,01	2,05			
Azimli Olmak	1	133	17,92	2,35	297	-,034	,973
	2	166	17,93	2,13			
Girişimci Olmak	1	132	17,13	2,65	296	,008	,994
	2	166	17,13	2,53			
Sorumluluk sahibi olmak	1	133	12,55	2,24	299	4,528	,000*
	2	168	11,15	2,95			
Genel Toplam	1	134	65,47	6,017	301	2,200	,029*
	2	169	63,86	6,576			

1-Kız, 2-Erkek

Tablo incelendiğinde ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerinin “*çalışkan olmak*” değerine verdikleri önemi farklılaştırmadığı görülmüştür. Kız ve erkek öğrenci gruplarının ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=18,13$) ve ($\bar{X}=18,01$)’dir ($t_{(293)} = ,486$, $p>.05$). Elde edilen bulgular ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyet farkı olmaksızın çalışkan olmaya önem verdiklerini göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin “*azimli olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=17,92$), erkekler için ise ($\bar{X}=17,93$)’dür. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile azimli olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(297)} = -,034$, $p>.05$). Araştırma bulguları kız ve erkek öğrencilerin başarısızlık karşısında yılmama ve kararı için devamlı çalışma davranışlarını “yüksek düzeyde” yerine getirdiklerini göstermiştir.

Kızların “*girişimci olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamalarının ($\bar{X}=17,13$), erkeklerin ise ($\bar{X}=17,13$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin “girişimci olmak” değerine ilişkin puanları ortalamaları arasındaki anlamlılığı test etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(296)} = ,008$, $p>.05$). Yukarıda verilen bulgular öğrencilerinin cinsiyet farkı olmaksızın aynı düzeyde girişimcilik değerine önem verdikleri ve girişimci davranışlarda bulduklarını göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin “*sorumluluk sahibi olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları kızlar için ($\bar{X}=12,55$), erkekler için ise ($\bar{X}=11,15$)’dür. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile azimli olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($t_{(297)} = 4,528$, $p<.05^*$). Elde edilen bulgular, cinsiyet faktörünün öğrencilerin sorumluluk davranışlarını etkilediğini göstermiştir. Sonuç olarak, araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla sorumluluklarının farkında olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin “*Çalışma-İş*” değerlerine ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} =65,47$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X}=63,86$)’dir. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre Çalışma-İş değerlerine daha üst düzeyde ulaştıkları görülmüştür. Ortalamalar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi

anlamli çikmiştir ($t_{(301)} = 2,200$, $p < .05^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri onların alışma-İş değerlerine ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır.

4.2.4.Bilimsel Değerler

Bu kısımda, öğrencilerin bilimsel değerlere ulaşma düzeyleri tespit edilmiştir. Bilimsel değerler ölçeği, beş alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, merak duymak, araştırmacı olmak, bilimsel olmak, yaratıcı olmak ve eleştirel olmaktır. Aşağıda bilimsel değerlerin tümünde öğrenci görüşlerinin cinsiyete göre değişip değişmediği tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Tablo 22’de ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “bilimsel değerlere” ilişkin puanları cinsiyetlerine göre verilmiştir.

Tablo 22							
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Bilimsel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi							
Faktörler	Değerkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Araştırmacı Olmak	1	131	30,52	4,52	294	1,446	,149
	2	165	29,80	4,11			
Yaratıcı Olmak	1	134	10,87	2,97	298	-,915	,361
	2	166	11,16	2,51			
Meraklı Olmak	1	133	13,64	1,67	298	2,503	,013*
	2	167	13,08	2,08			
Bilimsel Olmak	1	133	12,65	2,41	293	,391	,696
	2	162	12,54	2,13			
Eleştirel Olmak	1	134	7,05	1,57	300	2,238	,026*
	2	168	6,66	1,46			
Genel Toplam	1	134	74,52	8,400	301	1,827	,069
	2	169	72,67	9,004			

1-Kız, 2-Erkek

Tablo incelendiğinde öğrencilerin “*araştırmacı olmak*” değerine ilişkin puanlarının cinsiyetlerine göre değişmediği görülmektedir ($t_{(294)} = 1,446$, $p > .05$). Kız ve erkek öğrencilerin “araştırmacı olmak” değerine ilişkin puanları ortalamaları

sırasıyla ($\bar{X}=30,52$) ve ($\bar{X} =29,80$)’dir. Öğrencilerinin cinsiyet farkı olmaksızın araştırmacı olmak değerinin önemine inandıkları ve araştırmaya dönük davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

Öğrencilerin **“yaratıcı olmak”** değerine ilişkin puanlarının cinsiyetlerine göre değişmediği görülmektedir ($t_{(298)} =-,915$, $p>.05$). Kız ve erkek öğrencilerin yaratıcı olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=10,87$) ve ($\bar{X} =11,16$)’dir. Öğrenciler cinsiyet farkı olmaksızın yanlış yapmaktan korkmama, bağımsız hareket etme ve başkalarını önemsemeden hareket gibi yaratıcı davranışları önemsemektedirler.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin **“meraklı olmak”** değerine ilişkin puanları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farka sebep olduğu görülmektedir ($t_{(293)} =2,503$, $p<.05^*$). Kız ve erkek öğrencilerin meraklı olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=13,64$) ve ($\bar{X} =13,08$)’dir. Araştırma sonuçlarına göre kız öğrencilerin karşılaştıkları durumları erkeklere göre daha çok merak etmektedirler.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin **“bilimsel olmak”** değerine ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} =12,65$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X}=12,54$)’dür. Ortalamalar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(301)} =,391$, $p>.05$).Sonuç olarak öğrenciler, cinsiyet farkı olmaksızın, sistemli gözlem, geleceği tahmin, çıkarım vb. bilimsel davranışlarda çoğunlukla bulduklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin **“eleştirel olmak”** değerine ilişkin puanlarının cinsiyetlerine göre değişmediği görülmektedir ($t_{(298)} =-,915$, $p<.05^*$). Kız ve erkek öğrencilerin yaratıcı olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=7,05$) ve ($\bar{X} =6,66$)’dir. Kız öğrencilerin eleştirel olmak değerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin **“bilimsel değerlerine”** ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} =74,52$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X}=72,67$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri ile bilimsel değerlere ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(301)}=1,827$, $p>.05$).Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri onların bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmamaktadır.

4.2.5. Temel Değerler

Bu kısımda, öğrencilerin temel değerlere ulaşma düzeyleri tespit edilmiştir. Temel değerler ölçeği, dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, sağlıklı olmak, temiz olmak, çevreyi koruma ve estetikdir. Aşağıda temel değerlerin tümünde öğrenci görüşlerinin cinsiyete göre değişip değişmediği tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Tablo 23’de ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “temel değerlere” ilişkin puanları cinsiyetlerine göre verilmiştir.

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Estetik	1	132	13,40	1,96	299	1,948	,052
	2	169	12,92	2,27			
Sağlıklı Olmak	1	133	8,73	1,45	299	,745	,457
	2	168	8,60	1,51			
Çevreyi Korumak	1	134	13,66	1,76	300	4,348	,000*
	2	168	12,59	2,35			
Temiz Olmak	1	134	14,81	,56	300	4,395	,000*
	2	168	14,15	1,66			
Genel Toplam	1	134	45,54	4,26	301	3,578	,000*
	2	169	43,44	5,61			

1-Kız, 2-Erkek

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin “*estetik*” değerine ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} = 13,40$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X} = 12,92$)’dür. Ortalamalar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(299)} = 1,948$, $p > .05$). Sonuç olarak öğrenciler, cinsiyet farkı olmaksızın, güzelliklerin farkında olduklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin “*sağlıklı olmak*” değerine ilişkin puanlarının cinsiyetlerine göre değişmediği görülmektedir ($t_{(299)} = ,745$, $p > .05$). Kız ve erkek öğrencilerin sağlıklı olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} = 8,73$) ve ($\bar{X} = 8,60$)’dür. Tabloda verilen bulgular, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyet farkı

olmaksızın sağlıklı bir yaşam değerinin farkına vardıklarını ve çoğunlukla buna uygun davrandıklarını göstermiştir.

Kız öğrencilerin “*çevreyi korumak*” değerine ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} = 13,66$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X} = 12,59$)’dur. Ortalamalar arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(300)} = 4,348$, $p < .05^*$). Sonuç olarak kız öğrencilerin çevreye daha duyarlı oldukları elde edilen bulgular ışığında söylenebilir.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “*temiz olmak*” değerine ilişkin puanları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farka sebep olduğu görülmektedir ($t_{(300)} = 4,395$, $p < .05^*$). Kız ve erkek öğrencilerin temiz olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} = 14,81$) ve ($\bar{X} = 14,15$)’dir. Buna göre, kız öğrencilerin temizlik konusuna erkek öğrencilerden daha fazla önem verdikleri ve temizlik kurallarına daha çok uydukları söylenebilir. Elde edilen sonuç, geleneksel kültürel yapımızın öğrenciler üzerindeki etkisi olarak yorumlanabilir.

Araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin “*Temel değerlere*” ilişkin puan ortalaması ($\bar{X} = 45,54$), erkek öğrencilerin ise ($\bar{X} = 43,44$)’dür. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre Temel değerlere daha üst düzeyde ulaştıkları görülmüştür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(301)} = 3,578$, $p < .001^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri onların Bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır.

4.3.Öğrenci Değerlerinin Sosyo-Ekonomik Düzeye (SED) Göre Dağılımı

Bu bölümde ikinci alt amaca dayalı olarak öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyleri Sed'leri göz önüne alınarak verilmiştir. Öğrencilerin değerleri araştırmacı tarafından uygulanan Geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği ile ölçülmüştür. Elde edilen bulgularda, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin değerleri, Sed'lerine göre değişip değişmediği incelenmiştir.

Bu amaçla iki alt boyut için tek tablo verilmiştir. Bu tablolar hem betimsel amaçlı kullanılmıştır. Hem de Sed'ler arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

4.3.1. Geleneksel Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre “geleneksel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma ve varyans analizi sonuçları Tablo 24’te görülmektedir.

Tablo 24
7.Sınıf Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına(SED) Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey	
	1	2	3					
Ulusal Güvenlik	N	80	193	26	299	4,492	,012*	1-2-3
	\bar{X}	27,00	27,91	28,46	27,71			
	Sd	3,34	2,36	2,08	2,67			
Yardıms sever Olmak	N	84	195	26	305	,230	,795	
	\bar{X}	8,94	8,99	8,81	8,96			
	Sd	1,53	1,24	1,26	1,32			
Aile Güvenliği	N	85	193	26	304	8,985	,000*	1-2
	\bar{X}	8,69	9,46	9,38	9,24			
	Sd	2,06	,99	1,24	1,43			
Tutumlu Olmak	N	83	194	26	303	3,535	,030*	1-3
	\bar{X}	8,41	8,44	7,58	8,36			
	Sd	1,65	1,49	1,90	1,59			
Güvenilir Olmak	N	84	193	25	302	2,315	,101	
	\bar{X}	13,20	13,62	13,72	13,51			
	Sd	1,85	1,45	1,28	1,57			
Hayatın Verdiklerini Kabul	N	85	193	26	304	1,349	,261	
	\bar{X}	8,39	8,53	8,08	8,45			
	Sd	1,49	1,34	1,52	1,40			
Genel Toplam	N	85	195	26	306	4,484	,012*	1-2
	\bar{X}	74,04	76,74	75,81	75,91			
	Sd	9,05	5,89	6,55	7,04			

1-Alt Sed, 2-Orta Sed, 3- Üst Sed

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre “**ulusal güvenlik**” değeri puan ortalaması en yüksek (\bar{X} =28,46) ile üst Sed iken en düşük puan ortalaması ise (\bar{X} =27,00) ile alt Sed olan öğrencilere aittir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin “ulusal güvenlik” değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($F_{(2-296)} = 4,492, p < .05^*$). Farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan tukey testiyle alt Sed’den gelen öğrencilerin üst ve orta Sed’den gelen öğrencilere

göre daha düşük düzeyde ulusal güvenlik için gerekli tutum ve davranışlara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre “**yardımsever olmak**” değeri puan ortalaması en yüksek ($\bar{X}=8,99$) ile orta Sed iken en düşük puan ortalaması ise ($\bar{X}=8,81$) ile üst Sed olan öğrencilere aittir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin yardımsever olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-303)} = 2,230, p > .05$).

Sosyo-ekonomik duruma göre “**aile güvenliği**” değerine ilişkin puan ortalamaları alt Sed için ($\bar{X}=8,69$), orta Sed için ($\bar{X}=9,46$) ve üst Sed için ($\bar{X}=9,38$) dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmıştır ($F_{(2-302)} = 8,985, p < .05^*$). Farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan tukey testiyle orta Sed’den gelen öğrencilerin alt Sed’den gelen öğrencilere göre daha yüksek düzeyde aileye önem verdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin “**tutumlu olmak**” değerine ilişkin puanları ortalamaları alt Sed için ($\bar{X}=8,41$), orta Sed için ($\bar{X}=8,44$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=7,58$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmıştır ($F_{(2-301)} = 3,535, p < .05^*$). Farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan tukey testiyle alt ve orta Sed’den gelen öğrencilerin üst Sed’den gelen öğrencilere göre daha yüksek düzeyde tutumlu olmaya önem verdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin “**güvenilir olmak**” değerine ilişkin puan ortalamaları alt Sed için ($\bar{X}=13,20$), orta Sed için ($\bar{X}=13,62$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=13,72$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamsız çıkmıştır ($F_{(2-299)} = 2,315, p > .05$). Bu veriler, Sed değişkeninin öğrencilerin güvenilir olma değerini etkilemediğini ortaya koymaktadır.

Yedinci sınıf öğrencilerinin “**hayatın verdiklerini kabullenmek**” değerine ilişkin puanları ortalamaları alt Sed için ($\bar{X}=8,39$), orta Sed için ($\bar{X}=8,53$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=8,08$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamsız çıkmıştır ($F_{(2-302)} = 2,315, p > .05$). Bu veriler, Sed değişkeninin öğrencilerin hayatın verdiklerini kabullenme değerini etkilemediğini ortaya koymaktadır.

Tablodan anlaşıldığı üzere **“geleneksel değerlere”** ilişkin en yüksek ortalama ($\bar{X}=76,74$) ile orta Sed’e aittir. En düşük ortalama ise ($\bar{X} =74,04$) ile alt Sed olan öğrencilere aittir. Standart sapmalar dikkate alındığında puanları en özdeş grubun orta Sed’e ait olduğu görülmektedir. Öğrencilerin Sed’leri onların “geleneksel” değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır ($F_{(2-303)}=4,484, p<.05^*$). Farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan tukey testi orta ve alt Sed’den gelen öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermiştir. Bu veriler, alt Sed’den gelen öğrencilerin orta Sed’den gelen öğrencilere göre geleneksel değerlere ulaşma düzeylerinin daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

4.3.2. Demokratik Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre “demokratik değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma ve varyans analizi sonuçları tablo 25’de görülmektedir.

Faktörler		Değişkenler			Toplam	F	p	tukey
		1	2	3				
Saygılı Olmak	N	85	192	26	303	,424	,655	
	\bar{X}	29,41	29,95	29,81	29,79			
	Sd	5,40	4,03	4,78	4,51			
Kibar Olmak	N	83	193	25	301	2,455	,088	
	\bar{X}	13,54	13,64	15,16	13,74			
	Sd	2,06	1,55	10,34	3,38			
Hoşgörülü Olmak	N	85	195	26	306	,104	,901	
	\bar{X}	8,60	8,52	8,46	8,54			
	Sd	1,65	1,57	1,39	1,58			
İşbirliği Yapmak	N	85	193	26	304	,451	,637	
	\bar{X}	8,60	8,70	8,88	8,69			
	Sd	1,54	1,30	1,28	1,37			
Genel Toplam	N	85	195	26	306	,556	,574	
	\bar{X}	60,01	60,57	62,00	60,54			
	Sd	9,437	6,84	14,269	8,438			

1-Alt Sed, 2-Orta Sed, 3- Üst Sed

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“saygılı olmak”** değeri puan ortalaması en yüksek ($\bar{X}=29,95$) ile orta Sed iken en düşük puan ortalaması ise ($\bar{X}=29,41$) ile alt Sed olan öğrencilere aittir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin saygılı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-301)} =,424, p>.05$). Öğrenciler Sed farkı olmaksızın saygılı olmak değerine önem verdikleri ve inandıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“kibar olmak”** değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=13,54$), orta Sed için ($\bar{X}=13,64$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=15,16$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin kibar olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-301)} =2,455, p>.05$). Bu sonuç öğrenci Sed’lerinin onların zarif davranışlar göstermelerinde etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, ortaokul yedinci sınıf öğrencileri arasında Sed farkı olmaksızın, başkalarına zarar vermeme, ilişkilerinde saygıya önem verme, birisinin sözünü kesmeme gibi davranışlara çoğunlukla dikkat ettiklerini göstermiştir.

Öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“hoşgörülü olmak”** değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=8,60$), orta Sed için ($\bar{X}=8,52$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=8,46$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin kibar olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-304)} =,104, p>.05$). Bu sonuç öğrencilerin Sed farkı olmaksızın, farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşıladığını ve kendini başkasının yerine kayma davranışlarına olukça yüksek düzeyde sahip olduklarını göstermiştir.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“işbirliği yapmak”** değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=8,60$), orta Sed için ($\bar{X}=8,70$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=8,88$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin işbirliği yapmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-302)} =,451, p>.05$). Bu sonuç öğrencilerin Sed farkı olmaksızın, başkalarına yardımcı olmaya açıklık, elindeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk almak gibi işbirliğine açıklığı gösteren davranışlarına sahiptirler.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=60,01$, $\bar{X}=60,57$, $\bar{X}=62,00$) olduğu görülmüştür. Demokratik değerler konusunda en düşük ortalamanın alt Sed’de bulunan öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır. Standart sapmalar dikkate alındığında puanları en özdeş grubun orta

Sed'e ait olduğu görülmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin Sed'lerinin onların demokratik değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır ($F_{(2-303)}=,556$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin tümü aynı seviyede demokratik değerlere sahiptir. Bu sonuç, öğrenci Sed'lerinin onların demokratik değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmadığını göstermektedir.

4.3.3.Çalışma-İş Değerleri

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre “çalışma-iş değerlerine” ilişkin ortalama, standart sapma ve varyans analizi sonuçları tablo 26’da görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey	
	1	2	3					
Çalışkan Olmak	N	83	191	24	298	,470	,626	
	\bar{X}	17,89	18,14	18,21	18,07			
	Sd	2,71	1,69	1,99	2,04			
Azimli Olmak	N	84	192	26	302	1,145	,320	
	\bar{X}	17,64	18,08	17,96	17,95			
	Sd	2,66	2,03	2,07	2,23			
Girişimci Olmak	N	82	194	25	301	1,392	,250	
	\bar{X}	16,76	17,32	17,08	17,15			
	Sd	3,23	2,24	2,58	2,58			
Sorumluluk sahibi olmak	N	85	194	25	304	2,996	,051	
	\bar{X}	11,20	12,06	11,64	11,79			
	Sd	2,97	2,61	2,74	2,74			
Genel Toplam	N	85	195	26	306	3,745	,025*	1-2
	\bar{X}	63,12	65,35	64,27	64,64			
	Sd	8,286	5,267	6,271	6,385			

1-Alt Sed, 2-Orta Sed, 3- Üst Sed

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyo-ekonomik durumlarına göre “*çalışkan olmak*” değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=17,89$), orta Sed için ($\bar{X}=18,14$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=18,21$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin

çalışkan olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-296)} = 4,470, p > .05$). Bu sonuç Sed farkı olmaksızın, Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin çalışkan olmanın önemine, gerekliliğine inanma ve başarılı olmaya yüksek düzeyde önem verdiklerini göstermektedir.

Öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“azimli olmak”** değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=17,64$), orta Sed için ($\bar{X}=18,08$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=17,96$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin azimli olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-300)} = 1,145, p > .05$). Bu sonuç Sed farkı olmaksızın, Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarısızlık karşısında yılgınlık göstermeme, başarılı olacağına inanç, kendine güven ve hedeflerine ulaşmak için devamlı çalışmaya gayret ettiklerini göstermektedir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“girişimci olmak”** değeri puan ortalaması en yüksek ($\bar{X}=17,32$) ile orta Sed iken en düşük puan ortalaması ise ($\bar{X}=16,76$) ile alt Sed olan öğrencilere aittir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin girişimci olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-299)} = 1,392, p > .05$). Öğrenciler Sed farkı olmaksızın yeni şeyler deneme, eğlencelere çekinmeden katılma ve kimseyi beklemeden bir işe girme gibi davranışlar sergileyebilme özelliklerine sahiptirler.

Öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“sorumluluk sahibi olmak”** değeri puan ortalaması en yüksek ($\bar{X}=12,06$) ile orta Sed iken en düşük puan ortalaması ise ($\bar{X}=11,20$) ile alt Sed olan öğrencilere aittir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin sorumluluk sahibi olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-302)} = 2,996, p > .05$). Öğrenciler Sed farkı olmaksızın verilen bir görevi yerine getirme, üstüne düşeni yapma gibi sorumluluk gerektiren davranışları gerçekleştirmektedirler.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=63,12$, $\bar{X}=65,35$, $\bar{X}=64,27$) olduğu görülmüştür. Çalışma-İş değerleri konusunda en düşük ortalamanın alt Sed de bulunan öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır. Standart sapmalar dikkate alındığında puanları en özdeş grubun orta Sed’e aittir. Öğrencilerin Sed’leri, onların “çalışma-iş” değerlerine ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan varyans analizi sonucunda

anlaşılmıştır ($F_{(2-303)}=3,745, p<.05^*$). Farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan tukey testi orta ve alt Sed'den gelen öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermiştir. Bu veriler, alt Sed'den gelen öğrencilerin orta Sed'den gelen öğrencilere göre çalışma-iş değerlerine ulaşma düzeylerinin daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

4.3.4.Bilimsel Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre “bilimsel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma ve varyans analizi sonuçları tablo 27’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey	
	1	2	3					
Araştırmacı Olmak	N	83	191	25	1,741	,177		
	\bar{X}	30,08	30,37	28,68				30,15
	Sd	5,15	3,73	5,02				4,29
Yaratıcı Olmak	N	85	192	26	,351	,704		
	\bar{X}	10,82	11,12	11,08				11,03
	Sd	2,98	2,65	2,38				2,72
Meraklı Olmak	N	84	193	26	4,384	,013*	1-2	
	\bar{X}	12,82	13,54	13,53				13,34
	Sd	2,50	1,67	1,07				1,92
Bilimsel Olmak	N	82	191	25	3,462	,033*	1-3	
	\bar{X}	12,18	12,66	13,48				12,60
	Sd	2,51	2,18	1,48				2,25
Eleştirel Olmak	N	84	195	26	,708	,493		
	\bar{X}	6,71	6,91	6,65				6,84
	Sd	1,49	1,51	1,70				1,52
Genel Toplam	N	85	195	26	1,768	,172		
	\bar{X}	72,12	74,23	74,23				73,12
	Sd	11,11	7,688	7,124				8,755

1-Alt Sed, 2-Orta Sed, 3- Üst Sed

Öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“araştırmacı olmak”** değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=30,08$, $\bar{X}=30,37$, $\bar{X}=28,68$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin araştırmacı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-297)} = 1,741, p > .05$). Öğrencilerin Sed farkı olmaksızın araştırmacı olmak değerinin önemine inandıkları ve araştırmaya dönük davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“yaratıcı olmak”** değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=10,82$, $\bar{X}=11,12$, $\bar{X}=11,08$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin yaratıcı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-301)} = ,351, p > .05$).

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“meraklı olmak”** değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=12,82$), orta Sed için ($\bar{X}=13,54$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=13,53$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin meraklı olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($F_{(2-301)} = 4,384, p < .05^*$). Bu sonuç ile orta Sed’e sahip öğrencilerin olayların sebeplerini araştırma, ilgi alanına giren konularda çalışma, bir şeyi sorgulama gibi davranışları yapmasında alt Sed ‘e göre daha yüksek düzeyde sahip olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Sosyo-ekonomik durumlarına göre **“bilimsel olmak”** değeri puan ortalaması alt Sed için ($\bar{X}=12,18$), orta Sed için ($\bar{X}=12,66$) ve üst Sed için ise ($\bar{X}=13,48$)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin bilimsel olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($F_{(2-296)} = 3,462, p < .05^*$). Farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla tukey testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda alt Sed ile üst Sed’de bulunan öğrencilerin görüşlerinde farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, üst Sed bulunan öğrencilerin alt Sed bulunan öğrencilere göre, olay ve olguları gözlemek, tartışmalara çekinmeden katılma ve geleceğe yönelik tahminler yapma gibi bilimsel davranışları daha çok yaptıklarını göstermiştir.

“Eleştirel olmak” değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=6,71$, $\bar{X}=6,91$, $\bar{X}=6,65$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin eleştirel olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-303)} = ,708, p > .05$). Ortalamalar dikkate

alındığında öğrencilerin eleştirel olmak değerine düşük seviyede ulaştıklarını söylemek mümkündür.

Tablodan anlaşıldığı üzere “*bilimsel değerlere*” ilişkin en yüksek ortalama ($\bar{X}=74,23$) ile orta ve üst Sed’e aittir. En düşük ortalama ise ($\bar{X} =72,12$) ile alt Sed olan öğrencilere aittir. Düzeyler içerisinde puanları en özdeş olan öğrenci grubu orta Sed’ e aittir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin Sed’lerinin onların bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır ($F_{(2-303)}=1,768$, $p>.05$). Bu sonuç, öğrencilerin Sed’lerinin onların bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmadığını göstermektedir.

4.3.5. Temel Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre “temel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve varyans analizi sonuçları tablo 28’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey	
	1	2	3					
Estetik	N	84	194	26	304	,070	,933	
	\bar{X}	13,18	13,15	13,00	13,14			
	Sd	2,32	2,07	2,15	2,15			
Sağlıklı Olmak	N	84	194	26	304	3,000	,051	
	\bar{X}	8,79	8,70	8,00	8,66			
	Sd	1,69	1,32	1,72	1,475			
Çevreyi Korumak	N	85	195	25	305	,463	,630	
	\bar{X}	12,89	13,16	13,04	13,08			
	Sd	2,52	2,00	2,17	2,16			
Temiz Olmak	N	85	195	25	305	12,573	,000*	1-2-3 3-1 2-1
	\bar{X}	13,87	14,64	14,88	14,45			
	Sd	2,03	,87	,33	1,33			
Genel Toplam	N	85	195	26	306	1,163	,314	
	\bar{X}	43,81	44,74	43,81	44,41			
	Sd	6,634	4,282	5,514	5,146			

1-Alt Sed, 2-Orta Sed, 3- Üst Sed

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumlarına göre “*estetik*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =13,18, \bar{X} =13,15, \bar{X} =13,00) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin estetik değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-302)} =,070$, $p>.05$). Sonuç olarak, öğrenciler arasında SED farkı olmaksızın estetik değerine genelde önem vermeleri olumlu bir durumdur.

“*Sağlıklı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =8,79, \bar{X} =8,70, \bar{X} =8,00) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin sağlıklı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-302)} =3,000$, $p>.05$). Öğrencilerin Sed farkı olmaksızın sağlıklı bir yaşam için gerekli tutum ve davranışlara önem verdikleri görülmektedir.

Sosyo-ekonomik durumlarına göre, öğrencilerin “*çevreyi korumak*” değeri puan ortalaması alt Sed için (\bar{X} =12,89), orta Sed için (\bar{X} =13,16) ve üst Sed için ise (\bar{X} =13,04)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin çevreyi korumak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($F_{(2-303)} =,463$, $p>.05$). Sonuç olarak, elde edilen veriler ışığında öğrencilerin doğayı ve yaşanan çevreyi koruma bilincine sahip oldukları söylenebilir.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyo-ekonomik durumlarına göre “*temiz olmak*” değeri puan ortalaması alt Sed için (\bar{X} =13,87), orta Sed için (\bar{X} =14,64) ve üst Sed için ise (\bar{X} =14,88)’dir. Analiz sonucunda Sed’in öğrencilerin meraklı olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($F_{(2-303)} =12,573$, $p<.05^*$). Farklılığın hangi düzeyler arasında oluşunu belirlemek amacıyla tukey testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda alt, orta ve üst Sed’de bulunan öğrencilerin görüşlerinde farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Alt Sed’e sahip öğrencilerin diğer gruplara göre temizlik kurallarına ve vücut temizliğine daha az dikkat ettikleri söylenebilir.

Tablo incelendiğinde Sed’lere göre öğrencilerin “*temel değerlere*” ulaşma puanları ortalamalarının (\bar{X} =43,81) ile (\bar{X} =44,74) arasında olduğu görülmektedir. Düzeyler içerisinde en yüksek ortalamaya sahip ve puanları en özdeş olan grup orta Sed’e giren öğrencilerdir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin Sed’lerinin onların temel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır ($F_{(2-303)}=1,163$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrenciler aynı

seviyede temel değerlere sahiptir. Bu sonuç, ğrencilerin Sed'lerinin onların temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmadığını göstermektedir.

4.4. Öğrenci Değerlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı

Bu bölümde üçüncü alt amaca dayalı olarak öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyleri eğitim aldıkları “okul türü” göz önüne alınarak verilmiştir. Okul türü iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Bunlardan biri diğer ve imam hatip ortaokullarına giden öğrencilerdir. Diğer başlığının içeriğini ise imam hatip dışında kalan diğer devlet ortaokulları oluşturmaktadır. İmam hatip Ortaokullarını diğer ortaokullardan ayıran temel noktalar ve prensipler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ders içeriği, din derslerinin ağırlıklı olması, öğrenci ve veli portföyünün değişmesi, daha ziyade mesleki eğitime yönelik olması bunlardan birkaçıdır.

Diğer grup ise İmam hatip ortaokullarının da içinde bulunduğu devlet ortaokulları ve özel ortaokulların değerlere ulaşma açısından farklılaşp farklılaşmadığını içermektedir. Bu nedenle bu bölüm de iki gruba ait veriler tablolaştırılarak verilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerin değerleri araştırmacı tarafından uygulanan Geleneksel değerler ölçeği, Demokratik değerler ölçeği, Çalışma-İş değerleri ölçeği, Bilimsel değerler ölçeği ve Temel değerler ölçeği ile ölçülmüştür. Elde edilen bulgularda, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeylerinin okul türüne göre değişip değişmediği incelenmiştir.

Bu amaçla iki alt boyut için tek tablo verilmiştir. Bu tablo hem betimsel amaçlı kullanılmış hem de okul türleri arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

4.4.1. Geleneksel Değerler

4.4.1.1. Diğer-İmam Hatip Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Okul türüne göre “Geleneksel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 29’da görülmektedir.

Tablo 29
Öğrencilerin Okul Türüne Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Ulusal	1	132	28,31	2,07	226	4,887	,000*
Güvenlik	3	96	26,61	3,16			
Yardıms sever	1	135	8,86	1,50	231	,870	,385
Olmak	3	98	9,02	1,24			
Aile	1	135	9,36	1,19	230	2,708	,007*
Güvenliği	3	97	8,80	1,90			
Tutumlu	1	133	8,55	1,49	230	1,773	,078
Olmak	3	99	8,18	1,64			
Güvenilir	1	133	13,64	1,47	228	1,569	,118
Olmak	3	97	13,31	1,70			
Hayatın	1	134	8,53	1,44	231	1,515	,131
Verdiklerini	3	99	8,24	1,41			
Kabul							
Genel	1	135	76,93	6,72	232	3,335	,001*
Toplam	3	99	73,76	7,76			

1-Diğer, 3-İmam hatip

Araştırma kapsamına alınan diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin “**ulusal güvenlik**” değeri puan ortalaması (\bar{X} =28,31) iken imam hatip ortaokulunda eğitim gören öğrencilerin puan ortalaması (\bar{X} =26,61)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(226)} = 4,887, p < .001^*$). Araştırma kapsamına alınan diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin, imam hatip ortaokulu öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde toplumsal düzenin devamından yana oldukları görülmüştür.

Diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin “**yardıms sever olmak**” değeri puan ortalaması (\bar{X} =8,86) iken imam hatip öğrencilerinin puan ortalaması (\bar{X} =9,02)’dür. Analiz sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(231)} = ,870, p > .05$). Araştırma

kapsamına alınan öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın, okul içi davranışlarında arkadaşlarına yardımcı oldukları ve yardımsever olmaya önem verdikleri görülmüştür.

Okul türüne göre **“aile güvenliği”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=9,36$), imam hatip ortaokulu için ise ($\bar{X}=8,80$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(230)}=2,708$, $p<.01^*$). İmam hatip öğrencilerinin analiz sonucunda “aile” değerinin önemini daha düşük düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“tutumlu olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=8,55$), imam hatip için ise ($\bar{X}=8,18$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(230)}=1,773$, $p>.05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrenciler harçlıklarını ihtiyaçlarına göre harcamaya ve kullandıkları eşyaları özenle kullanmaya önem vermektedirler.

Öğrencilerin **“güvenilir olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=13,64$), imam hatip için ise ($\bar{X}=13,31$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(228)}=1,569$, $p>.05$). Yani, öğrenciler ödünç alınan eşyaya dikkat etme, arkadaşının sırlarını diğeriyle paylaşmama gibi güven değerini oluşturan davranışlara dikkat etmektedirler.

Okul türüne göre öğrencilerin **“hayatın verdiklerini kabullenmek”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=8,53$), imam hatip için ise ($\bar{X}=8,24$)’dür. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin kayıtlı oldukları okul türü ile “hayatın verdiklerini kabullenmek” değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(231)}=1,515$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrenciler hemen hemen aynı düzeyde hayatın verdiklerini, yani bireysel yetenek ve hakkına düşeni kabul ettiği görülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin **“geleneksel değerlere”** ilişkin genel ortalaması diğer okul türü için ($\bar{X}=76,93$), imam hatip öğrencilerinin ise ($\bar{X}=73,76$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır. ($t_{(232)}=3,335$, $p<.01^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türleri onların geleneksel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa

neden olmaktadır. Diğer okul türüne giden öğrencilerin imam hatip öğrencilerine oranla daha yüksek düzeyde geleneksel değerlere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

4.4.1.2.Devlet-Özel Ortaokul

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *devlet ve özel ortaokul* türüne göre “Geleneksel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 30’da görülmektedir.

Tablo 30
Öğrencilerin Devlet ve Özel Ortaokul Türüne Göre Geleneksel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Ulusal Güvenlik	1	228	27,60	2,71	297	1,348	,179
	2	71	28,08	2,49			
Yardıms sever Olmak	1	233	8,93	1,40	303	,798	,425
	2	72	9,07	1,05			
Aile Güvenliği	1	232	9,12	1,55	302	2,470	,014*
	2	72	9,60	,85			
Tutumlu Olmak	1	232	8,39	1,57	301	,644	,520
	2	71	8,25	1,65			
Güvenilir Olmak	1	230	13,50	1,58	300	,197	,844
	2	72	13,54	1,53			
Hayatın Verdiklerini Kabul	1	233	8,41	1,44	302	1,042	,298
	2	71	8,61	1,28			
Genel Toplam	1	234	75,59	7,33	304	1,464	,144
	2	72	76,97	5,91			

1-Devlet, 2-Özel

Araştırma kapsamına alınan devlet okulunda okuyan öğrencilerin **“ulusal güvenlik”** değeri puan ortalaması (\bar{X} =27,60) iken özel ortaokul da eğitim gören öğrencilerin puan ortalaması (\bar{X} =28,08)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(297)}= 1,348$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, toplumsal düzenin devamından yana olduklarının görülmesi devletin devamlılığı için oldukça önemlidir.

Devlet okuluna kayıtlı öğrencilerin **“yardımsever olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=8,93$) iken özel okul öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X}=9,07$)’dür. Analiz sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(303)} = ,798$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın, okul içi davranışlarında arkadaşlarına yardımcı oldukları ve yardımsever olmaya önem verdikleri görülmüştür.

Okul türüne göre **“aile güvenliği”** değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okulu için ($\bar{X}=9,12$), özel okul için ise ($\bar{X}=9,60$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(302)}= 2,470$, $p<.05^*$). Devlet okulu öğrencilerinin, özel okul öğrencilerine göre “aile” değerinin önemini daha düşük düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“tutumlu olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okulu için ($\bar{X} =8,39$), özel okul için ise ($\bar{X}=8,25$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(301)}= ,644$, $p>.05$). Elde edilen bulgulara göre, okul türü farkı olmaksızın, öğrenciler harçlıklarını ihtiyaçlarına göre harcamaya ve kullandıkları eşyaları özenle kullanmaya önem vermektedirler.

Öğrencilerin **“güvenilir olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okulu için ($\bar{X}=13,50$), iken özel okul ($\bar{X}=13,54$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(300)}= ,197$, $p>.05$). Yani, öğrenciler ödünç alınan eşyaya dikkat etme, arkadaşının sırlarını diğeriyle paylaşmama gibi güven değerini oluşturan davranışlara dikkat etmektedirler.

Okul türüne göre öğrencilerin **“hayatın verdiklerini kabullenmek”** değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okulu için ($\bar{X}=8,41$), imam hatip için ise ($\bar{X}=8,61$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin kayıtlı oldukları okul türü ile “hayatın verdiklerini kabullenmek” değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(302)}= 1,042$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrenciler aynı düzeyde hayatın verdiklerini, yani bireysel yetenek ve hakkına düşeni kabul ettiği görülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin **“geleneksel değerlere”** ilişkin genel ortalaması devlet okulu için ($\bar{X} =75,59$), özel okul ise ($\bar{X} =76,97$)’dir. Ortalamalar

arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır. ($t_{(304)} = 1,464$, $p < .01^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türleri onların geleneksel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmamaktadır.

4.4.2. Demokratik Değerler

4.4.2.1. Diğer- İmam Hatip Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *okul türüne* göre “demokratik değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 31’de görülmektedir.

Tablo 31
Öğrencilerin Okul Türüne Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Saygılı Olmak	1	134	30,38	4,10	231	3,361	,001*
	3	99	28,37	5,01			
Kibar Olmak	1	132	13,73	1,75	228	1,414	,159
	3	98	13,40	1,74			
Hoşgörülü Olmak	1	135	8,64	1,62	232	1,221	,223
	3	99	8,37	1,64			
İşbirliği Yapmak	1	134	8,77	1,42	231	2,024	,044*
	3	99	8,38	1,45			
Genel Toplam	1	135	61,35	7,601	232	2,838	,005*
	3	99	58,45	7,846			

1-Diğer, 3-İmam hatip

Araştırma kapsamına alınan diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin “*saygılı olmak*” değeri puan ortalaması ($\bar{X}=30,38$) iken imam hatip ortaokulunda eğitim gören öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}=28,37$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(231)}= 3,361$, $p < .01^*$). Araştırma kapsamına alınan diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin, imam hatip ortaokulu öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde saygılı olmak değerine önem verdikleri görülmüştür.

Diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin “*kibar olmak*” değeri puan ortalaması ($\bar{X}=13,73$) iken imam hatip ortaokulu puan ortalaması ($\bar{X}=13,40$)’dür. Analiz

sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(228)} = 1,414$, $p > .05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın, okul içi davranışlarında arkadaşlarına kibar davranmaya özen gösterdikleri görülmüştür.

Okul türüne göre **“hoşgörü olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=8,64$), imam hatip ortaokulu için ise ($\bar{X} =8,37$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(232)}= 1,221$, $p > .05$). Öğrencilerinin analiz sonucunda hoşgörü değerinin önemini yüksek düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“işbirliği yapmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=8,77$), imam hatip için ise ($\bar{X}=8,38$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(231)}= 2,024$, $p < .05^*$). Elde edilen bulgulara göre, diğer okul türüne giden öğrenciler imam hatip öğrencilerine göre daha işbirliğine dayalı davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin **“demokratik değerlere”** ilişkin genel ortalaması diğer okul türü için ($\bar{X}=61,35$), imam hatip öğrencilerinin ise ($\bar{X} =58,45$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır. ($t_{(232)} = 2,838$, $p < .05^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türleri onların demokratik değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır. Diğer okul türüne giden öğrencilerin imam hatip öğrencilerine oranla daha yüksek düzeyde demokratik değerlere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

4.4.2.2.Devlet-Özel Ortaokul

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *devlet ve özel ortaokul* türüne göre “Demokratik değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 32’de görülmektedir.

Tablo 32
Öğrencilerin Devlet ve Özel Okul Türüne Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Saygılı Olmak	1	233	29,53	4,60	301	1,845	,066
	2	70	30,66	4,08			
Kibar Olmak	1	230	13,59	1,75	299	1,425	,155
	2	71	14,24	6,21			
Hoşgörülü Olmak	1	234	8,53	1,63	304	,271	,786
	2	72	8,58	1,39			
İşbirliği Yapmak	1	233	8,61	1,44	302	1,913	,057
	2	71	8,96	1,03			
Genel Toplam	1	234	60,12	7,82	304	1,556	,121
	2	72	61,89	10,135			

1-Devlet, 2-Özel

Araştırma kapsamına alınan devlet okuluna kayıtlı öğrencilerin *“saygılı olmak”* değeri puan ortalaması ($\bar{X}=29,53$) iken özel okulda eğitim gören öğrencilerin puan ortalaması ($\bar{X}=30,66$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(301)}= 1,845$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin, yüksek düzeyde saygılı olmak değerine önem verdikleri görülmüştür.

Devlet okuluna kayıtlı öğrencilerin *“kibar olmak”* değeri puan ortalaması ($\bar{X}=13,59$) iken özel okul puan ortalaması ($\bar{X}=14,24$)’dür. Analiz sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(299)} = 1,425$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın, okul içi davranışlarında arkadaşlarına kibar davranmaya özen gösterdikleri görülmüştür.

Okul türüne göre *“hoşgörülü olmak”* değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okul türü için ($\bar{X}=8,53$), imam hatip ortaokulu için ise ($\bar{X} =8,58$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı

çıkmamıştır ($t_{(304)} = .271$, $p > .05$). Öğrencilerinin analiz sonucunda hoşgörü değerinin önemini anlamlı düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin "***işbirliği yapmak***" değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okulu için ($\bar{X} = 8,61$), özel okul için ise ($\bar{X} = 8,96$)'dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(302)} = 1,913$, $p > .05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın aynı düzeyde işbirliği değerine önem verdikleri görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin "***demokratik değerlere***" ilişkin genel ortalaması devlet okulu öğrencileri için ($\bar{X} = 60,12$), özel okul öğrencilerinin ise ($\bar{X} = 61,89$)'dur. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır. ($t_{(304)} = 1,556$, $p > .05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türleri onların demokratik değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmamaktadır.

4.4.3.Çalışma-İş Değerleri

4.4.3.1.Diğer- İmam Hatip Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *okul türüne* göre “çalışma-iş değerlerine” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 33’de görülmektedir.

Tablo 33
Öğrencilerin Okul Türüne Göre Çalışma-İş Değerlerine Ulaşma Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Çalışkan Olmak	1	133	18,23	1,88	227	1,827	,069
	3	96	17,73	2,29			
Azimli Olmak	1	134	18,24	2,00	229	2,813	,005*
	3	97	17,38	2,63			
Girişimci Olmak	1	133	17,35	2,56	228	2,151	,033*
	3	97	16,59	2,75			
Sorumluluk sahibi olmak	1	135	11,47	2,97	232	-,583	,561
	3	99	11,69	2,68			
Genel Toplam	1	135	65,10	6,358	232	2,469	,014*
	3	99	62,98	6,694			

1-Diğer, 3-İmam hatip

Araştırma kapsamına alınan diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin “*çalışkan olmak*” değeri puan ortalaması (\bar{X} =18,23) iken imam hatip ortaokulunda eğitim gören öğrencilerin puan ortalaması (\bar{X} =17,73)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(227)}= 1,827, p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, yüksek düzeyde çalışkan olmak değerine ve başarılı olmaya önem verdikleri görülmüştür.

Diğer okula türüne kayıtlı öğrencilerin “*azimli olmak*” değeri puan ortalaması (\bar{X} =18,24) iken imam hatip ortaokulu öğrencilerinin puan ortalaması (\bar{X} =17,38)’dür. Analiz sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(229)} = 2,813, p<.05^*$). Elde edilen bulgulara göre, diğer okul türüne giden öğrenciler imam hatip öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde azimli olmak değerine sahip oldukları görülmüştür.

Okul türüne göre **“girişimci olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=17,35$), imam hatip ortaokulu için ise ($\bar{X}=16,59$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(228)}= 2,151, p<.05^*$). Diğer okul türüne giden öğrenciler imam hatip öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde yeni şeyler deneme, eğlencelere çekinmeden katılma ve kimseyi beklemeden bir işe girme gibi davranışlar sergileyebilme özelliklerine sahiptirler.

Öğrencilerin **“sorumluluk sahibi olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları diğer okul türü için ($\bar{X}=11,47$), imam hatip için ise ($\bar{X}=11,69$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(232)}= - ,583, p>.05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın sorumluluk değerine önem verdikleri görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin **“çalışma-iş değerlerine”** ilişkin genel ortalaması diğer okul türü için ($\bar{X}=65,10$), imam hatip öğrencilerinin ise ($\bar{X} =62,98$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır. ($t_{(232)} = 2,469, p<.05^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türleri onların çalışma-iş değerlerine ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır. Diğer okul türüne giden öğrencilerin imam hatip öğrencilerine oranla daha yüksek düzeyde çalışma-iş değerlerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

4.4.3.2.Devlet -Özel Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *devlet ve özel ortaokul* türüne göre “Çalışma-İş değerlerine” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 34’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Çalışkan Olmak	1	229	18,02	2,07	296	,800	,424
	2	69	18,25	1,95			
Azimli Olmak	1	231	17,88	2,32	300	1,007	,315
	2	71	18,18	1,88			
Girişimci Olmak	1	230	17,03	2,66	299	1,459	,146
	2	71	17,54	2,25			
Sorumluluk sahibi olmak	1	234	11,56	2,85	302	2,657	,008*
	2	70	12,54	2,20			
Genel Toplam	1	234	64,21	6,57	304	2,164	,031*
	2	72	66,06	5,54			

1-Devlet, 2-Özel

Araştırma kapsamına alınan devlet ortaokuluna kayıtlı öğrencilerin “*çalışkan olmak*” değeri puan ortalaması (\bar{X} =18,02) iken imam hatip ortaokulunda eğitim gören öğrencilerin puan ortalaması (\bar{X} =18,25)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamsız çıkmıştır ($t_{(296)} = ,800$, $p > .05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, yüksek düzeyde çalışkan olmak değerine ve başarılı olmaya önem verdikleri görülmüştür.

Devlet okuluna kayıtlı öğrencilerin “*azimli olmak*” değeri puan ortalaması (\bar{X} =17,88) iken özel ortaokul öğrencilerinin puan ortalaması (\bar{X} =18,18)’dür. Analiz sonucunda yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(300)} = 1,007$, $p > .05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın, azimli olmak değerine sahip oldukları görülmüştür.

Okul türüne göre “*girişimci olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet ortaokulu için (\bar{X} =17,03), özel ortaokul için ise (\bar{X} =17,54)’dir. Ortalamalar

arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($t_{(299)} = 1,459$, $p < .05^*$). Sonuç olarak öğrencilerin yeni şeyler deneme, eğlencelere çekinmeden katılma ve kimseyi beklemeden bir işe girme gibi davranışlar sergileyebilmektedirler.

Öğrencilerin “*sorumluluk sahibi olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları devlet okulu için ($\bar{X} = 11,56$), özel ortaokul için ise ($\bar{X} = 12,54$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($t_{(302)} = 2,657$, $p < .05^*$). Elde edilen bulgulara göre, özel okula giden öğrencilerin sorumluluk değerine daha fazla önem verdikleri ve üstüne düşen görevleri yerine getirdikleri görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin “*çalışma-iş değerlerine*” ilişkin genel ortalaması devlet okulu için ($\bar{X} = 64,21$), özel ortaokul ise ($\bar{X} = 66,06$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır. ($t_{(304)} = 2,164$, $p < .05^*$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türleri onların çalışma-iş değerlerine ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmaktadır. Devlet okuluna giden öğrencilerin özel okul öğrencilerine oranla daha düşük düzeyde çalışma-iş değerlerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

4.4.4.Bilimsel Değerler

4.4.4.1.Diğer - İmam Hatip Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Okul Türüne göre “Bilimsel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 35’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Araştırmacı Olmak	1	129	30,57	3,99	226	1,844	,066
	3	99	29,53	4,57			
Yaratıcı Olmak	1	133	11,59	2,51	229	4,092	,000*
	3	98	10,12	2,94			
Meraklı Olmak	1	135	13,44	1,99	229	2,052	,041*
	3	96	12,87	2,13			
Bilimsel Olmak	1	132	12,52	2,14	226	,620	,536
	3	96	12,32	2,53			
Eleştirel Olmak	1	134	6,63	1,56	231	1,367	,173
	3	99	6,91	1,45			
Genel Toplam	1	135	74,31	8,23	232	2,591	,010*
	3	99	71,28	9,59			

1-Diğer, 3-İmam hatip

Öğrencilerin kayıtlı oldukları okul türüne göre “*araştırmacı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=30,57$, $\bar{X}=29,53$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin araştırmacı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(226)} = 1,844, p > .05$). Öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın araştırmacı olmak değerinin önemine inandıkları ve araştırmaya dönük davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türüne göre “*yaratıcı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=11,59$, $\bar{X}=10,12$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin yaratıcı olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($t_{(229)} = 4,092, p < .001^*$). Diğer okul türüne giden öğrencilerin

imam hatip öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde yaratıcılık değerine sahip oldukları görülmüştür.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin okul türüne göre **“meraklı olmak”** değeri puan ortalaması diğer okul türü için ($\bar{X}=13,44$), imam hatip için ($\bar{X}=12,87$)’dir. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin meraklı olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($t_{(229)} = 2,052, p < .05^*$). Bu sonuç ile diğer okul türüne giden öğrencilerin olayların sebeplerini araştırma, ilgi alanına giren konularda çalışma, bir şeyi sorgulama gibi davranışları yapmasında imam hatibe göre daha yüksek düzeyde sahip olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Okul türüne göre **“bilimsel olmak”** değeri puan ortalaması diğer okul türü için ($\bar{X}=12,52$), imam hatip için ise ($\bar{X}=12,32$)’dir. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin bilimsel olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(226)} = ,620, p > .05$). Elde edilen bulgular, öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın olay ve olguları gözlemek, tartışmalara çekinmeden katılma ve geleceğe yönelik tahminler yapma gibi bilimsel davranışları yaptıklarını göstermiştir.

“Eleştirel olmak” değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=6,63$, $\bar{X}=6,91$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün, öğrencilerin eleştirel olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(231)} = 1,367, p > .05$). Ortalamalar dikkate alındığında öğrencilerin eleştirel olmak değerine düşük seviyede ulaştıklarını söylemek mümkündür.

Tablodan anlaşıldığı üzere **“bilimsel değerlere”** ilişkin en yüksek ortalama ($\bar{X}=74,31$) ile diğer okul türüne aittir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin okul türleri onların bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olduğu anlaşılmaktadır ($t_{(232)} = 2,591, p < .05^*$).

4.4.4.2.Devlet - Özel Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *devlet ve özel ortaokul* türüne göre “bilimsel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 36’da görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Araştırmacı Olmak	1	228	30,12	4,28	297	,231	,817
	2	71	30,25	4,36			
Yaratıcı Olmak	1	231	10,97	2,79	301	,725	,469
	2	72	11,24	2,49			
Meraklı Olmak	1	231	13,20	2,07	301	2,285	,023*
	2	72	13,79	1,27			
Bilimsel Olmak	1	228	12,43	2,31	296	2,324	,021*
	2	70	13,14	1,97			
Eleştirel Olmak	1	233	6,75	1,52	303	1,769	,078
	2	72	7,11	1,48			
Genel Toplam	1	234	73,03	8,94	304	1,877	,061
	2	72	75,24	7,95			

1-Devlet, 2-Özel

Öğrencilerin kayıtlı oldukları okul türüne göre “*araştırmacı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =30,12, \bar{X} =30,25) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin araştırmacı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(297)} = ,231, p > .05$). Öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın araştırmacı olmak değerinin önemine inandıkları ve araştırmaya dönük davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türüne göre “*yaratıcı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =10,97, \bar{X} =11,24) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin yaratıcı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(301)} = ,725, p > .05$). Okul türüne bağlı olmadan öğrencilerin yaratıcılık değerine sahip oldukları görülmüştür.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin okul türüne göre **“meraklı olmak”** değeri puan ortalaması devlet okulu için ($\bar{X}=13,20$), özel okul için ($\bar{X}=13,79$)’dir. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin meraklı olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($t_{(301)} = 2,285, p < .05^*$). Bu sonuç ile devlet okuluna giden öğrencilerin olayların sebeplerini araştırma, ilgi alanına giren konularda çalışma, bir şeyi sorgulama gibi davranışları yapmasında özel okula göre daha düşük düzeyde sahip olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Okul türüne göre **“bilimsel olmak”** değeri puan ortalaması devlet okulu için ($\bar{X}=12,43$), özel okul için ise ($\bar{X}=13,14$)’dir. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin bilimsel olmak değerinde farklılığa neden olduğu anlaşılmıştır ($t_{(296)} = 2,324, p < .05^*$). Elde edilen bulgular, özel okul öğrencilerinin olay ve olguları gözlemek, tartışmalara çekinmeden katılma ve geleceğe yönelik tahminler yapma gibi bilimsel davranışları daha üst düzeyde yaptığını göstermiştir.

“Eleştirel olmak” değeri puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X}=6,75$, $\bar{X}=7,11$) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün, öğrencilerin eleştirel olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(303)} = 1,769$, $p > .05$). Ortalamalar dikkate alındığında öğrencilerin eleştirel olmak değerine düşük seviyede ulaştıklarını söylemek mümkündür.

Tablodan anlaşıldığı üzere **“bilimsel değerlere”** ilişkin en yüksek ortalama ($\bar{X}=75,24$) ile özel okul türüne aittir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin okul türleri onların bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır ($t_{(304)} = 1,877$, $p > .05$).

4.4.5.Temel Değerler

4.4.5.1.Diğer - İmam Hatip Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin Okul Türüne göre “Temel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve t-testi sonuçları tablo 37’de görülmektedir.

Tablo 37
Öğrencilerin Okul Türüne Göre Temel Değerlere Ulaşma Düzeylerine İlişkin
Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Estetik	1	134	13,30	2,17	231	1,641	,102
	3	99	12,82	2,26			
Sağlıklı Olmak	1	135	8,80	1,45	230	1,468	,144
	3	97	8,52	1,47			
Çevreyi Korumak	1	135	13,20	2,05	232	1,927	,055
	3	99	12,63	2,50			
Temiz Olmak	1	134	14,42	1,36	231	,181	,857
	3	99	14,38	1,51			
Genel Toplam	1	135	44,85	4,83	232	2,111	,036*
	3	99	43,37	5,86			

1-Diğer, 3-İmam hatip

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türüne göre “*estetik*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =13,30, \bar{X} =12,82) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin estetik değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(231)} = 1,641$, $p > .05$). Sonuç olarak, öğrenciler arasında okul farkı olmaksızın estetik değerine genelde önem vermeleri olumlu bir durumdur.

“*Sağlıklı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =8,80, \bar{X} =8,52) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin sağlıklı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(230)} = 1,468$, $p > .05$). Öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın sağlıklı bir yaşam için gerekli tutum ve davranışlara önem verdikleri görülmektedir.

Okul türüne göre, öğrencilerin “*çevreyi korumak*” değeri puan ortalaması diğer okul türü için (\bar{X} =13,20), imam hatip için ise (\bar{X} =12,63)’dür. Analiz sonucunda okul

türü öğrencilerin çevreyi korumak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(232)} = 1,927, p > .05$). Sonuç olarak, elde edilen veriler ışığında öğrencilerin doğayı ve yaşanan çevreyi koruma bilincine sahip oldukları söylenebilir.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin okul türüne göre **“temiz olmak”** değeri puan ortalaması diğer okul türü için ($\bar{X}=14,42$), imam hatip için ise ($\bar{X}=14,38$)’dir. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin meraklı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(231)} = ,181, p > .05$). Öğrencilerin temizlik kurallarına ve vücut temizliğine dikkat ettikleri söylenebilir.

Tablo incelendiğinde okul türüne göre öğrencilerin **“temel değerlere”** ulaşma puanları ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X}=44,85$) ile ($\bar{X}=43,37$) olduğu görülmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin okul türleri onların temel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olduğu anlaşılmaktadır ($t_{(232)} = 2,111, p < .05^*$). Buna göre diğer okul türüne giden öğrenciler imam hatip okula giden öğrencilere göre temel değerlere ulaşma seviyeleri daha yüksektir.

4.4.5.2.Devlet -Özel Ortaokulu

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin *devlet ve özel ortaokul* türüne göre “temel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma ve t-testi sonuçları tablo 38’de görülmektedir.

Tablo 38
Öğrencilerin Devlet ve Özel Okul Türüne Göre Temel Değerlere Ulaşma
Düzeylerine İlişkin Bağımsız Örnek T-Testi

Faktörler	Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Estetik	1	233	13,09	2,22	302	,740	,460
	2	71	13,31	1,90			
Sağlıklı Olmak	1	232	8,68	1,46	302	,420	,675
	2	72	8,60	1,54			
Çevreyi Korumak	1	234	12,96	2,26	303	1,785	,075
	2	71	13,48	1,76			
Temiz Olmak	1	233	14,40	1,42	303	1,161	,247
	2	72	14,61	,96			
Genel Toplam	1	234	44,23	5,33	304	1,096	,274
	2	72	44,99	4,48			

1-Devlet, 2-Özel

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okul türüne göre “*estetik*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =13,09, \bar{X} =13,31) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin estetik değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(302)} = ,740$, $p > .05$). Sonuç olarak, öğrenciler arasında okul farkı olmaksızın estetik değerine genelde önem vermeleri olumlu bir durumdur.

“*Sağlıklı olmak*” değeri puan ortalamaları sırasıyla (\bar{X} =8,68, \bar{X} =8,60) olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin sağlıklı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(302)} = ,420$, $p > .05$). Öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın sağlıklı bir yaşam için gerekli tutum ve davranışlara önem verdikleri görülmektedir.

Okul türüne göre, öğrencilerin “*çevreyi korumak*” değeri puan ortalaması devlet okulu için (\bar{X} =12,96), özel okul için ise (\bar{X} =13,48)’dir. Analiz sonucunda okul türü öğrencilerin çevreyi korumak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır

($t_{(303)} = 1,785$, $p > .05$). Sonuç olarak, elde edilen veriler ışığında öğrencilerin doğayı ve yaşanılan çevreyi koruma bilincine sahip oldukları söylenebilir.

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin okul türüne göre **“temiz olmak”** değeri puan ortalaması devlet okulu için ($\bar{X}=14,40$), özel okul için ise ($\bar{X}=14,61$)’dir. Analiz sonucunda okul türünün öğrencilerin meraklı olmak değerinde farklılığa neden olmadığı anlaşılmıştır ($t_{(303)} = 1,161$, $p > .05$). Öğrencilerin temizlik kurallarına ve vücut temizliğine dikkat ettikleri söylenebilir.

Tablo incelendiğinde okul türüne göre öğrencilerin **“temel değerlere”** ulaşma puanları ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X}=44,23$) ile ($\bar{X}=44,99$) olduğu görülmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin okul türleri onların temel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır ($t_{(304)} = 1,096$, $p > .05$). Buna göre öğrencilerin okul türü farkı olmaksızın, temel değerlere ulaşma seviyeleri aynıdır.

4.5. Öğrenci Değerlerinin Başarı Ortalamasına (6.Sınıf) Göre Dağılımı

Bu bölümde dördüncü alt amaca dayalı olarak öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyleri “6.sınıf başarı ortalaması” göz önüne alınarak verilmiştir. Öğrencilerin değerleri araştırmacı tarafından uygulanan Geleneksel değerler ölçeği, Demokratik değerler ölçeği, Çalışma-İş değerleri ölçeği, Bilimsel değerler ölçeği ve Temel değerler ölçeği ile ölçülmüştür. Elde edilen bulgularda, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin değerlere ulaşma düzeylerinin başarı ortalamasına göre değişip değişmediği incelenmiştir.

Bu amaçla iki alt boyut için tek tablo verilmiştir. Bu tablo hem betimsel amaçlı kullanılmış; hem de başarı ortalamaları arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

4.5.1. Geleneksel Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarı ortalamasına göre “Geleneksel değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma değerleri ve varyans analizi sonuçları tablo 39’da görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey	
	1	2	3					
Ulusal Güvenlik	N	62	92	144	298	2,724	,067	
	\bar{X}	27,14	27,59	28,06	27,72			
	Sd	2,71	2,92	2,44	2,67			
Yardıms sever Olmak	N	64	96	144	304	3,185	,043*	1-3
	\bar{X}	8,75	9,23	8,87	8,96			
	Sd	1,51	1,01	1,40	1,32			
Aile Güvenliği	N	65	96	142	303	4,759	,009*	1-3
	\bar{X}	8,83	9,17	9,47	9,24			
	Sd	1,53	1,60	1,21	1,43			
Tutumlu Olmak	N	64	96	142	302	2,554	,080	
	\bar{X}	8,17	8,66	8,24	8,36			
	Sd	1,83	1,20	1,68	1,59			
Güvenilir Olmak	N	63	95	143	301	1,216	,298	
	\bar{X}	13,24	13,61	13,56	13,51			
	Sd	1,90	1,45	1,48	1,57			
Hayatın Verdiklerini Kabul	N	65	96	142	303	,488	,614	
	\bar{X}	8,54	8,34	8,50	8,46			
	Sd	1,55	1,33	1,38	1,40			
Genel Toplam	N	65	96	144	305	2,670	,071	
	\bar{X}	74,14	76,32	76,45	75,92			
	Sd	8,30	6,32	6,82	7,05			

1.55-69 puan, 2.70-84 puan, 3. 85-100 puan

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarı ortalamasına göre “**ulusal güvenlik**” ilişkin puan ortalamalarının sırasıyla (\bar{X} =27,14, \bar{X} =27,59, \bar{X} =28,06) olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analiz anlamsız çıkmıştır ($F_{(2-296)}= 2,724$, $p>.05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, başarı ortalaması farkı olmaksızın toplumsal düzenin devamından yana oldukları görülmüştür.

55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin **“yardımsever olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=8,75$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X}=9,23$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin ise ($\bar{X}=9,23$)’dür. Analiz sonucunda yapılan varyans analizi anlamlı çıkmıştır ($F_{(2-302)} = 3,185, p<.05^*$). 85-100 başarı puanına sahip öğrencilerin diğerlerine oranla daha fazla okul içi davranışlarında arkadaşlarına yardımcı oldukları ve yardımsever olmaya önem verdikleri görülmüştür

Altıncı sınıf başarı ortalamasına göre **“aile güvenliği”** değerine ilişkin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =8,83, \bar{X} =9,17, \bar{X} =9,47$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır ($F_{(2-301)}= 2,554, p<.01^*$). 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin analiz sonucunda **“aile”** değerinin önemini daha düşük düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“tutumlu olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =8,17, \bar{X} =8,66, \bar{X} =8,24$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-300)}= 1,773, p>.05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrenciler başarı ortalaması farkı olmaksızın harçlıklarını ihtiyaçlarına göre harcamaya ve kullandıkları eşyaları özenle kullanmaya önem vermektedirler.

55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin **“güvenilir olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=13,24$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X}=13,61$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin ise ($\bar{X}=13,56$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-299)}= 1,216, p>.05$). Yani, öğrencilerin tamamı ödünç alınan eşyaya dikkat etme, arkadaşının sırlarını diğeriyle paylaşmama gibi güven değerini oluşturan davranışlara dikkat etmektedirler.

6. Sınıf Başarı ortalamasına göre öğrencilerin **“hayatın verdiklerini kabullenmek”** değerine ilişkin puanları ortalamaları, 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin için ($\bar{X}=8,54$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrenciler için ($\bar{X}=8,34$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin için ise ($\bar{X}=8,50$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin başarı ortalamaları onların **“hayatın verdiklerini kabullenmek”** değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir

farklılık yoktur ($F_{(2-301)} = ,488$, $p > .05$). Araştırma kapsamına alınan öğrenciler aynı düzeyde hayatın verdiklerini, yani bireysel yetenek ve hakkına düşeni kabul ettiği görülmektedir

Tablo incelendiğinde başarı ortalamasına göre öğrencilerin “*geleneksel değerlere*” ilişkin puan ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X} = 74,14$, $\bar{X} = 76,32$, $\bar{X} = 76,45$) olduğu görülmektedir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en yüksek olan 85-100 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en düşük olan ise 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Öğrencilerin başarı ortalamaları onların “geleneksel değerlere” ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır ($F_{(2-302)} = 2,670$, $p > .05$). Sonuç olarak, ortaokul yedinci sınıf öğrencileri, başarı ortalaması farkı olmaksızın, geleneksel değerlere aynı seviyede ulaşmışlardır.

4.5.2. Demokratik Değerler

Öğrencilerin başarı ortalamasına göre “Demokratik değerlere” ilişkin ortalama, standart sapma ve varyans analizi sonuçları tablo 40’da görülmektedir.

Tablo 40
Öğrencilerinin 6. Sınıf Başarı Ortalamalarına Göre Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeyine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi

Faktörler		Değişkenler			Toplam	F	p	tukey
		1	2	3				
Saygılı Olmak	N	65	96	141	302	,710	,492	
	\bar{X}	29,22	30,05	29,87	29,79			
	Sd	3,97	4,58	4,71	4,52			
Kibar Olmak	N	63	96	141	300	1,192	,305	
	\bar{X}	13,16	13,91	13,89	13,74			
	Sd	1,85	1,41	4,63	3,38			
Hoşgörülü Olmak	N	65	96	144	305	2,298	,102	
	\bar{X}	8,23	8,78	8,53	8,54			
	Sd	1,85	1,34	1,57	1,58			
İşbirliği Yapmak	N	65	95	143	303	5,039	,007*	1-2-3 2-1 3-1
	\bar{X}	8,22	8,82	8,81	8,69			
	Sd	1,53	1,26	1,32	1,37			
Genel Toplam	N	65	96	144	305	2,322	,100	
	\bar{X}	58,65	61,50	60,76	60,54			
	Sd	7,513	6,579	9,774	8,452			

1.55-69 puan, 2.70-84 puan, 3. 85-100 puan

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarı ortalamasına göre **“saygılı olmak”** ilişkin puan ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X} = 29,22$, $\bar{X} = 30,05$, $\bar{X} = 29,87$) olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analiz anlamsız çıkmıştır ($F_{(2-300)} = ,710$, $p > .05$). Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin, okul içi davranışlarında saygılı olmaya özen gösterdikleri görülmektedir.

55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin **“kibar olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X} = 13,16$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X} = 13,91$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin ise ($\bar{X} = 13,89$)’dur. Analiz sonucunda yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-298)} = 1,192$, $p > .05$). Öğrencilerin kibar davranmaya önem verdikleri görülmüştür.

Altıncı sınıf başarı ortalamasına göre **“hoşgörülü olmak”** değerine ilişkin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} = 8,23$, $\bar{X} = 8,78$, $\bar{X} = 8,53$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-303)} = 2,298$, $p > .05$). Öğrencilerinin analiz sonucunda hoşgörü değerinin önemini yüksek düzeyde değerlendirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“işbirliği yapmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} = 8,22$, $\bar{X} = 8,82$, $\bar{X} = 8,81$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmıştır ($F_{(2-301)} = 5,039$, $p < .05^*$). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin başarı ortalaması onların işbirliği değerine ulaşma düzeylerini etkilemektedir. Yapılan tukey testiyle anlamlı farkın 55-69 başarı ortalaması ile 70-84 ve 85-100 başarı ortalaması arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak 70-84 ile 85-100 başarı ortalaması sahip öğrencilerin daha işbirlikli davranmaya önem verdikleri görülmüştür.

Tablo incelendiğinde başarı ortalamasına göre öğrencilerin **“demokratik değerlere”** ilişkin genel toplam puan ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X} = 58,65$, $\bar{X} = 61,50$, $\bar{X} = 60,76$) olduğu görülmektedir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en yüksek olan 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en düşük olan ise 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Öğrencilerin başarı ortalamaları onların demokratik

değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır ($F_{(2-302)}=2,322$, $p>.05$).

4.5.3. Çalışma-İş Değerleri

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarı ortalamasına göre “Çalışma-İş değerlerine” ilişkin ortalama, standart sapma ve varyans analizi sonuçları tablo 41’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey
	1	2	3				
Çalışkan Olmak	N	64	93	141	1,973	,141	
	\bar{X}	17,69	18,34	18,07			
	Sd	2,75	1,51	1,96			
Azimli Olmak	N	63	96	142	2,295	,103	
	\bar{X}	17,49	17,86	18,20			
	Sd	2,39	2,43	1,98			
Girişimci Olmak	N	63	94	143	2,105	,124	
	\bar{X}	16,94	16,80	17,45			
	Sd	2,86	2,50	2,47			
Sorumluluk sahibi olmak	N	65	96	142	7,368	,001*	1-2-3 3-1 2-1
	\bar{X}	10,66	11,96	12,18			
	Sd	2,92	2,74	2,54			
Genel Toplam	N	65	96	144	6,374	,002*	1-3
	\bar{X}	62,31	64,68	65,66			
	Sd	7,34	5,31	6,37			

1.55-69 puan, 2.70-84 puan, 3. 85-100 puan

Altıncı sınıf başarı ortalamasına göre “*çalışkan olmak*” değerine ilişkin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =17,69$, $\bar{X} =18,34$, $\bar{X} =18,07$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-298)}=1,973$, $p>.05$). Öğrencilerin çalışkan ve başarılı olmaya dikkat ettikleri, değer verdikleri söylenebilir.

Öğrencilerin “*azimli olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =17,49$, $\bar{X} =17,86$, $\bar{X} =18,20$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-299)}= 2,295$, $p>.05$). Elde

edilen bulgulara göre, öğrencilerin başarı ortalaması farkı olmaksızın azimli olmak değerine önem verdiği görülmektedir.

55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin **“girişimci olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=16,94$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X}=16,80$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin ise ($\bar{X}=17,45$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F(2-298)= 2,105, p>.05$). Yani, öğrencilerin tamamı yeni şeyler deneme, eğlencelere çekinmeden katılma ve kimseyi beklemeden bir işe girme gibi davranışları yerine getirmektedirler.

6. Sınıf Başarı ortalamasına göre öğrencilerin **“sorumluluk sahibi olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları, 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin için ($\bar{X}=10,66$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrenciler için ($\bar{X}=11,96$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin için ise ($\bar{X}=12,18$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin başarı ortalamaları onların sorumluluk sahibi olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($F(2-301)= 7,368, p<.01^*$). Yapılan tukey testiyle anlamlı farkın 55-69 başarı ortalaması ile 70-84 ve 85-100 başarı ortalaması arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak 55-69 başarı ortalaması sahip öğrencilerin diğerlerine göre daha az sorumluluk değerine önem verdikleri ve üzerlerine düşen görevleri yerine getirme bilincine sahip oldukları görülmüştür.

Tablo incelendiğinde başarı ortalamasına göre öğrencilerin **“çalışma-iş değerlerine”** ilişkin puan ortalamalarının sırasıyla ($\bar{X} =62,31, \bar{X} =64,68, \bar{X} =65,66$) olduğu görülmektedir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en yüksek olan 85-100 başarı ortalamasına sahip öğrenciler iken değerlere ulaşma puan ortalaması en düşük olan ise 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Öğrencilerin 6.sınıf başarı ortalamaları onların **“çalışma-iş değerlerine”** ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır ($F(2-302)=6,374, p<.01^*$). Farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan tukey testi 55-69 ile 85-100 başarı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. 85-100 arasında başarı ortalamasına sahip öğrencilerin çalışma-iş değerlerine yüksek düzeyde sahip olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.4. Bilimsel Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarı ortalamasına göre “Bilimsel değerlere” ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri tablo 42’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey	
	1	2	3					
Araştırmacı Olmak	N	63	94	141	,983	,375		
	\bar{X}	29,52	30,50	30,16				30,13
	Sd	5,04	3,83	4,21				4,29
Yaratıcı Olmak	N	65	95	142	,030	,970		
	\bar{X}	11,03	10,99	11,08				11,04
	Sd	2,62	3,04	2,56				2,72
Meraklı Olmak	N	64	95	143	7,546	,001*	1-2-3 2-1 3-1	
	\bar{X}	12,58	13,35	13,68				13,34
	Sd	2,47	1,98	1,48				1,92
Bilimsel Olmak	N	62	93	142	3,564	,030*	1-3	
	\bar{X}	11,97	12,58	12,87				12,59
	Sd	2,64	2,01	2,17				2,25
Eleştirel Olmak	N	64	96	144	3,010	,051		
	\bar{X}	6,42	6,94	6,94				6,83
	Sd	1,34	1,43	1,62				1,52
Genel Toplam	N	65	96	144	3,897	,021*	1-3	
	\bar{X}	70,89	73,94	74,44				73,52
	Sd	10,72	8,33	7,83				8,76

1.55-69 puan, 2.70-84 puan, 3. 85-100 puan

Altıncı sınıf başarı ortalamasına göre “*araştırmacı olmak*” değerine ilişkin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} = 29,52$, $\bar{X} = 30,50$, $\bar{X} = 30,16$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-296)} = ,983$, $p > .05$). Bu sonuç, öğrencilerin bilimsel değerler içinde önemli bir yer tutan araştırmacı olmak değerini içselleştirdiğini göstermektedir.

Öğrencilerin “*yaratıcı olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} = 11,03$, $\bar{X} = 10,99$, $\bar{X} = 11,08$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-300)} = ,030$, $p > .05$). Elde

edilen bulgulara göre, öğrencilerin başarı ortalaması farkı olmaksızın yaratıcılık değerine önem verdiği görülmektedir.

55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin **“meraklı olmak”** değeri puan ortalaması ($\bar{X}=12,58$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X}=13,35$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin ise ($\bar{X}=13,68$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmıştır ($F_{(2-298)}= 7,546, p<.01^*$). Yapılan tukey testiyle anlamlı farkın 55-69 başarı ortalaması ile 70-84 ve 85-100 başarı ortalaması arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak 55-69 başarı ortalaması sahip öğrencilerin diğerlerine göre daha az meraklı olmak değerine önem verdikleri, olayların sebeplerini araştırmayı ve ilgi alanına giren konularda çalışma yaptıkları görülmüştür.

6. Sınıf Başarı ortalamasına göre öğrencilerin **“bilimsel olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları, 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin için ($\bar{X}=11,97$) , 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrenciler için ($\bar{X}=12,58$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin için ise ($\bar{X}=12,87$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin başarı ortalamaları onların sorumluluk sahibi olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($F_{(2-295)}= 3,564, p<.05^*$). Yapılan tukey testiyle anlamlı farkın 55-69 başarı ortalaması ile 85-100 başarı ortalaması arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak 55-69 başarı ortalaması sahip öğrencilerin diğerlerine göre bilimsellik değerini daha az önemsedikleri ve içselleştirdikleri görülmüştür.

Öğrencilerin **“eleştirel olmak”** değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =6,42, \bar{X} =6,94, \bar{X} =6,94$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-302)}= 3,010, p>.05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin başarı ortalaması farkı olmaksızın eleştirel olmak değerine önem verdiği görülmektedir.

Tablo incelendiğinde başarı ortalamasına göre öğrencilerin **“bilimsel değerlere”** ilişkin genel toplam puan ortalamaları ($\bar{X} =70,89$ ve $\bar{X} =74,44$) arasında olduğu görülmektedir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en yüksek olan 85-100 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en düşük olan ise 55-69 başarı ortalamasına sahip

öğrencilerdir. Öğrencilerin 6.sınıf başarı ortalamaları onların “bilimsel değerlere” ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır ($F_{(2-302)}=3,897$, $p<.05^*$). Farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan tukey testi 55-69 ile 85-100 başarı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. 85-100 arasında başarı ortalamasına sahip öğrencilerin bilimsel değerlere yüksek düzeyde sahip olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.5. Temel Değerler

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin başarı ortalamasına göre “Bilimsel değerlere” ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri tablo 43’de görülmektedir.

Faktörler	Değişkenler			Toplam	F	p	tukey
	1	2	3				
Estetik	N	64	96	143	1,678	,188	
	\bar{X}	12,91	13,47	13,03			
	Sd	2,47	1,76	2,22			
Sağlıklı Olmak	N	64	95	144	1,314	,270	
	\bar{X}	8,89	8,68	8,53			
	Sd	1,32	1,53	1,50			
Çevreyi Korumak	N	65	96	143	1,091	,337	
	\bar{X}	12,75	13,24	13,15			
	Sd	2,30	2,05	2,14			
Temiz Olmak	N	65	96	143	8,699	,000*	1-2-3 2-1 3-1
	\bar{X}	13,86	14,55	14,65			
	Sd	2,05	1,20	,84			
Genel Toplam	N	65	96	144	1,727	,179	
	\bar{X}	43,51	45,04	44,41			
	Sd	5,90	4,81	4,98			

1.55-69 puan, 2.70-84 puan, 3. 85-100 puan

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 6.sınıf başarı ortalamasına göre “*estetik*” değerine ilişkin puan ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =12,91$, $\bar{X} =13,47$, $\bar{X} =13,03$)’dür. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans

analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-301)}= 1,678$, $p>.05$). Bu sonuç, öğrencilerin güzelliklerin farkında olduğunu ve estetik değerine ulaştıklarını göstermektedir.

55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin “*sağlıklı olmak*” değeri puan ortalaması ($\bar{X}=8,89$), 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerinin puan ortalaması ($\bar{X}=8,68$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin ise ($\bar{X}=8,53$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-301)}= 1,314$, $p>.05$).

Öğrencilerin “*çevreyi korumak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları sırasıyla ($\bar{X} =12,75$, $\bar{X} =13,24$, $\bar{X} =13,15$)’dir. Ortalamalar arasında ki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan varyans analizi anlamlı çıkmamıştır ($F_{(2-302)}= 1,091$, $p>.05$). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin başarı ortalaması farkı olmaksızın çevreyi koruma bilincine sahip olduğu görülmektedir.

6. Sınıf Başarı ortalamasına göre öğrencilerin “*temiz olmak*” değerine ilişkin puanları ortalamaları, 55-69 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin için ($\bar{X}=13,86$), 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrenciler için ($\bar{X}=14,55$) ve 85-100 başarı puanı olan öğrencilerin için ise ($\bar{X}=14,65$)’dir. Tabloda görüldüğü gibi ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin başarı ortalamaları onların temiz olmak değerine ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($F_{(2-302)}= 8,699$, $p<.001^*$). Yapılan tukey testiyle anlamlı farkın 55-69 başarı ortalaması ile 70-84 ve 85-100 başarı ortalaması arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak 55-69 başarı ortalaması sahip öğrencilerin diğerine göre temiz olmak değerini daha az önemsedikleri ve kişisel bakımlarına daha az önem verdikleri görülmüştür.

Tablo incelendiğinde başarı ortalamasına göre öğrencilerin “temel değerlere” ilişkin puan ortalamaları ($\bar{X} =43,51$ ve $\bar{X} =45,04$) arasında olduğu görülmektedir. Düzeyler içerisinde değerlere ulaşma puan ortalaması en yüksek olan 70-84 başarı ortalamasına sahip öğrencilerdir. Öğrencilerin başarı ortalamaları, onların “temel değerlere” ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır ($F_{(2-302)}=1,727$, $p>.05$). Sonuç olarak, ortaokul yedinci sınıf öğrencileri, başarı ortalaması farkı olmaksızın, temel değerlere aynı seviyede ulaşmışlardı

V.BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu kısımda ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler öğretim müfredatında belirtilen değerlere ulaşma düzeylerine ilişkin elde edilen sonuçlar ve buna paralel araştırmacının yorumlarına yer verilmiştir.

5.1.Öğrenci Değerlerinin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı Sonuçları

Araştırmanın birinci alt amacı ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerinin geleneksel değerlere, demokratik değerlere, çalışma-iş değerlerine, bilimsel değerlere ve temel değerlere ve bu değerlerin alt boyutlarına ulaşma düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılık oluşturup oluşturmadığıyla ilgilidir.

Kız öğrencilerin geleneksel değerler içerisinde yer alan tutumlu olmak, güvenilir olmak, yardımsever olmak, aileye önem verme, ulusal güvenlik değerlerine erkek öğrencilerden daha üst düzeyde ulaştıklarını ve sahip olduklarını söylemek mümkündür. Ancak hayatın verdiklerini kabul değerinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Akbaş'¹⁸⁹ yapmış olduğu çalışmada ise öğrencilerin cinsiyetleri onların geleneksel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmadığı sonucuna varılmıştır. Benzer bir çalışma olarak öğretmenlerin cinsiyet faktörüne göre geleneksel değerlerinin değişip değişmediğini inceleyen Acat ve Aslan'¹⁹⁰ yapılan analiz sonucunda cinsiyetin geleneksel değerler üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varmıştır.

Kız öğrencilerin demokratik değerler ölçeğinin alt boyutların da yer alan saygı, işbirliği ve kibar olmak değerlerine erkeklere oranla daha yüksek düzeyde sahip olurken, hoşgörü değerine ise her iki grubunda önem verdiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç ile Akbaş'¹⁹¹ 'ın ortaokul son sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmanın cinsiyetin demokratik değerlere ulaşma düzeyi arasında paralel bir sonuç

¹⁸⁹ Akbaş, O. , s. 227, 2004

¹⁹⁰ Acat, B.M. ve Aslan, M. "Yeni Bir Değer sınıflaması ve Bu sınıflama Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler" , Kuram ve uygulama Eğitim bilimleri, 12(2), s.1471, 2012

¹⁹¹ Akbaş, O. , s. 228, 2004

çıkıştır. Turan ve Aktan¹⁹² yapmış olduğu çalışmada cinsiyete göre demokratik değerlerin içerisinde yer alan saygı ve işbirliği değerleri anlamlı çıkarak sonuçlarımızla örtüşmektedir.

Araştırma kapsamına alınan kız ve erkek öğrencilerin Çalışma-İş Değerlerine ilişkin puanları ortalamaları arasında sadece sorumluluk ve çalışma-iş değerinin genel toplamında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Kız öğrencilerin çalışma-iş değerler ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan sorumluluk değerine erkeklere oranla daha yüksek düzeyde sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Bu sonuç ile Akbaş¹⁹³ 'ın ortaokul son sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmanın cinsiyetin çalışma-iş değerlerine ulaşma düzeyi arasında farklı bir sonuç çıkmıştır. Akbaş'ın çalışmasında cinsiyet farkı olmaksızın öğrencilerin çalışma-iş değerlerine ulaştıkları görülmüştür. Deveci ve Ay 'ın¹⁹⁴ ortaokul öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler konulu çalışmasında öğrencilerin çalışma-iş değerleri altında yer alan sorumluluk, çalışkanlık, azimli olma değerlerine günlük yaşamda oldukça önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan kız ve erkek öğrencilerin Bilimsel Değerlere ilişkin puanları ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Kız öğrencilerin, meraklı olmak ve eleştirel olmak değerlerine erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde ulaştıkları görülmüştür.

Kız ve erkek öğrencilerin temel değerlere ilişkin ortalamaları arasındaki farklılığı ortaya koymak amacıyla yapılan t-testi anlamlı çıkmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetleri onların temel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olduğunu göstermektedir. Kız öğrencilerin temel değerler ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan temiz olmak ve çevreyi korumak değerlerine erkeklere oranla daha yüksek düzeyde sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada cinsiyet bağlamında yukarıda bahsedilen çalışmaların bazılarında göre farklı bir sonuçlar tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin erkeklere nazaran tutumlu olmak, güvenilir olmak, yardımsever olmak, aileye önem verme, ulusal güvenlik,

¹⁹² Turan, S. ve Aktan, D. , s. 246-250

¹⁹³ Akbaş, O. , s. 229, 2004

¹⁹⁴ Deveci, H. Ve Ay, S.T., s.177-179

saygı, işbirliği, kibar olmak, meraklı olmak, eleştirel olmak, sorumluluk, temiz olmak ve çevreyi korumak değerlerini daha fazla içselleştirdikleri görülmektedir. Bu durum aklımıza ailenin cinsiyete göre çocuk yetiştirme tarzları farklı mıdır? Sorusunu getirmektedir.

Bunun yanıtı ise Onur'a göre şöyledir: “Anne, baba, çocuk etkileşiminde çocukların cinsiyetinin ve konumunun çok etkili değişkenler olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Çoğu anne-baba gibi başkalarının da yeni doğmuş bir bebek hakkında sorduğu ilk soru erkek mi kız mı olduğudur. Neden? Hangi cinsiyetten olduğuna bağlı olarak çocuğa farklı mı davranacaklardır? Farklı davranış bekleyecek, farklı davranışları özendircekler midir? Bir kız çocukla bir erkek çocukla olduğundan daha farklı konuşacaklar ya da oynayacaklar mıdır? Çoğu durumunda her soruya verilecek yanıt “ evet” tir. Dahası, analar babalar, okullar, dini kurumlar ve toplum, erkek ve kız çocuklara farklı davranarak çocukları uygun cinsiyet rollerine uymaları yönünde etkilemektedir. Bu bağlamda, anne-babalar, öğretmenler, kardeşler ve başkaları çocukların yalnızca kendi cinsiyet rolü tanımlamalarına uymalarını beklemekle kalmazlar; kızları kızlar gibi, oğlanlar da oğlanlar gibi davranmaya özendirirler ve tersine davranışı görmezden gelerek ya da açıkça eleştirerek önlemeye çalışırlar”.¹⁹⁵

Ailelerin kültürel ve toplumsal bakış açısı ve beklentileri ile değer verilen kişisel özellikler arasındaki farklılıklarla ilgili olduğu düşünülmektedir.¹⁹⁶ Bu farklılık çocukların yetiştirilme tarzlarını da cinsiyete göre etkileyebilmektedir.

Ebeveynler küçük yaşlardan itibaren çocuklarına kalıplaşmış bilgileri ve inançları uygun şekilde işlemekte, cinsiyetine uygun olarak eğitmektedir.¹⁹⁷ Anne-babalar bebeklikten itibaren kız ve erkek çocuklara farklı davranır, giysilerini ve oyuncaklarını cinsiyete özgü alır, odalarını cinsiyete özgü düzenler, onları cinsiyet çeşidine özgü etkinliklere katılmaları için teşvik eder. Böylece ebeveynler doğrudan veya dolaylı olarak yaptıkları yönlendirmelerle çocuklardan kız ve erkek olarak farklı

¹⁹⁵ Gander, H. W. ve Gardiner, M. J.” Çocuk ve ergen gelişimi”. (A. Dönmez, B. Onur ve N. Çelen, Çev.), Ankara: İmge Kitabevi. (Orjinal baskı, 1993), 2004, s.322

¹⁹⁶ Cüceloğlu, D. “*İnsan ve davranışı*” (4.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi. 1993.

¹⁹⁷ Maccoby, E. E. “*The two sexes* (3rt. ed.)”. England: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

davranmalarını beklerler.¹⁹⁸ Kızlar ve erkeklerin uygun davranışların neler olduğuna dair toplumdaki aldıkları farklı dersler, değerlere ilişkin tutum ve davranışlarını farklı kılmaktadır. Bu durum elbette ki cinsiyete göre değerlere ulaşma düzeylerinin farklılaşmasını doğurmuş olabilir.

5.2.Öğrenci Değerlerinin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı Sonuçları

Araştırmanın ikinci alt amacı ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre geleneksel değerlere, demokratik değerlere, çalışma-iş değerlerine, bilimsel değerlere ve temel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılık oluşturup oluşturmadığıyla ilgilidir. Bu bölümde ulaşılan sonuçlar sırasıyla verilmiştir. Genel anlamda alt ve orta SED'e bağlı öğrenci dağılımları normal iken üst SED'e bağlı öğrenci sayısının düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Öğrencilerin SED'leri onların "geleneksel" değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan varyans analizi sonucunda anlaşılmıştır. Orta ve alt SED'den gelen öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılık vardır. Yapılan analize göre, öğrencilerin sosyoekonomik durumlarının onların, ulusal güvenlik, tutumlu olmak, aile güvenliği değerlerine ulaşma da etkili olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Kılcan'ın¹⁹⁹ yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin SED farkı olmaksızın yardımseverlik değerini aynı algıladıkları sonucuna varmıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin SED'leri onların demokratik değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı farklılığa neden olmamaktadır. İşbirliği, saygı, kibar olmak ve hoşgörü değerlerine öğrencilerin SED farkı olmadan orta düzeyde sahip olduklarını aritmetik ortalamalar sonucunda tespit edilmiştir. Bu sonuç Akbaş'ın çalışmasıyla örtüşmektedir.²⁰⁰

¹⁹⁸ Orçan, M. "*Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* (1.bs.)". (Ed: Deniz, M. E.),Ankara: Maya Akademi., 2008.

¹⁹⁹ Kılcan, B., s.304-320

²⁰⁰ Akbaş, 2004, s. 172-175

Öğrencilerin SED'lerine göre "çalışma-iş" değerine ilişkin puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bulgular, öğrencilerin çalışma-iş değer ölçeğinin alt boyutlarında Sed farkı olmadığını ancak genel toplamında alt Sed'de bulunan öğrencilerin diğer düzeylerde bulunan öğrencilere göre çalışma-iş değerlerine daha alt düzeyde sahip olduklarını göstermiştir. Ancak Akbaş'ın çalışmasında girişimcilik değerinde anlamlı fark bulunmuştur.²⁰¹

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin SED'leri onların meraklı olmak ve bilimsel olmak değerleri dışında, bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır. Sonuç olarak, ortaokul okulu son sınıf öğrencileri, SED farkı olmaksızın, bilimsel değerler içinde yer alan araştırmacı olmak, yaratıcı ve eleştirel olmak değerlerine yüksek seviyede ulaşmışlardır. Kılcan'ın²⁰² yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin SED farkı olmaksızın bilimsellik değerini aynı algıladıkları görülmüştür. Bu durum bizim sonuçlarımızla da örtüşmektedir.

Öğrencilerin SED'leri "temel" değerlere ilişkin puanları ortalamaları arasında temiz olmak değeri dışında anlamlı düzeyde farklılık oluşturmamaktadır. Bu sonuç, öğrencilerin SED farkı olmaksızın, temel değerlere oldukça yüksek düzeyde sahip olduklarını göstermiştir.

Sosyo-ekonomik durumun öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyini nasıl etkilediği sorusu elbette ki başka araştırmalar yapılarak desteklenmelidir. Ancak yüksek akademik performansı engelleyen etkenlerin yoksulluk, aile genişliği, ebeveynlerin işlerinin niteliğidir, aynı zamanda yüksek sosyal sınıf ve eğitilmiş ebeveynler de olumlu etkenler olduğu da açıktır..²⁰³

Fişek ve Yıldırım²⁰⁴ tarafından yapılan bir çalışmada, Türk ailesinde çocuklar yetiştirilirken alt SED grubunda, denetim ve baskıya önem verildiği, çocukların bağımsız ve demokratik, arkadaşça tutumlardan uzak kaldığı, orta ve üst sosyo-

²⁰¹ Akbaş,2004, s.178

²⁰² Kılcan, B., s. 304-320

²⁰³ Sammons, P. "Gender, ethnic and socio-economic differences in attainment and progress: A longitudinal analysis of student achievement over 9 years". British Educational Research Journal. 21(4), 1995,pp. 465-485.

²⁰⁴ Fişek, G. O. ve Yıldırım, S." *Çocuk gelişimi*". İstanbul: Milli Eğitim Devlet Yayınları, Milli Eğitim Basımevi,1983.

ekonomik düzeyde ise annelerin daha demokratik ve çocuğa eşitlik tanıyan bir tutumu benimsedikleri görülmüştür. Bireyin içinde yaşadığı çevre koşullarının da eğitim açısından önemli olduğu kabul edilirse sosyo-ekonomik durumun değer eğitimi ve değerlere ulaşma düzeyini etkilemesi pek tabii doğaldır.

5.3.Öğrenci Değerlerinin Okul Türüne Göre Dağılım Sonuçları

Araştırmanın üçüncü alt amacı ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin okul türüne göre geleneksel değerlere, demokratik değerlere, çalışma-iş değerlerine, bilimsel değerlere ve temel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılık oluşturup oluşturmadığıyla ilgilidir. Bu bölümde ulaşılan sonuçlar sırasıyla verilmiştir.

Diğer ve imam hatip ortaokuluna giden öğrencilerin okul türleri onların “geleneksel” değerler içinde yer alan ulusal güvenlik, aile güvenliği ve ölçeğin genelinde anlamlı bir farklılığa neden olurken devlet ve özel okula giden öğrenciler arasında aile güvenliği değeri dışında farklılığa yol açmamaktadır.

Diğer ve imam hatip ortaokulu arasında demokratik değerler kapsamında saygılı olmak, işbirliği yapmak ve ölçeğin genelinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Özel ve devlet ortaokulu arasında ise demokratik değerler açısından fark bulunamamıştır.

Özel ve devlet okulu arasında çalışma iş değerleri ölçeğinde yer alan sorumluluk sahibi olmak değeri açısından anlamlı bir fark tespit edilmiş olmakla birlikte, diğer ve imam hatip ortaokulları arasında azimli olmak, girişimci olmak ve ölçeğin genelinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre diğer okul türüne giden öğrenciler imam hatip öğrencilerine göre daha fazla azimli olmak ve girişimci olmak değerlerini içselleştirdikleri söylenebilir.

Bilimsel değerler içinde yer alan meraklı olmak, yaratıcı olmak ve ölçeğin genelinde diğer ve imam hatip ortaokuluna giden öğrenciler arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Özel ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında da meraklı olmak ve bilimsel olmak değerlerinde anlamlı fark mevcuttur.

Özel okul ve devlet okulu öğrencilerinde okul türleri onların “temel” değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olmazken, imam hatip ve diğer okul türüne giden öğrenciler arasında alt boyutlar dışında ölçüğün tamamında anlamlı fark tespit edilmiştir.

Okul türüne göre; okul içi etmenler, öğretmenin kullandığı öğretim stratejisi, öğretmenin kullandığı ölçme stratejisi, sınıf iklimi, öğretmen-öğrenci iletişimi, öğrenci ve veli profili, ders programları, teknolojik donanım değişmektedir. Elbette özel okul ile devlet okulu, imam hatip ile aynı grupta yer aldığı devlet okulu aynı olmayacaktır. İşte bu farklılık bireylerin değerlere ulaşma boyutunu etkileyebilmesi oldukça olasıdır.

Özel okullara olan talebin artmasının en belirgin nedenleri; devlet okullarında sunulan eğitim hizmetlerinin kalite, donanım, insan kaynakları, fizikî imkânlar, uygulanan ders programları ve nitelikleri gibi yönlerden velileri, öğrencileri ve toplumun genelini yeterince tatmin edici düzeyde olmamasıdır. Özel okullar, sağladıkları pozitif okul iklim sonucu, tüm çalışanlarına özellikle, öğretmenlerine, gerek verimlilik, gerekse iş tatmini konusunda, devlet okullarına göre olumlu bir etki yaratmaktadır. Eğitimde niteliğin geliştirilmesine uygun bir fiziksel atmosfere sahiptirler. Bu okullarda, sınıf mevcutları devlet okullarına oranla öğretim niteliğini olumlu yönde etkilemeye daha uygun sayıdadır. Özel okullar, eğitim öğretim personeli açısından da nitelikli elemanlara sahiptirler ve aynı zamanda devlet okullarındaki öğretmenler için meslekî gelişme açısından da motive edici bir rol oynamaktadırlar. Ancak, bu durum devlet okullarında eğitim kalitesinin azalmasında bir faktör olarak da rol oynamaktadır.²⁰⁵ Özel okul ile devlet okulu arasında ki bu farklar öğrencilerin değer kazanımını da etkilemekte bu yüzden iki okul türü arasında bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

²⁰⁵ Parlar, H. “ Velilerin Özel Okul Tercihlerini Etkileyen Faktörler ve Özel Okulların Durumu: Kahramanmaraş Örneği”, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.1-28

5.4.Öğrenci Değerlerinin Başarı Ortalamasına Göre Dağılım Sonuçları

Araştırmanın dördüncü alt amacı ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin başarı ortalamasına göre geleneksel değerlere, demokratik değerlere, çalışma-iş değerlerine, bilimsel değerlere ve temel değerlere ulaşma düzeylerinde anlamlı düzeyde farklılık oluşturup oluşturmadığıyla ilgilidir. Bu bölümde ulaşılan sonuçlar sırasıyla verilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 6.sınıfa ait başarı ortalamaları onların “geleneksel” değerlere ulaşma düzeylerinde yardımsever olmak ve aile güvenliği değerleri dışında anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır.

Öğrencilerin 6.sınıfa ait başarı ortalamaları onların “demokratik” değerlere ulaşma düzeylerinde, işbirliği yapmak değeri dışında anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır. Öğrencilerin ortalamaları dikkate alındığında demokratik değerlere ilişkin seviyeleri düşüktür. Ancak ortalamalar içinde 55-69 arası başarı ortalamasına sahip öğrenciler diğer öğrencilere göre demokratik değerlere ulaşma seviyeleri daha düşük kalmıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 6.sınıfa ait başarı ortalamaları onların “çalışma-iş” değerlerine ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan analiz sonucunda ortaya çıkmıştır. 55-69 ile 85-100 başarı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu tespit edilmiştir. 85-100 arasında başarı ortalamasına sahip öğrencilerin çalışma-iş değerler içerisinde yer alan girişimcilik, çalışkanlık ve azimli olmak değerlerine yüksek düzeyde sahip olurken, sorumluluk değerinde ise değişkenler arasında anlamlı fark tespit edilmiştir.

Öğrencilerin 6.sınıfa ait başarı ortalamaları onların “bilimsel” değerlere ulaşma düzeylerinde bilimsel olmak ve meraklı olmak değeri ile ölçeğin genelinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu yapılan analiz sonucunda ortaya çıkmıştır. 55-69 başarı ortalamasının 70-84 ile 85-100 başarı ortalamalarıyla anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin 6.sınıfa ait başarı ortalamaları onların “temel” değerlere ulaşma düzeylerinde temiz olmak değeri dışında anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır. Öğrenciler, başarı ortalamaları farkı olmaksızın temel

değerlere ilişkin puan ortalamaları dikkate alındığında düşük seviyede sahip olmuşlardır.

Öğrencilerin başarı ortalamaları onların bir takım değerleri kazanmalarında farklılığa yol açmış ve genel olarak 85-100 başarı ortalamasına sahip öğrencilerin diğerlerine oranla değerlere daha yüksek seviyede ulaştıkları ve içselleştirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Peki, bu farklılaşmayı ortaya çıkaran etmenler neler olabilir? Öğrenci başarısını olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörler ele alındığında ise karşımıza birçok faktör çıktığı söylenebilir. Bu faktörlerin başlıcaları şunlardır: başarı güdüsü, kaygı, ailenin nitelikleri, sosyo-ekonomik özellikler, okul ve eğitim koşullarının yeterli- yetersiz oluşu, genel çevre özellikleri, beslenme ve sağlık koşulları, televizyon seyretme alışkanlıkları, temel demografik özellikler, içinde yer aldığı akran grubunun değer ve normları, eğitim programlarının niteliği, okul yöneticilerinin ve eğitim uzmanlarının yeterlilikleri, sınıf düzeyi, dersin türü ve niteliği, eğitim araçlarının niceliği-niteliğidir.²⁰⁶

Başarı ortalamaları öğrencilerin derslerden ne derece verim aldıklarını ve elde ettikleri bilgiler bütünüyle bunları ne derece gerçek hayata yansıtabileceklerini anlamak için birer ölçüt, kıstastırlar.

²⁰⁶ Arıcı, İ. “Öğrenci Ailelerinin Sosyo-ekonomik Düzeylerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Başarılarına Etkisi”. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(2), 2007a, 4-5.

VI. ÖNERİLER

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak uygulamaya ve ileride yapılacak değer eğitimi ile ilgili araştırmalara yönelik öneriler bu bölümde sunulmuştur.

6.1. Öğrencilerin eğitim aldıkları okul türüne göre değerlere ulaşma düzeyleri çeşitli ölçekler aracılığıyla ölçölmüştür. Özel- devlet ve diğer- imam hatip ortaokullarında okuyan öğrenciler arasındaki farklılaşmanın sebeplerine yönelik yeni çalışmalar yapılabilir.

6.2. Özellikle dini değerlerin ve öğretilerin ağırlıklı olduğu imam hatip ortaokullarında değerlerin diğer okullara oranla neden düşük çıktığını tespit etmek amacıyla öğretmen ve yöneticilerin değer eğitimine yönelik tutumlarını belirlemek için yeni çalışmalar yapılabilir.

6.3. 7. Sınıf üzerinde yapılan bu çalışma başka sınıf düzeylerinde, farklı değişkenler katılarak gerçekleştirilebilir.

6.4. Bu araştırmada öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin değerlere ulaşma düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin değer kazanımında nasıl bir etkiye sahip olduğu başka bir çalışmayla detaylı olarak incelenebilir.

6.5. Değerlerin temelinin ilk olarak ailede atıldığı kabul edilirse ailenin değer eğitimine yönelik tutumu ve değer algısının incelenmesi öğrencilerin okulda kazanması hedeflenen değerlere ulaşmasında faydalı olabilir. Bu amaçla aile faktörüne yönelik araştırmalar yapılabilir. Ailenin değer algısı ile öğrencilerin değer algıları karşılaştırılabilir.

6.6. Sosyal bilgilerde yer alan ve önceden belirlenen değerlere yönelik olarak etkinlik örnekleri hazırlanmasını içeren çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalar ile öğretmenlere kaynak sağlanabilir.

6.7. Değer eğitiminde etkili olan üç grup vardır. Bunlar öğrenci, aile ve öğretmendir. Öğrenci, veli ve öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaştıkları zorlukları tespit etmek ve bunları gidermeye yönelik yeni çalışmalar yapılması yararlı olabilir.

6.8. Değer eğitiminde farklı yöntem ve teknikler kullanılarak deneysel yöntemle karşılaştırma yapılabilir. Böylelikle hangi yöntemin değer kazandırma da etkili olup olmadığına karar verilebilir.

6.9. Özellikle okul türü temel alındığında bilimsel olmak, meraklı olmak ve yaratıcı olmak, sorumluluk, azimli olmak, saygılı olmak, işbirliği yapmak değerlerinde farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu farklılaşmaların önüne geçmek amacıyla ders planlarına bu değerlerin etkili bir şekilde verilebilmesi için etkinlikler konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAT, B.M. ve ASLAN, M. “Yeni Bir Değer Sınıflaması ve Bu Sınıflamaya Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler” , Kuram ve uygulama Eğitim bilimleri,12(2), s.1471, 2012
- AKBAŞ, O. “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi,2004
- AKBAŞ, O. “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (16), 2008, s.9-27
- AKBAŞ, O. “İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 Ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma” . Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(2), 2009, s.403-417
- AKBABA, A. S. “Eğitim Yönetimi ve Değerler”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 2003,s.7-18.
- AKYÜREK, G. P. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Öğrencilerin Ahlaki Gelişimine Etkisi: Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı Açısından Bir Değerlendirme”, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008,s.15
- AKTEPE, V. “ Ailede Değerler eğitimi ve Program İhtiyacı”,Turan, R. ve Ulusoy, K.(edts.)” Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi”,s.78-94,Ankara: Pegem akademi, 2014.
- ARICI, İ. “Öğrenci Ailelerinin Sosyo-ekonomik Düzeylerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Başarılarına Etkisi”. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(2), 2007a, 4-5.
- AŞIKOĞLU, N.” İslam’a Göre İnancın Toplumdaki Yeri ve Önemi”
<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/274.pdf>
- ASLAN, Ö.” Kuran ve Hoşgörü”, Ankara: İlahiyat yayınları, 2005 s. 67-68.

- AYDIN, Z.M. “Okulda Çalışan Herkesin görevi Olarak Değerler Eğitimi” TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nde Ceceli Eğitim Kurumlarının düzenlediği Değerler Eğitimi Buluşması'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir,2010.
- AYDIN. M.Z. “Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ekim 2003, s.40-49
- AYDIN, Y. “İlköğretim 4,5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetler Açısından Sahip Oldukları Değerlerin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,1997.
- AYRAL, A. E. “Akademisyenlerin Çalışmayla İlgili Değerleri”. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi,1992.
- AYDIN, M. “Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3),2003, s.121-144.
- AYDIN, A. “Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi”, Ankara: Anı Yayıncılık,1999.
- AYKAÇ, N. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 22(22),2007,s.46-73
- BACANLI, H. “Duygusal Davranış Eğitimi”. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,1999.
- BACANLI, H. “Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlamının Psikolojisi”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,1995,s.106
- BALCI, N. “İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği” Yüksek Lisans Tezi, Marmara üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,2008.
- BAYDAR, P.”İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi”, Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi,2009, s.15-35.

- BOLAT, Y. “ Bir Değer Ölçme Aracı: Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği”, Turkish Journal Of Education, 2(4),2013,s.13-27
- BULUT, R.”Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri”. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1),2011, s. 20-37.
- CÜCELOĞLU, D. (1993). *İnsan ve davranışı (4.bs.)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇAM, Z., ÇAVDAR, D., SEYDOOĞULLARI, S., ve ÇOK, F. “Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,12(2), 2012,s.1211-1221.
- ÇİFTÇİ, N. “Kohlberg’in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1), 2003, s.43-77.
- ÇİNEMRE, S. “ Ahlak Eğitimi Bağlamında Kohlberg’in Ahlak Gelişim Teorisi ve Sorunları” Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2012, s.19
- ÇOBAN, G. İ. ve TÜRER, S. “Ahlaki Gelişim ve Hemşirelik”. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(3),2014,s. 952
- DEMİRCİOĞLU, H.İ. ve TOKDEMİR, A. M.” Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik”. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (15), 2008, s.69-88.
- DEMİRCİOĞLU, H.İ. ve DEMİRCİOĞLU, E.” Tarih Eğitimi ve Değerler”, TURAN, R. ve ULUSOY, K.(edts.)” Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi”,s.269-286,Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- DEMİREL, Ö. ve KAYA, Z. “Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar”. DEMİREL, Ö. ve KAYA, Z. (Eds) Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007, s.3-5
- DEVECİ, H. Ve AY, S.T. “İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,2(6),2009, s.167-181.

- DEVİRANİ, K.T “Kişisel Değerlerin Kuramsal Yapısı ve Pazarlamadaki Uygulamalar”, Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(1), 2010, s.49-70.
- DİLMAÇ, B. “Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler ölçeği İle Sınanması”, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi,2007.
- DİLMAÇ, B. , ERTEKİN, E. ve YAZICI, E. “Değer Tercihleri ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”,Değerler Eğitimi Dergisi,7 (17),2009,s.27-47
- DİLMAÇ, B. “İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitiminin Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,1999
- DOĞANAY, A. “Değerler Eğitimi”. ÖZTÜRK, C. (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: PegemA Yayıncılık, s.255-286, 2007.
- ELBİR, B. ve BAĞCI, C. “ Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi”, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(1),2013,s.1323
- ERDEN, M. ve AKMAN, Y. “Gelişim, Öğrenme, Öğretme”. Ankara: Arkadaş Yayınevi,1998.
- EREN, S. “Toplumsal Norm, Ahlak ve Din,” CÜİFD, C.XI, No:2, 2007, s.304.
- ERGÜN, M. “Eğitim Sosyolojisine Giriş (Eğitim ve Toplum)”. Ankara: Ocak Yayınları,1994.
- ERCAN, (Evin) İ. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi,2001.
- EKŞİ, H. “Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1),2003, s.79-96.

- FİDAN, K. N. "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri". Kuramsal Eğitimbilim, 2 (2),2009, s.1-18.
- FİDAN, K.N "Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma", International Journal of Social Science, 6(3), 2013, 361-388
- FİŞEK, G. O. ve YILDIRIM, S." *Çocuk gelişimi*". İstanbul: Milli Eğitim Devlet Yayınları, Milli Eğitim Basımevi,1983.
- GANDER, H. W. ve GARDİNER, M. J. Çocuk ve ergen gelişimi. (A. DÖNMEZ, B. O. ve ÇELEN, N. Çev.), Ankara: İmge Kitabevi. (Orjinal baskı, 1993),2004, s.322
- GÜNAY, Ü. "Din ve Sosyal bütünleşme", Erciyes İ.F. Dergisi, C.6, Kayseri, 1989, s.7.
- GÜNAYDIN, F. "Toplumsal Ve Dini Değerlerin Görsel Medyada Sunumu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme-Ekmek Teknesi Dizisi Örneği-",Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013,s.36
- GÜNGÖR, E. "Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar". İstanbul: Ötüken Yayınları,2000.
- GÜNGÖR, E. "Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar", İstanbul: Ötüken Yayınları,1993.
- GÜMÜŞ, E. "Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi İle Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi" Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015,s.23
- GÜL, R. "Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim döneminde Doğruluk Eğitimi" Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi,2013.
- GÜLTEKİN, F. "Psikoloji, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Sosyal Hizmet Öğrencilerinde Üniversite Eğitiminin Ahlaki Yargı Yeteneğine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2008.

- GÜVEN, A. “Çocukta Benlik Gelişiminde Aile İçi İletişimin Rolü: İslam Dini Açısından Bir İnceleme”,İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2013, s.59
- GÖMLEKSİZ, M.N. ve KAN, A.Ü. “Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Duyuşsal Öğrenme”. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (1), 2012, s.1160
- GÖKDERE, M. ve Çepni, S. “Üstün Yetenekli Çocuklara Verilen Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (2), 2003, s.93-107.
- HEMŞİNLİ, H. “Din ve Hoşgörü: İmkân ve Sınırlılıklar-İslam Dini Örneği” Van: Yüzüncü yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2007, s.106
- İNANÇ, B. , BİLGİN M., ATICI, M. “Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi”, Adana: Nobel Kitabevi,2004.
- İŞCAN, D.C. “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etliliği”, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi,2007.
- KARACA, K.F.” Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.6
- KARAKAYA, T. “Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Ahlaki Değerlere Kritik Bir Yaklaşım Sorunlar ve Çözümler”. KAYMAKCAN, R. ve diğerleri, (Eds).“Değerler ve Eğitimi” Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: DEM Yayınları; 2007, s.203–214.
- KAYMAKCAN, R. “Gençlerin Dini Değerlere Bakışı: Türkiye ve Avrupa Karşılaştırılması” TAŞDEMİR, M. ve diğerleri (edts) “Değerler Eğitimi Konferans Bildirileri” s.13-30,İstanbul: Damla Yayınevi, 2012.
- KESKİN. Y. “Türkiye de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması”,Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi,2008, s.1-41.

- KENAN, S. “Modern eğitimde kaybolan nokta: Değerler eğitimi”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9,2009, s.275
- KILCAN, B.”Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi”, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2013,s.11
- KILCAN, B.”İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri(Kırşehir Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.40
- KIZILÇELİK, S. ve ERJEM, Y. “Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü”. Ankara: Atilla Kitabevi,1994.
- KULAKSIZOĞLU, A. ve DİLMAÇ, B. “İnsani Değerler Eğitimi Programı”. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 12, 2000, s.199-208.
- KOÇ, K. “İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2007.
- KÖKLÜ, N. “Tutumların Ölçülmesi ve Likert Tipi Ölçeklerde Kullanılan Seçenekler”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1995, 28(2), s.81-93.
- KÖYLÜ, M. “Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç”. KAYMAKCAN, R. ve diğerleri,(Eds) “Değerler ve Eğitimi” Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: DEM Yayınları; 2007, s.287–312.
- KÖSE, E. “Bilimsel Araştırma Modelleri” (Ed) KINCAL, R.Y. “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” Ankara: Nobel Yayınları, 2013, s.111.
- KÜNG, H.” Evrensel Bir Ahlakla Doğru” (çev. AŞIKOĞLU, N. Y., TOSUN C., DOĞAN, R.), Gün Yayınları, 1995,s.20-28

- MACCOBY, E. E. (1999). *The two sexes* (3rd. ed.). England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- MEANEY, M. H.” A Guide for Implementing Values Education in The Middle Grades”. PhD Thesis. Seattle University,1979.
- MEB, 2004, 13.01.2014,www.meb.gov.tr
- MİNNAMEİER, G. “Ahlaki Gelişim Teorisinde Yarımlardan Bütünlere,” Değerler Eğitimi Dergisi, Çev. KAPAKLIKAYA, İ., C.I, No:1, 2003, s.160.
- ODABAŞI, Y. “Anket Yöntemi”, Bir, A.A. (edt) “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”,Anadolu Üniversitesi Yayınları, no 1081, s. 81-82
- OĞUZKAN, F. “Eğitim Terimleri Sözlüğü”, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara,1981.
- ORÇAN, M. (2008). *Erken Çocukluk Dönemimde Gelişim* (1.bs.). (Ed: Deniz, M. E.),Ankara: Maya Akademi.
- ÖZKAN, R. “İlköğretim Öğretmenlerinin Himayeci Değerlerle İlgili Görüşleri”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41 (1), 2008, s.241-254.
- ÖNÜR, N. “Modernleşme Sürecinde Okul, Aile ve Medya Kavşağında Toplumsal Değerler”. “Değerler ve Eğitimi” ”. KAYMAKCAN, R. ve diğerleri,(Eds) “Değerler ve Eğitimi” Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: DEM Yayınları; 2007, s.157–176.
- ÖZENSEL, E.” Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 2003,s.217-239
- ÖZMEN, C. , ER, H. ve GÜRGİL, F.” İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değer Eğitimi İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma” Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9)17,2012,s. 298
- ORSTEİN, A. C., & LEVİN, D. U.” Foundations of education (6th ed.)”. New York: Houghton Mifflin Company,1997.

- PARLAK, A. E. “Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak Ve Değerler Eğitimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.28
- PARLAR, H. “ Velilerin Özel Okul Tercihlerini Etkileyen Faktörler ve Özel Okulların Durumu: Kahramanmaraş Örneği”, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.1-28
- SABUNCUOĞLU, Z. ve TUZ, M. “Örgütsel Psikoloji”. Bursa: Furkan Ofset,2003.
- SAĞNAK, M. “Örgütlerde Değerler Yönünden Birey-Örgüt Uyumu ve Sonuçları”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 37, 2004,72–95.
- SAĞNAK, M.“İlköğretim Okullarında Görevli Yönetici ve Öğretmenlerin Örgütsel Değerlere İlişkin Algıları”. Eğitim ve Bilim Dergisi, 30(136), 2005, 31–38.
- SAMMONS, P. “Gender, ethnic and socio-economic differences in attainment and progress: A longitudinal analysis of student achievement over 9 years”. British Educational Research Journal. 21(4), 1995,pp. 465-485.
- SARI, E. “Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği”. Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (10), 2005, 73-88.
- STRAUGHAN, R., İMAMOĞLU, A., ve AKSÖZ, T. ” Ahlaki Gelişim, Dini Düşünce ve Davranışlar” ,Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17, 2008,s. 17-24
- ŞİRİN, A. “Gençlerin Değerler Sıralaması Üzerine Bir Araştırma”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1983.
- TAY, B. ve YILDIRIM, K. “Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(3),2009,s.1502

- TAY, B. , DURMAZ, F.Z. ve ŞANAL, M. “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ”, GEFAD / GUJGEF 33(1),2013,s.67-93
- TURAL, S. “Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler”. Ankara: Ecdad Yayınevi, 1992.
- TURAN, S. ve AKTAN, D. “Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler”.Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2),2008,s.230
- TEZCAN, M. “Eğitim Sosyolojisi”, Ankara: Bilim Yayıncılık, 1997.
- TDK, 2015 ” <http://www.tdk.gov.tr>”
- UYYSAL, E. “Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslami Erdemler”,Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,12(1),2003,s.67-69
- UYYSAL, E., “Dindarlığın Ahlaki Temelleri Üzerine Bazı Düşünceler,” UÜİFD, C.XIV, No:1, 2005,s.45.
- ULUSOY, K. ve ARSLAN, A. “Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi”, TURAN, R. ve ULUSOY, K.(eds.)” Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi”,s.2-16,Ankara: Pegem akademi, 2014.
- ÜNAL, C. “Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma”.Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları,1981.
- YAŞAR, Ş. ve ÇENGELCİ, T. “Sosyal Bilimler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması”. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (9), 2012, s.1- 23.
- YAZICI, K. “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış”. Türklük Dergisi. XIX,2006.
- YILMAZ, M. ”İslam Ahlak Eğitiminde Kuran Kıssaları”,Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2001,s.75-76
- YİĞİTTİR, S. ve ÖCAL, A. ”İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24,2010,s. 409

EK-1

Sevgili öğrenci,

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersinde ifade edilen değerlere ulaşma düzeyinizi tespit etmektir. Bu amaçla sizlere, ailenizin sosyo-ekonomik düzeyine, günlük yaşama, okul ve arkadaş ilişkilerinize dair sorular verilmiştir.

Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği sizin sorulara vereceğiniz cevaplara bağlıdır. Bu nedenle soruları dikkatli okuyarak cevaplayınız. Durumuza uygun olan seçeneğin hizasındaki kutucuğa işaret koyunuz. Birden fazla seçeneği işaretlemeyiniz ve cevaplanmamış soru bırakmayınız.

İlginiz için şimdiden teşekkür ederim.

ÖZGE METİN

1.Bölüm: Kişisel Bilgiler

Okulunuzun Adı:

1. Cinsiyetiniz

Kız Erkek

2. Babanızın Öğrenim Durumu:

Hiçbir okul mezunu değil Ortaokul / Lise mezunu
 İlkokul mezunu Yüksek okul mezunu
 İleri eğitim görmüş (master,doktora)

3. Annenizin Öğrenim Durumu:

Hiçbir okul mezunu değil Ortaokul / Lise mezunu
 İlkokul mezunu Yüksek okul mezunu
 İleri eğitim görmüş (master,doktora)

4.Ailenizdeki birey sayısı (siz dahil)

8 ve yukarı 6-7 kişi
 4-5 kişi 3 kişi Diğer

5.Oturduğunuz evin ısıtma düzeni

Soba Kalorifer Kombi

6.Ailenizin ortalama aylık geliri

- 500 TL ve daha az 500-750 TL 750-1000 TL
 1000 TL 1250-1500 TL 1500 TL ve daha çok

7.Babanızın mesleği

- İşçi (toprak, sanayi, vb.) Memur Çiftçi (kendi toprağında)
 Esnaf/tüccar Serbest meslek (doktor, avukat,vb.)

8.Ailenizin sahip olduğu eşyalar (birden fazla işaretleyebilirsiniz. Eğer aynı eşyadan birden fazla sahipteniz, eşyanın yanındaki parantez içinde sayısını belirtiniz)

- Buzdolabı Çamaşır makinesi Renkli televizyon
 Telefon Cep telefonu Bilgisayar
 Ev (daire) Özel araba Yazlık ev

9. Altıncı Sınıf Başarı Ortalamanız

- 85-100 Pekiyi 70-84 İyi 55-69 Orta
 45-54 Geçer 0-44 Başarısız

2.Bölüm: Geleneksel Değerlere ulaşma düzeyiniz.

Bu bölümde sizlerden bazı konulardaki görüşleriniz istenmektedir. Lütfen davranışı yapma sıklığınızı ölçek üzerindeki kutucuklara işaret koyarak belirtiniz.

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
1	Kişisel yeteneklerimi kabullenir ve ona göre davranırım.					
2	Payıma düşeni kabul eder ve daha fazlasını istemem.					
3	Ailenin toplumun temeli olduğuna inanırım.					
4	Çocukların sağlıklı yetişmesi için ailenin korunması gerektiğine inanırım.					
5	Zarar göreceğimi bilsem bile hep doğruyu söylerim.					
6	Ödünç aldığım şeylere çok dikkat ederim.					
7	Kullandığım malzemeleri (Defter,kitap vb) özenle kullanırım.					
8	Vatan, bayrak ve istiklal marşı gibi milli değerlerimize saygı duyarım.					
9	Atatürk İlke ve İnkılaplarının önemine inanırım.					
10	Milletimin yararına olan her türlü kuruluşu desteklerim.					
11	Arkadaşlarımın sırlarını başkalarına anlatmam.					
12	Harçlığımı öncelikle en çok ihtiyaç duyduğum şeye harcarım.					
13	Devletimizin devamı benim için önemlidir.					
14	Türk milletinin bir ferdi olmak beni mutlu ediyor.					
15	Başkalarına yardım ettiğimde kendimi daha iyi hisSederim.					
16	Bu ülkenin vatandaşı olmaktan mutluyum.					
17	Başkalarını mutlu etmek için çaba gösteririm.					

3.Bölüm: Demokratik Değerlere ulaşma düzeyiniz.

Bu bölümde sizlerden bazı konulardaki görüşleriniz istenmektedir. Lütfen davranışı yapma sıklığınızı ölçek üzerindeki kutucuklara işaret koyarak belirtiniz.

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
1	Derslerde arkadaşlarıma yardımcı olmak hoşuma gider.					
2	Başkalarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınırım.					
3	İnsanlar arasında farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşılarım.					
4	Tartışmalarda karşımdaki kişinin ne hissettiğini anlamaya çalışırım.					
5	İnsanlarla kurduğum ilişkilerde saygıya çok önem veririm					
6	Kendime yapılmasını istemediğim bir şeyi başkasına yapmam.					
7	Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan sakınırım.					
8	Elimdeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alırım.					
9	Arkadaşlarımla saldırgan olamayan yapıcı ilişkiler kurmaya çalışırım.					
10	Çatışmaları şiddete başvurmadan çözerim.					
11	Karşımdaki insan kim olursa olsun ona değer veririm.					
12	Karşıt görüşlerimi karşımdakini incitmeden söylerim.					
13	Başkalarının görüşlerine saygı duyarım.					
14	Birisi konuşurken dinler ve sözünü kesmem.					

4.Bölüm: Çalışma-iş Değerlerine ulaşma düzeyiniz.

Bu bölümde sizlerden bazı konulardaki görüşleriniz istenmektedir. Lütfen davranışı yapma sıklığınızı ölçek üzerindeki kutucuklara işaret koyarak belirtiniz.

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
1	Bana verilen bir ödevi hazırlamazsam rahatsız olurum.					
2	Kararlarımı kendim veririm.					
3	Başaracağıma inandığım işi kimseyi beklemeden yaparım.					
4	Yeni şeyler denemekten çekinmem.					
5	Neşelenmek için eğlencelere çekinmeden katılırım.					
6	Gelecekte üstleneceğim görevleri başarıyla yerine getireceğime inanıyorum.					
7	Kendime güvenirim.					
8	Verdiğim bir kararı yerine getirmek için devamlı çalışırım.					
9	Yapmam gereken bir işi başkalarına yaptırmak hoşuma gider.					
10	Aldığım düşük notlar öğretmenlerden kaynaklanıyor.					
11	Başarılı olmak benim için önemlidir.					
12	Çalışkan olmak benim için önemlidir.					
13	Toplumda etkili biri olmak için çok çalışmam gerektiğimin farkındayım.					
14	Başarısızlık karşısında hemen yılmam.					
15	Boş durmak beni rahatsız eder.					

5.Bölüm: Bilimsel Değerlere ulaşma düzeyiniz.

Bu bölümde sizlerden bazı konulardaki görüşleriniz istenmektedir. Lütfen davranışı yapma sıklığınızı ölçek üzerindeki kutucuklara işaret koyarak belirtiniz.

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
1	Dönem ödevlerimi birçok kaynaktan faydalanarak zevkle hazırlarım.					
2	Daha iyiye ulaşmak için devamlı kendimi geliştiririm.					
3	Olay ve olguları ayrıntılı bir şekilde gözlemekten zevk alırım.					
4	Herhangi bir konuda karar verirken aklıma ilk geleni yaparım.					
5	Bana söylenen şeyleri hemen kabul etmem, doğruluğunu sorgularım.					
6	Bir konu hakkında birileriyle tartışmaktan kaçınmam.					
7	Olayların sebeplerini araştırmak benim için önemlidir.					
8	İlgi alanıma giren konularda uğraşmak hoşuma gider.					
9	Doğadaki olayların nasıl meydana geldiğini merak ederim.					
10	Kendimle ilgili daha çok şey öğrenmeye çalışırım.					
11	Bilgiyi hazır almak yerine kendim ulaşmayı severim.					
12	Merak ettiğim konularda kaynaklara (kitap,internet vb.) başvururum.					
13	Yeni yada değişik şeyleri incelemeyi severim.					
14	Geleceğe yönelik tahminler yapmak hoşuma gider.					
15	Bir şeyi doğru kabul etmem için ona kalben inanmam yeterlidir.					
16	Yanlış yapmaktan korkmadan aklıma gelen şeyleri denerim.					
17	Bağımsız hareket etmekten korkmam.					
18	Başkalarının hakkımda ne düşündüğü önemli değildir.					

6.Bölüm: Temel Değerlere ulaşma düzeyiniz.

Bu bölümde sizlerden bazı konulardaki görüşleriniz istenmektedir. Lütfen davranışı yapma sıklığınızı ölçek üzerindeki kutucuklara işaret koyarak belirtiniz.

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
1	Vücudum temiz olmadığı zaman rahatsız olurum.					
2	Doğayla iç içe olmak bana her zaman mutluluk verir.					
3	Varlığımızın devamının çevreyi korumakla mümkün olduğunu düşünüyorum.					
4	Doğal güzelliklerin farkına varıp takdir ederim.					
5	Sanat eserlerini incelemekten mutluluk duyarım.					
6	Başarının birinci şartının sağlıklı olmak olduğuna inanırım.					
7	Sağlığımı korumak için dengeli beslenirim.					
8	Elbiselerim kirli olduğunda rahatsız olurum.					
9	Temizliğe önem veririm.					
10	Doğaya zararlı maddeleri kullanmamaya çalışırım.					
11	Çöpleri çöp tenekesine atarım.					